

TYÖELÄKELAITOSTEN KILPAILUN ILMENTYMINEN NIIDEN ASIAKASLEHDISSÄ

Sami Toivanen

Topsos – Sosiaalivakuutuksen ammatillinen lisensiaattitutkimus

Sosiaalitieteiden laitos

Turun yliopisto

Lokakuu 2014

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkistettu Turnitin OriginallyCheck-järjestelmällä

TURUN YLIOPISTO

Sosiaalitieteiden laitos

TOIVANEN, SAMI: Työeläkelaitosten kilpailun ilmentyminen niiden asiakaslehdissä

Ammatillinen lisensiaattitutkielma, 66 sivua

Sosiaalipolitiikka

Lokakuu 2014

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää mistä aiheista ja miltä näkökannalta työeläkelaitokset kirjoittavat työeläkejärjestelmästä ja työeläkejärjestelmän kilpailuasetelmasta asiakaslehdissään. Tutkimuksessa tarkasteltiin sekä kilpailullisilla markkinoilla toimivia työeläkeyhtiöitä että monopoliasemassa toimivia työeläkelaitoksia. Kilpailullisilla markkinoilla toimivat yhtiöt jaettiin itsenäisiin ja ryhmäeläkeyhtiöihin. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää mitkä työeläkeyhtiöiden kilpailukeinot ovat merkityksellisimpiä asiakkaista kilpailtaessa. Lisäksi tutkimuksen tavoitteena oli arvioida eläkelaitosten välisiä eroja asiakaslehtien sisällön osalta riippuen niiden oikeudellisesta asemasta työeläkejärjestelmässä. Tutkimus toteutettiin erittelemällä seitsemän eri eläkelaitoksen asiakaslehtien sisältö järjestelmää yleensä ja kilpailukeinoja kuvaaviin artikkeleihin. Asiakaslehdet valittiin neljältä vuodelta vuosien 1996-2012 väliseltä ajalta.

Selkeästi eniten työeläkelaitosten lehdissä kirjoitettiin työhyvinvoinnista riippumatta laitostyyppistä. Työhyvinvointi oli eniten kirjoitettu teema kahtena vuonna itsenäisillä ja monopoliasemassa toimivilla eläkeyhtiöillä, ryhmäeläkeyhtiöt kirjoittivat niistä eniten kolmena vuotena. Itsenäiset eläkeyhtiöt kirjoittivat lisäksi paljon omista asiakkaistaan ja monopolilaitokset yhteiskunnallista asioista. Eläkelaitosten kilpailukeinosta eniten kirjoitettiin työhyvinvoinnista, joka oli eniten kirjoitettu aihe kaikkien kolmen laitostyyppin kolmena viimeisenä havaintovuotena. Ensimmäisenä havaintovuotena itsenäiset eläkeyhtiöt kirjoittivat eniten sijoitustoiminnasta, ryhmäyhtiöt asiakkuuksista ja monopolilaitoksen eläkepalvelusta. Tavanomaisin lähestymistapa kirjoitettuihin aiheisiin oli kaikkien laitostyyppien osalta asian tarkastelu yleiseltä kannalta. Tämä tarkoittaa sitä, että aihetta ei otettu esille selkeällä yhteydellä eläkelaitokseen eikä artikkelissa tuotu esille eläkeyhtiön kilpailukeinoja.

Asiasanat: työeläkeyhtiö, työeläkejärjestelmä, työeläkekilpailu, työeläkelaitos, asiakaslehti, työhyvinvointi, sisällönerittely

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	1
2 Suomen työeläkejärjestelmä.....	4
2.1 Työeläkejärjestelmä osana sosiaalivakuutusta.....	4
2.2 Työeläkejärjestelmän historia	6
2.3 Työeläkejärjestelmän rakenne.....	10
3 Työeläkejärjestelmän kilpailu.....	12
3.1 Eläkejärjestelmien tehokkuusvertailu.....	12
3.2 Avauksia suomalaisen työeläkejärjestelmän kilpailukeskusteluun.....	14
3.3 Työeläkejärjestelmän kilpailuolosuhteiden kehittäminen	16
3.4 Työeläkejärjestelmän toimijat ja kilpailun lähtökohdat	22
4 Tutkimusasetelma	25
4.1 Tutkimuskysymys	25
4.2 Aineiston kuvaus	26
4.3 Tutkimusmenetelmä	33
5 Työeläkekilpailun esiintyminen asiakaslehtien artikkeleissa.....	37
5.1 Itsenäiset työeläkeyhtiöt	37
5.2 Ryhmätyöeläkeyhtiöt	42
5.3 Monopolilaitokset.....	45
6 Johtopäätökset ja pohdinta.....	49
Lähdeluettelo.....	57

Kuviot:

Kuvio 1. Itsenäisten eläkeyhtiöiden asiakaslehtien sivumäärän kehitys vuosina 1996-2013.	30
Kuvio 2. Ryhmäeläkeyhtiöiden asiakaslehtien sivumäärän kehitys vuosina 1996-2013.	31
Kuvio 3. Monopolilaitosten asiakaslehtien sivumäärän kehitys vuosina 1996-2013.	32
Kuvio 4. Itsenäisten työeläkeyhtiöiden lehtiartikkelien aiheiden käsittelykulma vuosina 1996-2013.....	38
Kuvio 5. Itsenäisten työeläkeyhtiöiden lehtien aihepiirin jakauman kehitys kilpailutekijöihin ja muihin aiheisiin vuosina 1996-2013.	39
Kuvio 6. Itsenäisten eläkeyhtiöiden kilpailutekijöiden esittämisen jakauma lehtiartikkeleissa vuosina 1996-2013.....	40
Kuvio 7. Palvelu/tuotteen esittelyn ja eläkeyhtiön näkökulman osuus kilpailutekijöistä kirjoitettaessa itsenäisissä eläkeyhtiöissä vuosina 1996-2013.	41
Kuvio 8. Ryhmätyöeläkeyhtiöiden lehtiartikkelien aiheiden käsittelykulma vuosina 1996-2013.	43
Kuvio 9. Ryhmäeläkeyhtiöiden lehtien aihepiirin jakauman kehitys kilpailutekijöihin ja muihin aiheisiin vuosina 1996-2013.	43
Kuvio 10. Ryhmäeläkeyhtiöiden kilpailutekijöiden esittämisen jakauma lehtiartikkeleissa vuosina 1996-2013.....	44
Kuvio 11. Monopolilaitosten lehtiartikkelien. aiheiden käsittelykulma vuosina 1996-2013.	46
Kuvio 12. Monopolilaitosten lehtien aihepiirin jakauman kehitys kilpailutekijöihin ja muihin aiheisiin vuosina 1996-2013.	47
Kuvio 13. Monopolilaitosten kilpailutekijöiden esittämisen jakauma lehtiartikkeleissa vuosina 1996-2013.....	48

Taulukko:

Taulukko 1. Asiakaslehtien sisällön erittelymatriisi ja aineiston jaottelun keskeisimmät periaatteet.	35
--	----

Keskeiset lyhenteet:

KuEL: kunnallinen eläkelaki

MEK: merimieseläkekassa

MEL: merimieseläkelaki

MYEL: maatalousyrittäjän eläkelaki

LEL: lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien työntekijöiden eläkelaki

TaEL: taiteilijoiden ja eräiden erityisryhmiin kuuluvien työntekijäin eläkelaki

TEL: työntekijöiden eläkelaki (31.12.2006 asti)

TyEL: työntekijöiden eläkelaki (1.1.2007 alkaen)

VEL: valtion eläkelaki

YEL: yrittäjän eläkelaki

1 Johdanto

Suomen lakisääteinen työeläkejärjestelmä on keskeinen osa sosiaalivaakuutusjärjestelmäämme. Sen toimeenpano tapahtuu hajautetun järjestelmän periaatteella. Lukuisia eri työeläkelakeja pannaan täytäntöön sekä julkisten eläkelaitosten, monopoliasemassa toimivien eläkelaitosten että yksityisten työeläkeyhtiöiden kautta.

Kilpailullisilla markkinoilla toimivia eläkeyhtiöitä on kuusi. Lisäksi on joukko eläkekassoja ja –säätiöitä, jotka voivat vakuuttaa yksityisellä sektorilla työskenteleviä työntekijöitä. Kuntien palveluiden yhtiöittämisen kautta myös Kevalla on mahdollisuus tietyn edellytyksin vakuuttaa yksityisen sektorin työntekijöitä.

Suomalainen työeläkejärjestelmä on kansainvälisessä tarkastelussa poikkeuksellinen, koska julkisoikeudellinen tehtävä on laajassa mitassa annettu yksityisille yrityksille (Johanson & Sorsa 2010, 210). EU:n kilpailudirektiivit asettavat hyvin tiukkoja rajaehtoja työeläkeyhtiöiden toimintaan. Keskeisiä EU:n kilpailusäännöksiä ovat perustamissopimuksessa artikla 81, jossa kielletään yritysten menettelytavat, jotka vaikuttavat yhteismarkkinoiden toimintaan sekä artikla 82, joka koskee määräävän aseman väärinkäyttöä. Suomen tapaa järjestää pakollinen työeläketurva voidaan pitää EU:n komission tarkoittamana yleishyödyllisenä palveluna. EU:n kilpailuoikeudellisessa tarkoitettua yrityksen käsitettä voidaan soveltaa eläkelaitosten toimintaan niiden toimintojen osalta, jotka eivät kuulu sosiaaliturvatehtävän ydinalueeseen. (Rajaniemi 2006, 45-47.)

Työeläkekentän kilpailun lisäämistä on pidetty tärkeänä siitä lähtien, kun Suomi vuonna 1995 liittyi EU:n jäseneksi. Kilpailun kasvattamiseksi on perustettu useita komiteoita, käyty julkista keskustelua sekä kuultu joukko eri tahoilta tulleita avauksia työeläkekentän kilpailuolosuhteiden selkeyttämiseksi ja voimistamiseksi. Keskeisimpiä työeläkekilpailun lisäämiseen keskittyneitä ehdotuksia ovat olleet Koivusalon ja Wallinin laatima muistio (Koivusalo & Wallin, 1996) lakisääteisen työeläkejärjestelmän kilpailuolosuhteita selvittämisestä sekä Erkki Rajaniemen raportti ”Ehdotukset työeläkelaitosten kilpailusta” (Rajaniemi, 2007). Näissä raporteissa käsitellään konkreettisia työeläkeyhtiöiden asiakkaille tarjoamia palveluita, kuten asiakashyvityksiä, kiinteistökauppoja ja työhyvinvointipalveluita. Muissa raporteissa käsitellään kilpailua enemmän järjestelmätason lakitekniisten seikkojen kautta. Esimerkiksi Rantalan (Rantala, 2002) raportissa käsitellään kilpailua laskuperustekorona määräytymisen kannalta, kun taas Louekoski (Louekoski, 2005) lähestyy kilpailua kilpailuoikeuden kannalta.

Työeläkeyhtiöille kilpailu merkitsee asiakkaan mahdollisuutta valita käyttämänsä palveluntarjoaja. Taustansa vuoksi työeläkevakuuttamisen mark-

kinaosuuksien muutokset ovat vähäisiä, koska järjestelmä on jo alun perin rakennettu saavutettujen asemien pitämiseksi (Koivusalo & Wallin 1996, 6). Kuitenkin on johdonmukaista tulkita, että nykyisessä ilmapiirissä vakuutussiirtojen määrät nähdään liian pieninä, koska kilpailun eli asiakassiirtojen lisäämiseksi pyritään tekemään eläkejärjestelmään muutoksia.

Sen lisäksi, että EU-säännökset rajoittavat työeläkeyhtiöiden toimintaa, niin pakollisena vakuutuksena työeläkettä ja sen kilpailukenttää ei voida verrata vapaasti markkinataloudellisesti toimiviin kilpailuolosuhteisiin, koska vakuutuksen lähtökohtainen hinta määritellään sosiaali- ja terveystieteiden toimista. (Koivusalo & Wallin, 1996, 8). Yksityisinä yhtiöinä eläkeyhtiöt pyrkivät kasvattamaan asiakaskuntaansa, mutta lakisääteistä tehtävää hoitavina keinovalikoima tavoitteeseen pääsemiseksi on rajoitettu. Työeläkeyhtiöiden kilpailua asiakkaistaan selkeästi lisänneet konkreettiset lakimuutokset ovat TyEL-lain voimaantulo vuonna 2007, asiakashyvitysten siirtyminen eläkeyhtiötä vaihtaessa sekä sijoitustoiminnan sääntelyn vapauttaminen.

Konkreettisten tuotteiden ja palveluiden rinnalla työeläkelaitokset pyrkivät rakentamaan yrityskuvaansa viestinnällisin keinoin. Tässä tehtävässä eläkelaitosten asiakaslehdet ovat merkittävässä roolissa. Asiakaslehdet kertovat eläkelaitosten palveluista ja tuotteista, järjestelmän kehityksestä sekä pyrkivät luomaan kirjoituksillaan uskottavuutta koko eläkejärjestelmän kannalta. Eri eläkelaitosten rooli vaikuttaa lehden valitsemaan toimitussisältöön. Monopoliasemassa olevat laitokset voivat viestiä asioista enemmän vakuutetuilleen, koska niiden asiakaskunta on koskematon. Kilpailullisilla markkinoilla toimivat eläkeyhtiöt käyttävät asiakaslehtiään omien palveluiden esille ottoon sekä yleisemmin yrityskuvansa vahvistamiseen.

Tässä tutkimuksessa selvitetään miten ja kuinka paljon työeläkelaitosten asiakaslehdet ovat käsitelleet työeläkekilpailun teemaa lehdissään vuosina 1996, 2006, 2012 ja 2013. Havaintovuodet on valittu työeläkealan merkittävien muutosten ajalta. Vuonna 1996 sijoitustoiminnan sääntelyn vapauttaminen ja työhyvinvoinnin korostaminen olivat keskeisiä työeläkealan teemoja. Vuonna 2006 valmistauduttiin uuden työntekijäin eläkelain (Tyel) voimaantuloon. Kaksi viimeistä vuotta peilaavat miten kilpailun lisäämisen vaateet näkyvät tuoreimmassa asiakaslehdissä. Lisäksi tutkimuksessa arvioidaan lehtien kirjoitusten aiheiden perusteella mitä palveluita tai tuotteita yhtiöt pitävät kilpailukeinoinaan asiakkaista kilpailtaessa.

Tutkimuksessa tarkastellaan asiaa toisaalta kilpailullisilla markkinoilla toimivien yhtiöiden lehtien (Etera, Eläke-Fennia, Eläke-Tapiola, Ilmarinen ja Varma) ja toisaalta monopoliasemassa olevien eläkelaitosten (Keva ja Merimieseläkekassa) lehtien sisältöjen perusteella. Eläkeyhtiöt ja -laitokset on jaoteltu niiden toiminnan luonteen mukaan itsenäisiin eläkeyhtiöihin (Etera,

Ilmarinen ja Varma), ryhmäeläkeyhtiöihin (Eläke-Fennia ja Eläke-Tapiola) ja mainittuihin monopolilaitoksiin.

Tutkimus on tehty jaotteleamalla lehtien aineisto toisaalta työeläkeyhtiöiden kilpailukeinojen eli niiden tarjoamien palveluiden ja tuotteiden mukaisesti sekä toisaalta muihin aiheisiin. Työeläkeyhtiöt kilpailevat työhyvinvointipalvelulla, kuntoutuspalvelulla, eläkepalvelulla, vakuuttamispalvelulla sekä sijoitustoiminnalla. Lisäksi artikkelien sisältämä asiakkuus ja kilpailunäkökulma on otettu huomioon palveluiden ja tuotteiden yhtenä osana. Muina aiheina ovat asiakkaiden esittelyt, eläkeyhtiön liike-tulos, yhtiöiden muut asiat, eläkejärjestelmä järjestelmätason kokonaisuutena sekä yleinen sosiaali- ja yhteiskuntapoliittinen keskustelu.

Työeläkejärjestelmää on tutkittu monesta näkökulmasta sen olemassaolon ajan. EU-jäsenyyden jälkeen järjestelmän kilpailuolosuhteita on käsitelty useissa työryhmissä ja julkisessa keskustelussa. Työeläkejärjestelmän kilpailusta ei ole laajaa akateemista tutkimusta. Milla Majapuron (2012) Tampereen yliopistossa tekemä pro gradu –tutkielma tiivistää eläkealan kilpailun osapuolet, kilpailukeinot sekä käsittelee kilpailun luonnetta yhtiöiden kesken. Yritysten perusteista valita työeläkevakuuttajansa ei ole tehty tieteellistä tutkimusta (Johanson & Sorsa 2010, 212). Kilpailun käsittelyä eläkeyhtiöiden näkökulmasta ei ole tutkittu laisinkaan, joten tämä tutkimus valottaa toistaiseksi melko tutkimatonta työeläkeyhtiöiden näkökulmaa kilpailuun.

Tutkimuksen tarvetta perustelee työeläkeyhtiöiden rooli keskeisimpänä tekijä työeläkekilpailussa. Lakiteknisesti luodut raamit kilpailulle konkretisoituvat eläkeyhtiöiden ja heidän asiakkaiden välisissä kohtaamisissa. Koko järjestelmän kehityksen ja hyväksyttävyyden kannalta on tärkeää tutkia, miten eläkeyhtiöt kilpailuun suhtautuvat ja millaisin keinoin ne siitä asiakaslehdissään viestivät.

Tutkimustarvetta puoltaa myös työeläkkeen merkitys suurimpana sosiaalivakuutuksen alueena suomalaisessa yhteiskunnassa. Vähäinen tutkimus työeläkeyhtiöiden ja heidän asiakkaidensa kilpailukokemuksista jättää suuren aukon järjestelmän toimeenpanijoiden ja maksajien käyttäytymisen analysointiin. Tämän tutkimuksen tavoitteena on osaltaan suunnata keskustelua ja arviointia järjestelmän teknisistä asioista kohti niitä teemoja, jotka työeläkejärjestelmän vaikutuspiirissä toimivat tahot joutuvat liiketoimivalintoja tehdessään ottamaan huomioon. Toisin sanoen tavoitteena on aktivoita keskustelua työeläkekilpailun konkreettisista asioista yrityksen valitessa työeläkeyhtiötään ja eläkeyhtiön myydessä omaa työeläkevakuutuspalveluaan.

Eläkejärjestelmän merkitys on keskeinen kansantaloudellisesti suurten rahastojen ja rahavirtojen muodossa. Julkistalouden kestävyysvajeen paik-

kaamiseen on valjastettu myös työeläkejärjestelmä, jonka tehtäväksi on annettu järjestelmän muuttaminen kestävämpään suuntaan. Eläkeiän ja eläkkeensuuruuden määrittelyjen lisäksi kilpailun lisäämisellä tavoitellaan tehokkuutta ja sijoitustuottojen nostamista, jotka osaltaan auttavat kestävyysvajeen paikkaamisessa.

Tutkimus rakentuu seuraavasti. Luvussa kaksi käydään läpi sosiaalivakuutuksen roolia yhteiskunnassa sekä työeläkevakuutuksen roolia sosiaalivakuutusjärjestelmässä. Lisäksi luvussa kaksi luodaan tiivis historiakatsaus työeläkejärjestelmään. Luvussa kaksi kartoitetaan myös suomalaisen työeläkejärjestelmän lähtökohdat ja keskeiset piirteet. Luku kolme käsittelee työeläkejärjestelmän kilpailutilannetta. Aluksi taustoitetaan suomalaisen keskustelun kansainvälistä ulottuvuutta ja esitellään näkökulmia eläkejärjestelmän kilpailun perusteille tehokkuuskeskustelun valossa. Lisäksi luodaan katsaus kilpailun lisäämiseksi käytyihin keskusteluihin ja komiteamietintöihin. Kappaleen lopussa kuvaillaan suomalaisen työeläkejärjestelmän kilpailun nykytilaa. Luku neljä käsittelee tutkimusasetelmaa ja tutkimusmenetelmää. Luvussa neljä on tutkimukseen valittujen asiakaslehtien kuvaus. Lisäksi aineiston sisältöä kuvataan yleisesti kokonaiskuvan tarkentumiseksi. Tutkimuksen tulokset kerrotaan luvussa viisi jaoteltuna kolmeen eri tarkasteluysikköön. Tutkimus päättyy kuudennessa luvussa oleviin johtopäätöksiin ja pohdintaan.

2 Suomen työeläkejärjestelmä

2.1 Työeläkejärjestelmä osana sosiaalivakuutusta

Vakuuttaminen voidaan jakaa yksityisvakuutukseen ja sosiaalivakuutukseen. Keskeisinä eroina lajien välillä on, että sosiaalivakuutus ei koske vahinkoriskejä. Sosiaalivakuutus perustuu lainsäädäntöön ja toimintaa ohjaavat julkisen vallan määräykset. Tästä on seurauksena vakuuttamisen pakollisuus. Pääsäännöstä on poikkeuksia ja joissakin tapauksissa voidaan liikkua pakollisuuden ja vapaaehtoisuuden sekä yksityis- ja sosiaalivakuutuksen välimaastossa. (Kangas & Niemelä 2012, 20-21.)

Sosiaalivakuutus on osa sosiaalisten riskien hallintaa. Samoja riskejä voidaan hallita sekä vakuutuksen että sosiaalipalveluiden ja -avustusten kautta. Sosiaalivakuutukseen lasketaan lakisääteiset eläke-, sairaus-, tapaturma- ja työttömyysvakuutukset sekä työntekijän ryhmähenkivakuutus. Huolimatta sosiaalivakuutuksen lakisääteisestä luonteesta sen toimeenpano hoidetaan sekä yksityisten että julkisluonteisten laitosten kesken. (Kangas & Niemelä 2012, 22-24.)

Sosiaalivakuutus voidaan jakaa kansanvakuutukseen ja ansioperusteiseen vakuutukseen. Kansanvakuutukselle ominaista on etuuksien syyperusteisuus, tasasuuruisuus ja verorahoitteisuus. Ansioperusteinen vakuutus noudattaa tiiviimmin vakuutuksen ideaa. Etuudet rahoitetaan pääosin pakollisin vakuutusmaksuin. (Huhtanen 2011, 54-57.)

Jokelainen (2004) valaisee sosiaalivakuutuksen pilariluonteen kautta julkisen ja yksityisen sektorin roolia sosiaalivakuuttamisessa. Ensimmäiseen pilariin kuuluu julkisen sektorin vastuulla oleva vakuuttaminen (vrt. kansanvakuutus). Toisessa pilarissa sekä yksityisellä että julkisella sektorilla on mahdollisuus olla mukana vakuuttamisessa (vrt. ansioperusteinen vakuutus). Kolmas pilari on pääsääntöisesti täysin yksityisen sektorin toimintaa. (Jokelainen 2004, 157-160.)¹

Yksityisen sektorin työeläketurva, tapaturmavakuutus ja työntekijän ryhmähenkivakuutus ovat lakisääteisen sosiaalivakuutuksen lajeja, joissa vakuutuksen ottamisen voi kilpailuttaa. Työeläkevakuuttamisen hinta tulee markkinoille annettuna, eivätkä työeläkeyhtiöt voi vapaasti hinnoitella tuotettaan. Tapaturmavakuuttamisen hinnoittelu on sen sijaan vapaata ja järjestelmä kuuluu EU:n tasolla sisämarkkinoiden vapaan kilpailun piiriin. (Havakka 2012, 182-184.)

Sosiaalivakuutus ei ylipäätään voi täysin noudattaa kaupallisen vakuuttamisen sääntöjä, koska sen tarkoituksena on tuottaa hyötyä sekä yksilöille että laajemmin koko yhteiskunnalle. Lisäksi oikeudenmukaisuus, markkinahäiriöt (*market failure problems*), moraalinen riski (*moral hazard*) ja haitallinen valikoituminen (*adverse selection*) puoltavat sosiaalivakuutuksen järjestämistä yhteiskunnan sääntelyverkon alaisuudessa. (Fors ym. 2004, 338-339.) Näin ollen taloustieteellisen ja sosiaalitieteellisen tarkastelun valossa on ymmärrettävää, että kilpailunäkökulman toteutuminen suomalaisessa työeläkejärjestelmässä on jo teoreettiselta perusteeltaankin haastavaa.

Eläkevakuutus on selkeästi merkittävin sosiaalivakuutuksen muoto. Vuonna 2010 koko sosiaalivakuutusjärjestelmällä kerättiin vakuutusmaksutuloa yhteensä 29,8 miljardia euroa. Tästä eläkevakuutuksen osuus oli 21 miljardia euroa eli hieman yli 70 prosenttia kokonaismaksutulosta. Eläkejärjestelmän sisällä suurin osa maksuista (12,5 miljardia euroa) tulee yksityisalojen työeläkevakuutuksesta eli TyEL:n mukaisesta vakuuttamisesta. (Vanne 2012, 216-217.)

¹ Kolmipilarisuuden perustaa on murrettu viime vuosina perustuen Maailmanpankin rahastointia korostavaan näkemykseen. Maailmanpankin mallissa mukaan otetaan myös koko vanhuusväestön kattava nollapilari. (Johanson & Sorsa & Oulasvirta 2012, 226.)

Työeläkejärjestelmässä oli vuonna 2012 yhteensä runsaat 2,6 miljoonaa vakuutettua, joista työeläkeyhtiöissä oli runsaat 1,8 miljoonaa. Eläkkeensaajia oli yhteensä hieman yli 1,9 miljoonaa, joista työeläkevakuutusyhtiöiden osuus oli runsas miljoona. Koko eläkejärjestelmän sijoitusomaisuus käyvin arvoin oli vajaa 150 miljardia euroa, joista työeläkeyhtiöiden osuus oli vajaa 90 miljardia euroa. (Työeläke, 2013a.)

Työeläkealan omistamat noteeratut suomalaiset osakkeet vuoden 2012 lopussa edustivat noin yhdeksää prosenttia Helsingin pörssin markkina-arvosta. (Tela, 2013a). Työeläkejärjestelmä on siis keskeinen vallankäyttäjä suomalaisessa sijoitusympäristössä. Työeläkejärjestelmän suurimmat sijoittajat ovat näin ollen samalla Suomen suurimpia sijoittajia. Sosiaalivakuutusalan piirissä muiden vakuutuslajien sijoitusrahastot ovat vain murtoosa eläkejärjestelmän varoista. (Vanne 2012, 214-217.)

Työeläkevakuuttamisen merkittävä taloudellinen rooli kansantaloudellisella tasolla rahastojen haltijana sekä laaja vakuutettujen määrä pitävät huolen siitä, että sosiaalivakuutusalan piirissä työeläke on erityisen mielenkiinnon kohteena. Osoituksena tästä on myös päätöksentekoasetelma; työmarkkinaosapuolilla eli työnantaja- ja työntekijäjärjestöillä on suuri vaikutusvalta eläkelakien sisältöön. Tällainen korporativistinen järjestelmä on vallankäytön osalta haasteellinen, koska lain valmisteluun vahvasti vaikuttavat osapuolet ovat myös säädettävän lainsäädännön toimeenpanijoita. Työeläkeyhtiöiden hallitukset koostuvat juuri työnantajien ja työntekijöiden edustajista.

2.2 Työeläkejärjestelmän historia

Suomessa säädettiin vuonna 1937 universaali vanhuus- ja työkyvyttömyysturva kansaneläkelain puitteissa. Laki perustui vakuutusperiaatteelle ja vanhuuseläke koostui henkilökohtaiselle tilille kertyneistä vakuutusmaksuista. Laki ei herättänyt suuria intohimoja huolimatta merkittävistä muutoksista sosiaaliturvaan, koska lain valmistelua oli tehty jo vuosikymmeniä ennen sen voimaan astumista. (Hannikainen 2012a, 48-49.)

Alkuperäinen kansaneläkelaki pyrki tarjoamaan vähimmäistoimeentulon koko kansalle työkyvyttömyyden ja vanhuuden ajalle. Jo muutaman vuoden lain voimaantulon jälkeen valtioneuvosto asetti komitean tarkastelemaan tuoreen lain muutostarpeita ja mahdollisuuksia järjestelmän yksinkertaistamiseen. Sosiaalivakuutuskomitea kiinnitti huomiota erityisesti järjestelmän riittämättömään turvaan sekä inflaation vaikutukseen rahastoivaan järjestelmään. (Vauhkonen 2012a, 59-61.)

Vuonna 1956 kansaneläkejärjestelmästä poistettiin ansiosidonnaisuus ja siirryttiin tarveharkinta- ja tasaeläkkeisiin. Lisäksi samana vuonna säädettiin merimiehille eläkelaki. Nämä muutokset saivat aikaan voimakasta tarvetta kehittää palkansaajille kulutustasoa turvaavaa eläkejärjestelmää. Loppuvuodesta 1956 asetetun komitean vaihtoehdot olivat joko vapaaehtoisuuden pohjalta järjestetty työeläke tai kansaneläkejärjestelmään liitetty pakollinen ja keskitetty järjestelmä tai pakollinen vähimmäisturvan sisältävä hajautettu eläkejärjestelmä, jonka hallinto toteutettaisiin olemassa olevien vakuutusyhtiöiden, eläkekassojen ja –säätiöiden kautta. (Niemelä 1994, 127-129.)

Komitean työskentelyssä työnantajien tavoitteena oli, että eläke turvaa työntekijöiden kulutustasoa vastaavan eläketurvan, hallinto on hajautettu ja toimii yksityiseltä pohjalta sekä kertyneet eläkevarat ovat tuotantoelämän käytössä. Työntekijöiden keskeisimpinä vaatimuksina olivat koskemattomuuteen perustuva (eläkeoikeus ei loppu työsuhteen päättyessä) ja maksuvalmiuden turvaava eläketurva. Sen sijaan organisaatiomuoto ei ollut keskeinen kysymys. (Niemelä 1994, 129-131.)

Kilpailu uusista vakuutuksista kiinnosti eläkeyhtiöitä, koska oli nähtävissä, että eläkevakuutusalan rahalliset volyymit ovat suurempia kuin koko muun vakuutusalan yhteensä. Lisäksi kokemukseen perustuva havainto siitä, että vakuutusyhtiöiden kerran muodostuneet markkinaosuudet eivät suuresti tule ajassa muuttumaan, motivoivat yhtiöitä saamaan asiakkaita itselleen. (Pentikäinen 1998, 83.)

Eduskunnassa hyväksyttiin vuonna 1961 työeläkelaki (TEL) sekä myöhemmin samana vuonna lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien työeläkelaki (LEL). LEL:n laatiminen oli seurausta maalaisliiton vaatimuksista turvata työeläke myös tyypillisille lyhytaikaisille (työsuhteet alle TEL:n alussa voimassa olleen karenssiajan eli puolen vuoden) työsuhteille. (Niemelä 1994, 136-140.) Yksityisalojen työeläkejärjestelmän alkuajankohtana voidaan pitää heinäkuun 1. päivää vuonna 1962, jolloin työntekijäin eläkelaki (TEL) ja lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien työntekijäin eläkelaki (LEL) tulivat voimaan. (Koivusalo & Kammonen & Lämsä 2004, 11-12.)

Kesäkuun lopussa 1964 TEL:n toimeenpanon siirtymäajan loppuessa työeläkelaitoksia oli kaikkiaan 185. Niistä 9 oli eläkevakuutusyhtiöitä, 10 eläkekassaa, 162 eläkesäätiötä sekä 4 LEL:n toimeenpanosta huolehtivaa työeläkekassaa. (Hannikainen 2012b, 103.)

Päätyminen hajautetun mallin käyttöön oli jossain määrin sattumanvarainen. Yksityiset vakuutusyhtiöt tarjosivat jo ennen lakisääteistä eläketurvaa yritysten henkilöstölle vapaaehtoisia vakuutuksia, mikä tarjosi valmiin kehityksen lakisääteisen turvan järjestämiselle. Lisäksi nähtiin hajautetun mallin vastaavaan paremmin tehokkuus- ja joustamisvaatimukseen. Keskeise-

nä perusteena hajautetulle järjestelmälle nähtiin takaisinlainausmahdollisuus eli vakuutusmaksujen palautuminen yrityselämän investointeja rahoittamaan. (Kallio 2011, 126.)

Julkisen sektorin työntekijöiden eläketurvaa jouduttiin uudistamaan työeläkelakien voimaantulon myötä. Aiemmin epäyhtenäistä kuntien ja kuntayhtymien palveluksessa olevien työntekijöiden eläketurvaa selkeytti vuonna 1964 voimaan tullut KVTEL, jonka toimeenpanoa perustettiin hoitamaan kunnallinen eläkelaitos. (Lämsä 1997, 246-246.) Valtion virkamiesten Ruotsin vallanajalta periytyvää eläkejärjestelmää on vuosisatojen saatossa muokattu useasti. TEL:n säätämisen jälkeen ensimmäinen muutos tehtiin vuonna 1967, jolloin valtion eläkelain (VEL:n) yhteyteen tulivat TEL:n keskeiset säännökset: ansaintaperiaate, jatkuvuusperiaate ja indeksisuoja. (Wuolijoki 1997, 263-264.)

Työeläkejärjestelmän kattavuutta laajennettiin edelleen säätämällä maatalousyrittäjien eläkelaki (MyEL), joka astui voimaan 1.1.1970. Maatalousväestö lähti työeläkejärjestelmän piiriin mukaan suurin varauksin, koska heidän intressiryhmänsä olivat perinteisesti kansaneläkkeen kehittämisen kannalla. (Paatsila 1997, 229.) Samana vuonna yrittäjille tuli pakollinen eläkevakuutus (YEL), joka kytkettiin tiiviisti TEL-järjestelmän periaatteisiin. (Kausto 1997, 235-236.)

Työeläketurvan ulkopuolelle jäävien työsuhteiden vakuuttamiseen kiinnitettiin huomiota jo 1970-luvulla, mutta vasta vuonna 1984 mietintönsä jättäneen sosiaali- ja terveysministeriön työryhmän perusteella saatiin luoduksi uusi eräiden työsuhteissa olevien taiteilijoiden ja toimittajien eläkelaki (TaEL). Lain myötä lyhyet alle vuoden mittaiset luovan työn työsuhteet tulivat vakuutusvelvollisiksi. Lakia hoitamaan perustettiin Esiintyvien taiteilijoiden eläkekassa, joka toimi LEL Työeläkekassan yhteydessä. Vakuuttamisvelvollisuuden ulkopuolelle jäävien työsuhteiden määrä pieneni entistään, kun vuoden 1998 alusta tuli voimaan laki, joka velvoitti vakuuttamaan alle kuukauden mittaiset sekä alle TEL-ansiorajan jääneet työsuhteet TaEL:n² mukaan. (Hannikainen 2012c, 296-297.)

1990-luvulla keskeisiä eläkeuudistuksia olivat palkansaajien eläkemaksun voimaantulo, eläkepalkan laskentakauden pidentäminen kymmeneen vuoteen, työkyvyttömyys- ja työttömyyseläkkeisiin tehdyt heikennykset sekä eläkelaskennan indeksin muutokset. (Hannikainen 2012d, 275 ja Hannikainen 2012c, 292-293.)

Vuonna 2005 toteutettiin suuri eläkeuudistus, jonka jälkeen eläke lasetaan 18-vuotiaasta lähtien koko työhistorian ansioista. Lisäksi eläkkeen

² Tässä yhteydessä TaEL:n nimi muuttui Taiteilijoiden ja eräiden erityisryhmiin kuuluvien työntekijöiden työeläkelajiksi.

karttumiseen, indekseihin sekä yli 53-vuotiaiden eläkemaksuun tehtiin muutoksia. Merkittäviä muutoksia olivat elinaikakertoimen käyttöönotto, jolla varauduttiin elinajan pitenemiseen automaattisen sopeutumismekanismin turvin sekä joustavan eläkkeen alkamisiän määrittäminen. Vuoden 2005 muutokset mahdollistivat yksityisen sektorin työntekijöitä koskevien eläkelakien yhdistämisen TyEL:ksi ja LEL Työeläkekassan muuttamisen työeläkeyhtiö Eteraksi. (Hannikainen 2012c, 333-335.)

Tuorein täydennys vakuuttamisvelvollisuuteen on vuoden 2009 alusta voimaan astunut lähinnä tieteentekijöitä koskeva apurahalla työskentelevien henkilöiden työeläketurvan hoitaminen. Järjestelmään liittyy myös laajempia sosiaaliturvan etuuksia. Järjestelmän toimeenpanosta huolehtii Maatalousyrittäjien eläkelaitos Mela. (Hannikainen 2012c, 298.)

Eläkejärjestelmään on sen voimassa ollessa tullut uusia lakeja täydentämään eläketurvaa. Lisäksi lakien sisältöä on muokattu ajan kuluessa vastaamaan ennen kaikkea tulevaisuudessa odottaviin haasteisiin. Vedenjakajana tässä kehityksessä voidaan pitää 1990-luvun alun syvää taloudellista laskusuhdannetta. Sen jälkeen eläketurvaetuuksien supistamiseen on kohdistunut voimakasta painetta, mitä osaltaan lisää eläketurvaa ansaitsevien lukumäärän kasvaminen yhdistettynä huoltosuhteen (työelämässä olevien ja työelämän ulkopuolella olevien henkilöiden suhdeluku) heikkenemiseen.

Nyt parhaillaan meneillään oleva eläkeuudistushanke tähtää merkittäviin uusiin linjauksiin ja toimeenpanoihin vuonna 2017. Eläkeuudistuksen keskeiset teemat ovat pohdinnat eläkkeiden tasosta, eläkemaksujen tasosta sekä eläkkeiden alkamisiästä. Kaikki päätökset kulminoituvat eläkejärjestelmän kestävyysvarmistamiseen yhä pidentyvän elinaikaodotteen kanssa. (Työeläke 2013b, 2-7.)

Eläkeuudistuksen tavoitteet ja perustelut pohjaavat ns. Rantalan työryhmän³ väliraporttiin vuodelta 2012. Syyt eläkejärjestelmän kokonaisuudistukseen ovat elinajanodotteen muuttuminen, taloudellisen tilanteen ratkaiseva heikentyminen sekä muiden Euroopan maiden muutokset eläkemenojen vähentämiseksi ja eläkkeelle siirtymisen myöhentämiseksi.⁴ Lisäksi erityisesti nuorten ikäluokkien luottamuksen heikentyminen eläketurvaan on kasvattanut paineita muutoksille. Eläkeuudistuksen lähtökohtainen tarve perustuu Kataisen hallituksen hallitusohjelmassa lausutulle tavoitteelle saattaa eläkejärjestelmä kestäväälle pohjalle tulevaisuuden haasteiden edessä. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2012.)

³ Eläkeneuvottelujen historiasta ja kokoonpanosta tarkemmin: Eläketurvakeskus, 2013: Työurien pidentäminen.

⁴ Huomioitavaa on, Eurooppa-neuvoston Suomella antamat suositukset sitoa eläkeikä ja eläke-etuudet elinajanodotteen muutoksiin ohjaavat suomalaista päätöksentekoa. (Eläketurvakeskus 2014 a).

2.3 Työeläkejärjestelmän rakenne

Työeläkejärjestelmän kautta toteutetaan työ- ja virkasuhteessa olevien tai yrittäjänä toimivien henkilöiden lakisääteinen työeläketurva. Eläkejärjestelmät voidaan jakaa kahteen perusmalliin. Etuusperusteisessa (*defined benefit system*), järjestelmässä eläke-edut on kiinnitetty ja maksujen ollessa riittämättömät ulkopuolinen taho (valtio) takaa eläkkeen maksun. Maksuperusteisessa (*defined contribution system*) järjestelmässä puolestaan eläkkeen määrä määräytyy maksetun rahaston suuruuden ja sen tuoton mukaan. (Gale & Shoven & Warshawsky 2005, 2–3.) Suomen työeläkejärjestelmä kuuluu ensimmäiseen ryhmään, vaikka valtio ei sinällään takaa työeläkkeitä.⁵ Pitkässä juoksussa maksujen joustamattomuus johtaa etuuksien leikkaamiseen.

Muualla Euroopassa suuntaus ansioeläkkeiden määräytymisessä vie kohti maksuperusteista järjestelmää. Tällöin eläkkeen suuruus määräytyy vain maksettujen maksujen ja niille saatavien tuottojen perusteella. (Tela 2013b). Tätä suuntausta voi pohtia suurempana trendinä vastuuttaa yksilöt ottamaan henkilökohtaisesti vastuuta sosiaaliturvaan liittyvissä vakuutuksissa.

Edellä mainittujen mallien lisäksi eläkeuudistuksen kohteena olleissa maissa on otettu käyttöön laskennallisia maksuperusteisia eläkejärjestelmiä (*notional defined contribution system*). Keskeinen ero perusmalliin on, että vaikka eläke määräytyy maksettujen maksujen perusteella, maksuja ei sijoiteta yksilöllisille eläketileille. Maksuja ei rahastoida, vaan maksut käytetään jakojärjestelmän tapaan maksuun tulevien eläkkeiden rahoittamiseen. (Uusitalo 2012, 78.)

Suomalainen työeläkejärjestelmä koostuu useista eri työeläkelaista ja niiden täytäntöön panijoista. Yksityisten alojen työeläkkeitä hallinnoivat työeläkeyhtiöt, eläkesäätiöt ja eläkekassat. Työnantajalla on valinnanvapaus eläkeyhtiön suhteen. Merimiesten eläketurva pitää kuitenkin järjestää Merimieseläkekassassa. (Korpiluoma ym. 2011, 39.)

Julkisen sektorin työntekijöiden eläketurvaa hoitaa asianomainen julkinen eläkelaitos: valtion työntekijöiden työeläketurvaa hallinnoi Valtiokonttori⁶ ja kunnallisen sektorin työntekijöiden eläkkeitä Keva, jonne on siirretty viime vuosina muutamien muidenkin julkisen sektorin organisaatioiden työntekijöiden eläketurvan hoitaminen. Käytännössä julkiselta sektorilta enää Ahvenanmaan maakuntahallitus, ortodoksinen kirkko ja Suomen Pankki vas-

⁵ Huomioitavaa on, että esimerkiksi Ruotsin eläkejärjestelmässä valtio tulee mukaan väestökehitys- ja rahastontuottoriskien realisoituessa. (SOU 2012:53, 163).

⁶ Valtiokonttori vastaa sille kertyneen eläkerahaston hoidosta, mutta eläketurvaan liittyvät muut tehtävät on siirretty Kevalle.

taavat itsenäisesti työntekijöidensä eläketurvasta. (Korpiluoma ym. 2011, 39.)

Työeläketurvan toimeenpanevien elimien lisäksi työeläkejärjestelmässä on lukuisia koko järjestelmää yhteisesti koskevia yhteistyömuotoja. Eläketurvakeskus (ETK) toimii kaikkien laitosten lakisääteisenä keskuselimenä tehden muun muassa eläketurvan kehittämiseen liittyviä laskelmia ja tutkimuksia.⁷ ETK osallistuu siis työllään eläketurvan ja eläkejärjestelmän kestävyysarviointiin ja tuon työn tuloksia käytetään hyödyksi eläkelakeja säädettäessä. Arek Oy hoitaa eläkelaitosten yhteisomistuksessa eläketietojen rekisteröintiä. Työeläkevakuuttajat TELA ry on koko eläkejärjestelmän vapaaehtoinen edunvalvontajärjestö. (Korpiluoma ym. 2011, 40.)

Suomalaisen eläkejärjestelmän rakennetta, jossa julkista tehtävää hoitaa yksityinen sektori, on punnittu Euroopan integraation myötä. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että lainsäätäjät on antanut hallintotehtävän yksityiselle taholle. Suomen yksityisen sektorin työeläkejärjestelmä on esimerkki institutionalisoidusta yhteistyöstä julkisyksityisessä yhteistoiminnan kentässä. (Johanson & Sorsa & Oulasvirta 2012, 234-235, Vauhkonen 2012b, 386-387.) Tästä on seurauksena myös kompleksinen suhde alan kilpailuun asiakkaista. Keskeinen kysymys on, miten julkista tehtävää hoitavat yksityiset eläkeyhtiöt voivat kilpailla lakisääteisen tuotteen tuottamisessa ja sen markkinoinnissa.

Toinen luonteenomainen piirre suomalaiselle työeläkejärjestelmälle on kolmikantainen neuvottelujärjestelmä. Työmarkkinoiden keskusjärjestöillä on pysyvä neuvotteluryhmä työeläkelakien kehittämistä varten. Käytännössä suomalaista järjestelmää on kehitetty työmarkkinaosapuolten johdolla ja eduskunta on siunannut kulloisetkin lähes vuosittaiset lakimuutokset. (Korpiluoma ym. 2011, 40.) Merkittävien eläkeuudistusten tekeminen onkin Suomessa liki mahdotonta ilman työmarkkinaosapuolten hyväksyntää.

1990-luvun laman aiheuttama julkisen talouden kriisi pakotti maan hallituksen koviin sopeutumistoimiin. Osana pakettia eläkejärjestelmä kohtasi suunnanmuutoksen. Etuuksien parantamisen sijaan siirryttiin heikennysten, sopeuttamisen ja yhdenmukaistamisen tielle. Kuvaavaa eläkejärjestelmän muokkaukselle oli, että päätökset olivat hallituksen sanelemia ja työmarkkinaosapuolten vaikuttamismahdollisuudet olivat vähäiset. (Hannikainen 2012d, 268-278.) Näin ollen valtio ohjasi eläketurvan kehitystä suuren taloudellisen kriisin pakottamana.

⁷ Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksessä selvityshenkilö ehdotti, että Eläketurvakeskuksesta muodostetaan julkisoikeudellinen laitos sosiaali- ja terveysministeriön yhteyteen. Perusteluina käytettiin mm. suomalaisen eläkejärjestelmän omaperäisyyden säilyttämistä Euroopan unionissa. (Myllymäki 2009, 42-43.)

3 Työeläkejärjestelmän kilpailu

3.1 Eläkejärjestelmien tehokkuusvertailu

Suomen eläkejärjestelmän tehokkuuden kulmakivenä ovat yksityisten eläkeyhtiöiden välisestä kilpailusta johtuvat tehokkuushyödyt sekä keskinäisestä yhteistyöstä saatavat skaalahyödyt. Tätä taustaa vasten voidaan arvioida, onko kilpailu eläkejärjestelmälle parempi vaihtoehto kuin keskittäminen. Kansainvälisessä kirjallisuudessa keskustelu käydään eläkejärjestelmien vertailussa tehokkuuden nimissä, mikä käytännössä tarkoittaa hallintokulujen vertailua eri järjestelmävaihtoehtojen kesken.

James ym. (2001, 25) raportoivat tutkimuksessaan, että julkisesti hoidettujen rahastojen kulut ovat pienemmät kuin yksityisten sijoitusyhtiöiden kustannukset. Heidän mukaansa kulurakenteet riippuvat sijoitetun varallisuuden arvosta sekä salkunhoitajien aktiivisuudesta. Mitchell (1999, 20-23) tiivistää artikkelissaan eläkejärjestelmien hallintokustannusten erojen taustoja vertaillen Latinalaisen Amerikan maita, joissa on tehty suuria rakenteellisia eläkejärjestelmä uudistuksia kohti yksilöllisiä eläketilejä. Eläkejärjestelmien hallintokuluihin vaikuttavat mm. maksujen keräämisen järjestämistavat (joko julkisesti, yksityisesti tai työnantajien toimesta), rahaston tuottamat palvelut, rahaston aktiivisuus varainhoidossa, rahaston ikä ja suuruus sekä rahaston perustamiskustannukset ja yleiset hallintomenot.

Diamond (1999, 76-77) toteaa, että julkinen sosiaaliturvajärjestelmä toimii kustannustehokkaammin verrattuna vapaaehtoisia vakuutuksia markkinoiviin järjestelmiin. Syinä ovat muun muassa skaalatehokkuus sekä markkinointikustannukset. Valkonen ja Lassila (1998, 50-53) tuovat esille Chilen järjestelmää tutkiessaan, että yksilöllisiin eläketileihin siirtyminen on toisaalta nostanut kustannuksia markkinointikustannusten myötä, mutta toisaalta kiristynyt kilpailu on alentanut vakuutusmaksuja. Kasvavilla skaalatuotoilla saatavista eduista raportoi myös Mitchell (1996, 23-24) tutkimuksessaan. Skaalatuottojen saavuttaminen ei ole kuitenkaan säännönmukaista, vaan tutkimukset antavat erilaisia tuloksia eläkerahastojen ja kustannustehokkuuden välisestä yhteydestä. Oman haastavuutensa hallintokulujen ja tehokkuuden vertailuun tuo laatukäsitteen mukaan ottaminen, koska laadun määrittelyn ja mittaamisen kriteerien luominen on vaikeaa. (Bikker & Steenbeck & Torracchi 2010, 3-4).

Bikker ym. (2010) vertailivat tutkimuksessaan Hollannin, USA:n, Kanadan ja Australian eläkerahastoja. Tutkimus osoitti, että rahaston vakuutettujen kasvu vähentää hallintokuluja. Toisaalta, jos toiseksi selittäjäksi otetaan rahaston varallisuus, niin vakuutettujen määrän ja varallisuuden kasvu nostaa kustannuksia. Eläkerahaston koolla on optimipiste, joka maksimoi tehokkuuden. Liittämällä laadun arviointi rahaston kustannustehokkuuteen

huomataan, että järjestelmien monimutkaisuus ja palveluiden laatu lisäävät kustannuksia

Whitehouse (2000, 60) asettaa kysymyksen eläkejärjestelmien kuluista toisarvoiseksi verrattuna kysymyksiin rahastojen sijoitustoiminnan tehokkuuksista. Tärkeämpiä teemoja ovat pitkän aikavälin sijoitusten volatiilisuus sekä osakemarkkinoiden toiminta ja näiden vaikutus eläkejärjestelmän toimivuuteen. Yksityisen sektorin paremmuudesta tehdä parempaa sijoitustuottoa julkiseen verrattuna puoltaa hajautettuun malliin panostamista.

Mielonen ym. (2013, 12) havainnollistavat suomalaisen järjestelmän tehokkuuskysymystä vertailemalla toimijoiden määrää eri maissa. Kun Suomessa kokonaisaläkejärjestelmä hoidetaan kymmenissä laskettavalla toimijoiden määrällä, puhutaan Sveitsissä tuhansista ja Hollannissa ja Ruotsissakin sadoista toimijoista. Selvityksen mukaan Suomen järjestelmän hallintokulut jäävät tästä syystä keskiarvoa matalimmiksi. Mielosen ym. (2013) selvityksen tuloksien perusteella Helsingin Sanomien vieraskynä – palstalla Vidlund (2013) toteaa, että kansainvälisellä vertailulla ei voida sanoa, mikä on oikea määrä eläkelaitoksia Suomessa. Talousteorian mukaan sen määrää vapaa kilpailu. Kuitenkaan missään maassa eivät ole kaikki munat samassa korissa. (Vidlund, 2013.)⁸

Mielosen ym. (2013) selvityksessä kuitenkin huomautetaan lukuisista reunaehdoista sekä maiden keskinäisen vertailtavuuden hankaluuksista⁹. Keskeisenä ajatuksena tuodaan esille, että hallintokulut laskevat yksikkökokojen kasvaessa. Selvityksessä todetaan myös, että kilpailun lisääminen nostaa liiketaloudellisessa mielessä kuluja. (Mielonen ym. 2013, 19.)

Huomioitavaa on, että Ambachsteer (2013, 12-13) toteaa omassa kirjoituksessaan Suomen eläkejärjestelmästä sen hallintokulujen olevan liki kaksinkertaiset vakuutettua kohden vertailuryhmään¹⁰ verrattuna. Syiksi hän mainitsee hajautetun ja monitahoisemman järjestelmän sekä liiketoimikustannukset ja asiakasyritysten palvelutason. Sijoitustoiminnan kulut ovat samat kuin kansainvälisen vertailuryhmän keskimääräiset kustannukset.

⁸ Huomioitavaa on kuitenkin, että hallintokulujen vastapainona on palveluiden ja tuotteiden laatu. Koska tutkimus ei ota huomioon mitä rahalla saadaan, hinta/laatu –suhteen arviointi on mahdotonta. Samoin tutkimus sivuuttaa sijoitustoiminnan tuottojen ja kulujen välisen yhteyden. (Mielonen ym., 2013, 11.)

⁹ Erityisesti I ja II pilarin eläketurvan järjestämisessä on maiden välillä eroja, mikä lisää hallintokulujen vertailtavuuden haastetta.

¹⁰ Vertailuryhmä edustaa yhteensä 15 suurempaa (sijoitusvarallisuus keskimäärin 80 miljardia euroa) ja 20 pienempää (sijoitusvarallisuus keskimäärin 20 miljardia euroa) kansainvälistä eläkeläistöstä. Luvut perustuvat CEM Benchmarking Inc:n tekemiin laskelmiin. (Ambachsteer, 29-30.)

3.2 Avauksia suomalaisen työeläkejärjestelmän kilpailukeskusteluun

Suomalainen työeläkejärjestelmä perustuu laajaan yhteiskunnalliseen konsensukseen. Vahvimpana ankkurina järjestelmälle toimivat työmarkkinaosapuolet, jotka yhdessä valmistelevat pienimmätkin uudistukset eläkejärjestelmään. Siksi järjestelmän toimeenpanoa kohtaan esitetyt perustavanlaatuiset muutostarpeet esitetään useimmiten eläkejärjestelmän ytimen ulkopuolelta.

Työeläkejärjestelmä on massiivinen lukuisine lakineen ja säätelyineen sekä valtaisine sijoitusomaisuuksineen. Itse järjestelmän toimeenpanon perusteista käyty keskustelu on jäänyt vuosien saatossa vähäisempään rooliin verrattuna järjestelmän sisältöön. Järjestelmän kilpailuasetelmasta keskustelu on käynnistynyt käytännössä vasta Suomen EU-jäsenyyden alkamisen aikoihin.

Työeläkejärjestelmän alkuaikoina oli vallalla näkemys, että asiakkaiden siirtyminen yhtiöstä toiseen aiheuttaa kustannuksia eikä vakuutustoiminnan perusteita laadittu siirtoja (käytännössä kilpailua) suosivaksi. (Koivusalo & Wallin 1999, 6). Vakuutuslalla kilpailu on perinteisesti erilaista kuin monilla muilla liiketoiminta-alueilla. Työeläkealalla vakuutustoiminnan erityispiirteet tältä osin vielä korostuvat. Yritys ei voi päättää myymänsä tuotteen sisältöä, ensisijaista hintaa eikä edes valita asiakkaitaan. Kilpailukeinoiksi jäävät asiakashyvitykset sekä asiakaspalvelun laatu. (Vauhkonen 2012c, 350.)

Vasta EU:n jäsenyysaikana suomalainen työeläkejärjestelmä on nostanut omaa profiiliaan vakuutusyhtiöryhmien sisällä.¹¹ Aiemmin takaisinlainaus työeläkeyhtiöiltä yrityksille oli käytännössä ainoa palvelu asiakasyrityksille kilpailullisessa mielessä. Nykyisin, kun eläkejärjestelmää pyritään saamaan kilpailullisemmaksi, on eri palveluiden ja tuotteiden määrä kasvanut. Palveluiden pitää lakisääteisestä toiminnasta johtuen liittyä kuitenkin itse vakuutustuotteeseen eli työeläkkeeseen. Merkittävien irtiottojen tekeminen suhteessa kilpailijoihin ei palvelurakenteen osalta ole siten mahdollista.

Ennen Suomen liittymistä EU:hun vuonna 1995 työeläkeyhtiöiden eurooppalaisittain poikkeuksellisesta asemasta käytiin neuvotteluja Suomen ja EU:n välillä. Keskeinen lopputulos oli, että EU hyväksyy suomalaisen tavan järjestää työeläketurva. Näin ollen työeläkeyhtiöihin ei sovelleta henkivakuutusdirektiiviä, mutta työeläkeyhtiöt eivät saa toimia muulla toimialueella kuin lakisääteisessä työeläkevakuuttamisessa. (Tuomikoski 2013, 164-165.)

¹¹ Perinteisesti työeläkevakuutuksia myydään eläkeyhtiöiden jakelukanavien kautta eli vahinko- ja henkivakuutusyhtiöiden sekä pankkien kautta. Eläkeyhtiöiden oma suora kontaktointi tapahtuu internetmyynnissä ja suurempien asiakkaiden palveluissa.

Kun kilpailuolosuhteet oli EU:n kanssa sopimuksella sementoitu, kotikutoinen keskustelu eläkejärjestelmän kilpailusta alkoi hiljalleen viritä. Kuten myöhemmin tässä luvussa tuodaan esille, keskustelun kriittisinä avaajina toimivat pääasiassa muut kuin järjestelmän sisältä asiaa arvioivat henkilöt. Keskustelun teemaa on leimannut varauksellinen suhtautuminen järjestelmän mahtipontiseen asemaan suomalaisessa yhteiskunnassa ja sen läpinäkyvyyttä koskeva kritiikki.

Vuonna 1996 Eläke-Varman silloinen toimitusjohtaja Asko Tanskanen totesi Työeläkelehden haastattelussa, että vuosi 1995 oli ensimmäinen, jolloin saatiin EU:n ansiosta avattua aikaisemmin liikesalaisuuksiksi luokiteltuja tietoja yhtiöiden tasavertaisen vertailun mahdollistamiseksi. (Työeläke 1996a, 14). Myöhemmin vuoden 1997 alussa toteutetut yksityisen sektorin eläkejärjestelmän rahastointia koskevat uudistukset mahdollistivat kilpailun lisääntymisen sijoitustoiminnassa ja sen tuottojen mahdollistamisessa asiakashyvityksissä. (Lämsä ym. 1997, 704-705).

Tuolloin 1990-luvun lopussa käytiin keskustelua siitä, onko kilpailua ja läpinäkyvyyttä vieläkään riittävästi. Toisaalta työeläkeyhtiöiden väliseen kilpailuun tottumattomina pelättiin siitä seuraavia vaikutuksia, kuten suurien asiakkaiden suosimista pienten kustannuksella sekä pohdittiin, ovatko kilpailusta saatavat hyödyt sittenkään suuremmat kuin siihen menevät kustannukset liittyen markkinointiin ja muihin vastaaviin panostuksiin. (Lämsä ym. 1997, 705.)

Työeläkejärjestelmän avoimuuden kasvaessa myös sitä kohtaan esitetyt kriittiset arviot lisääntyivät. Aluksi keskustelua käytiin järjestelmätasolla eikä suoraan vaadittu kilpailun koventamista yhtiöiden välillä. Heikki Hiilamo (1996, 6) kritisoi erityisesti eläkeyhtiöiden asemaa sijoitustoiminnassa, jossa hänen mielestään niiden tavoitteena on saada mahdollisimman suurten sijoitustuottojen sijaan itselleen etuja eläkevarojen hoidosta.

Samalla teemalla jatkoi silloinen Mandatum & Co Oy:n toimitusjohtaja toiminut Björn Wahlroos (Työeläke 1997, 2-4), joka haastattelussaan aloitti tähän päiviin asti jatkuneen järjestelmän perusteiden ja kilpailuolosuhteiden suorasanaisen arvostelunsa. Hän nosti kritiikin kärkenä esille järjestelmän sijoitustoiminnan heikot tuotot. Huomioitavaa Wahlroosin kritiikissä on, että se ajoittuu aikaan, jolloin yhtiöt olivat vielä vanhojen sijoitustoimintaa säätelevien rajoitusten alaisina.

Sanaansa terävöittääkseen työeläkejärjestelmän toimimattomuudesta Wahlroos antoi myöhemmin tylyn tuomion: ”Järjestelmä on syvästi vinoutunut ja erittäin tehoton sijoituspolitiikassaan. Siinä on monia korruptiivisia piirteitä, eikä kilpailu toimi sen puitteissa ollenkaan”. (Talouselämä 1999, 38.)

Myöhemmin Wahlroos totesi löytäneensä yhden kilpailutekijän: työeläkeyhtiöiden kiinteistökaupat, mutta sitäkin ei tosin myönteisessä mielessä (Taloussanomien, 2003). Kiinteistökauppojen kilpailua vääristävästä luonteesta on riittänyt puhetta ja huhuja läpi vuosien. Pääajatuksena on ollut, että eläkeyhtiöt maksavat tietoisesti ylihintaa kiinteistökaupoissa, jotta niiden avulla saadaan uusia asiakkaita. (Talouselämä, 2014).

Suomessa on ollut laaja konsensus siitä, että työeläkemarkkinat pitää säilyttää nykyisellään niin sanotussa ensimmäisessä pilarissa, jotta EU ei pääse vaikuttamaan itse perusteiden muokkaamiseen. Sosiaaliturvassa yleisesti ensimmäisessä pilarissa hoidetaan lakisääteinen ja pakollinen sosiaaliturva, toisessa erilaiset lisäedut ja kolmannessa muu turva eli lähinnä yksityiset vakuutukset. (Kari & Laitinen & Kuikka & Markwort 2001, 8-9.) Tässä tilanteessa ollaan puun ja kuoren välissä. Kilpailua lisäämällä ajaututaan yhä lähemmäs tilannetta, jossa kilpailulainsäädännön määräykset pitää ottaa käyttöön kaikessa laajuudessaan. Kilpailua lisääviä uudistuksia on siten tehtävä tiukkojen rajaehtoien vallitessa.

3.3 Työeläkejärjestelmän kilpailuolosuhteiden kehittäminen

Työeläkekilpailu kuvaa yleisesti tilannetta työeläkejärjestelmässä, jossa työeläkeyhtiöt sekä eläkesäätiöt ja -kassat kilpailevat keskenään asiakkaitaan palveluidensa ja tuotteidensa avulla. *Kilpailukeinot* mahdollistavat eläkeyhtiöiden vertaamisen toisiinsa palveluiden ja tuotteiden eroavaisuuksilla. Tässä tutkimuksessa kilpailukeinoiksi on määritelty työhyvinvointi, kuntoutus, sijoitustoiminnan tuloksekkuus, eläkepalvelu ja vakuuttamispalvelu. *Kilpailurajoitteet* ovat lakisääteisyydestä ja sosiaalivakuutustoiminnan luonteesta johtuvia tekijöitä, jotka estävät perinteisen kilpailuolokaudellisen ja taloustieteellisen kilpailuympäristön syntyminen.

Suomalaista työeläkejärjestelmän kilpailuolosuhteita käsitteleviä selvitysmiehiä on ollut keskeytymättömässä virrassa 1990-luvun puolivälistä alkaen. Selvitysmies Tarmo Pukkila luovutti vuonna 1995 työeläkejärjestelmää koskevan selvityksensä. Pönnön selvitystyön tekemiseksi antoi Eläke-Kansan selvitystilaan asettaminen vuonna 1994. Toimeksiannossa selvitysmiehen piti valmistella lakiesitys kiireellisistä muutoksista työeläkejärjestelmään sekä tehdä ehdotus lähiaikoina valmisteltavista lainsäädäntöhankkeista. Vaikka kilpailuelementti ei ollut selvitystyön lähtökohtana, voidaan katsoa selvityksen olleen lähtölaukaus tuleville selvityksille. Selvitystyön yhtenä osatavoitteena oli kehittää eläkejärjestelmää niin, että siitä tu-

lisi entistä läpinäkyvämpi ja että sen valvontamahdollisuudet paranisivat.¹² (Pukkila 1995, 3-4.)

Pukkilan selvityksessä keskitytään pitkälti työeläkeyhtiöiden hallintoon ja omistukseen sekä sijoitustoiminnan ja vakuutusvalvonnan kysymyksiin. Työeläkelaitosten kilpailu mainitaan raportissa, mutta sen edistämisen pohdintaan ei keskitytä. Kuitenkin eläkeyhtiöiden itsenäisyys sekä kilpailun edistäminen mainitaan kehityskohteina, joihin tulevaisuudessa pitää puuttua. (Pukkila 1995, 91.) Tästä selvitystyöstä voidaan katsoa kilpailuolosuhteiden systemaattisen kehittämisen alkaneen.

Pukkilan työtä jatkoi Matti Louekoski vuonna 1996 omassa selvitystehtävässään. Hänen tehtävänä oli Pukkilan työn pohjalta kirjoittaa hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus laiksi työeläkevakuutusyhtiöistä. Kuten Pukkila raportissaan ei myöskään Louekoski käsittele kehitystä puhtaasti kilpailun edistämisen kannalta. Hän toteaa, että alun perin hajauteulle järjestelmälle luotu systeemi saa etuja yhtiöiden välisestä kilpailusta. Yksimiehisen selvitysmiesryhmän toimenpide-ehdotusten perusteella eläkeyhtiöiden itsenäisyyttä vahvistettiin ja varojen omistusta selkeytettiin. Louekosken ehdotus työeläkeyhtiön valinnan tekemisestä työnantajien ja palkansaajien kesken ei sittemmin ole saanut kannatusta. (Louekoski 1996, 69-71.)

Edellä mainitut työryhmät eivät tehneet avauksia varsinaisen kilpailun lisäämiseksi työeläkeyhtiöiden kesken muuten kuin sijoitustoiminnan mahdollisuuksia kasvattamalla. Vuonna 1997 kauppa- ja teollisuusministeriö asetti työryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää pienyritysten työeläkelaitosten kautta tapahtuvan pääomahuollon kehittämistä. Ryhmä katsoi, että oli tarpeellista selvittää TEL-toiminnan kilpailuttamista siten, että sijoitustuotot hyödyttäisivät tehokkaammin pieniä ja keskisuuria yrityksiä. Tämän ryhmän toivomusten perusteella sosiaali- ja terveysministeriö asetti työeläkeyhtiöiden välisen kilpailun laajan tarkastelun pohjaksi ja kilpailun lisäämiseksi Koivusalon ja Wallinin selvitysmiesryhmän vuonna 1998.

Selvitysmiehet tiivistivät kilpailun tehostamisen tarkoittavan sijoitustuottojen parantamista sekä laitosten palvelun ja toiminnan tehostamista. Kilpailu nähdään nimenomaisesti keinona alentaa vakuutusmaksuja onnistuneen sijoitustoiminnan myötä asiakashyvityksinä. Toisaalta kilpailukeinoina nähtiin vakuutustekninen osaaminen ja eläkeratkaisupalvelun toimivuus. Keskeisimpinä esteinä kilpailun lisäämiselle selvitysmiehet näkivät uuden eläkelaitoksen perustamisen vaikeuden, eläkelaitoksen vaihtoon liit-

¹² Aiemmat komiteoiden ja selvitystyöryhmien tehtävät olivat tarkastelleet työeläkejärjestelmää siihen liittyvien etuuksien kannalta, kuten esim. miten eläkkeensaajien taloudellisen aseman turvataan, miten järjestelmän rahoitus varmistetaan ja mikä sosiaalimenojen yleinen taso. (Pukkila 1995, 4.)

tyvät problematiikan, eläkeyhtiöiden epäsymmetrisyyden sekä EU-säännösten ja Suomen lain asettamat rajat sosiaalivakuutuksessa kilpailemiselle. (Koivusalo & Wallin 2000, 1-2 ja 128-141.)

Lakisääteisen työeläkejärjestelmän kilpailutyöryhmän muistio (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2001:35) jatkaa Koivusalon ja Wallinin selvitystyön ehdotusten täytäntöönpanon konkretisoimista. Muistion keskeisimpänä ehdotuksia kilpailun lisäämiseksi on vakuutusten siirtämisen mahdollistaminen yhtiöstä toiseen neljännesvuosittain. Ryhmän loppulausuntoon jätettiin täydentävät mielipiteet Suomen Yrittäjien ja Kilpailuviraston toimesta, jotka lausunnoissaan huomauttivat kilpailua rajoittavista tai vääristävistä tekijöistä eläkejärjestelmässä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2001:35, 93-99).

Selvitysmies Jukka Rantalan (2002) raportti sisältää toimeksiantonsa mukaisesti lakisääteisen työeläkejärjestelmän kilpailutyöryhmän (eli Sosiaali- ja terveysministeriö 2001:35) jatkovalmisteluun siirtämiä asioita ja niitä koskevia ehdotuksia. Ehdotukset koskivat lähinnä laskuperustekorona määräytymistä, päättyneisiin vakuutuksiin liittyvien sijoitustuottojen käyttöä sekä lainsäädännön muutos- ja kehitystarvetta keskinäisen työeläkevakuutusyhtiön jakautumistilanteessa. (Rantala 2002, 18-21.)

Näin ollen selvitysmiehen käsittelemät asiat ovat hyvin järjestelmäkeskeisiä eivätkä konkretisoidu niinkään palveluilla ja tuotteilla kilpailtaessa. Luonteenomaista kilpailukeskustelulle onkin ollut kahtia jakautuneisuus. Yhtiöt voivat kilpailla tuotteilla ja palveluilla, mutta huolimatta niissä kenties esiintyvistä eroista järjestelmän rakenteet ohjaavat eläkeyhtiön vaihtamisen taloudellista mielekkyyttä. Tässä mielessä asiakashyvitysten määräytyminen ja siirtyminen eläkeyhtiötä vaihdettaessa ovat keskeisessä asemassa puhuttaessa kilpailun mahdollistavasta toiminnasta.

Louekosken (2005) antamassa työeläkevakuutuslain uudistamistarpeita tarkastelevassa selvitysmiehen väliraportissa paneudutaan kilpailukysymykseen kilpailuoikeuden kannalta. Raportissa käydään seikkaperäisesti läpi seikat, jotka osaltaan asemoivat työeläkekilpailua sekä EU:n sisämarkkinoiden että kotimaisten kilpailusäännösten osalta. (Louekoski 2005, 36-47.) Raportissa otetaan esille kilpailun lisääminen kunnallisten toimintojen yhtiöittäminen yhteydessä ja mahdollisuus eläkevakuuttajan vapaaseen valintaan¹³ (Louekoski 2005, 68-70).

Raportti konkretisoi osuvasti miten kilpailuteema toimii kahdella eri tasolla. Vaikka yhtiöissä keksittäisiin uusia palveluja ja tuotteita, pitää koko ajan miettiä, ovatko tällaiset keinot asiakkaista kilpailtaessa sallittuja työeläkekentässä.

¹³ Tuolloin voimassa olleen lain mukaan säätiöt ja yhtiöt, joissa kunnallinen omistusosuus oli alle 90 prosenttia, eivät voineet olla Kevan asiakkaita.

Selvitysmiesraporttien laatimisen ohella työeläkejärjestelmän kilpailun puutteesta ja heikkoudesta käytiin julkisuudessa kriittistä keskustelua. Taloustoimittaja Teija Sutinen otti painokkaasti esille haastattelussaan työeläkejärjestelmän nurkkakuntaisuuden. Lisäksi hän yksiselitteisesti totesi, että kilpailu ei alalla toimi (Työeläke 2006b, 4-6.) Alaa puolustavia kommentteja antoi muun muassa kansanedustaja Kari Rajamäki, joka kommentoi työeläkevakuuttamisen olevan osa sosiaalivakuutusta, eikä se ei istu luontevasti finanssituotteiden joukkoon (Työeläke 2006c, 4-5). Ilmarisen toimitusjohtaja Harri Sailas esitti haastattelussaan mielipiteenään, että työeläkeyhtiöiden vallan keskittymistä suurien (eli Ilmarinen ja Varma) käsiin ei ole ongelma, vaan se edesauttaa aitoa kilpailua (Työeläke 2007, 5-6).

Selvitysmies Erkki Rajaniemen (2007) raportti ”Työeläkejärjestelmän kilpailuolosuhteet” jatkaa edellisten raporttien tiellä selvittäessään kilpailullisia ongelmia. Raportissa mennään astetta pidemmälle konkreettisten kilpailutekijöiden esille ottamisessa. Järjestelmätason asioiden lisäksi Rajaniemi tuo esille tuotteiden ja palveluiden luonnetta, joilla yhtiöt toisiaan vastaan kilpailevat. Kommentoimalla eläkelaitosten tehokkuutta, kiinteistökauppoja ja työhyvinvointitoiminnan mielekkyyttä, hän antaa kasvot niille asioille, joilla asiakkaista kilpaillaan käytännön myyntityössä. (Rajaniemi 2007, 16-31.)

Työhyvinvointitoiminta nosti merkitystään eläkeyhtiöiden toiminnassa vuonna 1996 voimaan astuneen työeläkekuntoutuksen muutosten (HE 1995/118) jälkeen ja siitä on muotoutunut yksi näkyvimmistä kilpailukeinoista työeläkealalla. Suuntaa työhyvinvointitoiminnan roolille eläkeyhtiöiden palveluvalikoimassa näytti vuonna 1996 Telan ja työturvallisuuslaitoksen yhteinen Huomisen Työkyky –projekti (Työeläke 1996a, 26-27). Työhyvinvointitoiminnan merkitys asiakasyritysten henkilöriskeihin korostui, kun vuonna 2006 tuli voimaan yrityskohtaisesti määräytyvä TEL-työkyvyttömyysmaksu yli 50 työntekijän yrityksille (Työeläke 2006a, 12-13). Rajaniemen raportissa nouseekin korostetusti esille eläkeyhtiöiden rooli asiakasyritystensä työhyvinvoinnista huolehtimisessa (Rajaniemi 2007, 29-30).

Omassa luokassaan kilpailua lisäävänä tekijä alalla on ollut TyEL:n voimaan tulo vuoden 2007 alussa. Tällöin TEL, LEL ja TaEL yhdistyivät yhteiseksi yksityisenalojen työeläkelaiaksi. Aiemmin monopoliasemassa LEL ja TaEL –eläketurvaa hoitanut Etera sai oikeuden vakuuttaa myös entisen TEL:n mukaisia työntekijöitä ja YEL:n mukaan vakuutettavia yrittäjiä. Samoin vanhat TEL-yhtiöt saivat oikeuden vakuuttaa ennen vain monopoliaseman vuoksi Eteralle kuuluneita työsuhteita. (Hannikainen 2012c, 345-347.)

Kilpailun lisääntyminen TyEL:n voimaantumisen jälkeen konkretisoitui asiakkasirroissa yhtiöiden välillä. Vuonna tehdyt kannansiirrot¹⁴ nousivat liki kolmella prosenttiyksiköllä 5,6 prosenttiin maksutulosta edelliseen vuoteen verrattuna ja vuoden 2008 aikana ne pysyivät myös totuttua tasoa korkeammalla. (Tela 2013c.)

Kilpailuvirasto kertoi omassa selvityksessään kantansa työeläkekilpailun ongelmiin. Keskeiseksi kilpailua rajoittavaksi tekijäksi nostettiin työeläkkeen sosiaalivakuuksellinen luonne. Lisäksi yhtiöiden yhdessä päättämät tai valmistelemaat asiat kuten laskuperustekorkoon liittyvät asiat ja yhteinen rekistereitä hallinnoiva yhtiö Arek Oy herättivät epäilyksiä suoranaisestä kilpailun välttämisestä. Myös vakuutusryhmän sisällä tehdyt tarjoukset epäilyttivät Kilpailuvirastoa. (Juuti 2011, 112-115.) Olennainen kilpailua rajoittava tekijä on työnantajakohtaiseen kannansiirtoon liittyvä sääntely sekä sen vaikutukset eläkelaitosvalintaan liittyville kannusteille. Ongelmat kulmineituvat erityisesti siirtyvän toimintapääoman määrään, siirtojen aikakarensiin sekä luovuttavan yhtiön veto-oikeuteen. (Juuti 2011, 117-119.)

Kuvaavaa työeläkealan kilpailun haasteellisuudelle on, että Rajaniemen vuoden 2007 alussa tekemä raportti oli vielä vuoden 2010 loppupuolella lausuntokierroksella (Työeläke 2010, 6). Vauhtia kilpailun lisäämiseen saatiin jälleen, kun Kataisen hallitusohjelmaan listattiin tavoite selkeyttää työeläkejärjestelmän kilpailua ja yhteistyötä. Hallitusohjelmassa luvataan lisäksi puuttua työeläkeyhtiöiden harjoittamaan työhyvinvointitoiminnan sääntöihin. (VN 2011, 65.)

Selvitysmies Rajaniemi nosti esille Työeläkelehden haastattelussa vuonna 2011 eläkeyhtiöiden välisen kilpailun selkeyttämistä ja tehostamista. Hänen kolme teemaansa olivat työhyvinvointirahat, yhtiön hoitokustannusosan vaikutus yhtiökohtaiseen maksuun sekä eläkesäätiö ja –kassalaki. Rajaniemen kommentti kiteyttää syyn kangerrellen eteneviin konkreettisiin kilpailua edistäviin toimiin: ”Yhtiöt sanovat, että tehokkuus ja hoitokustannus ovat alan keskeisiä kilpailuelementtejä. Jos näin on, niin miksi yhtiöt neuvottelevat niistä yhdessä?” (Työeläke 2011, 8-10.)

Rajaniemen (2011) julkaisemassa arviomuistiossa käydään läpi kaksi kilpailuun olennaisesti vaikuttavaa seikkaa. Ensimmäinen on yhtiökohtainen hoitokustannusosa ja toinen työhyvinvointipalveluiden tarjoaminen. Muistiossa käytetään suorasukaisempaa kieltä Rajaniemen edelliseen selvityk-

¹⁴ Työeläkeyhtiöiden välinen kilpailu toimii käytännössä siten, että vakuutuksen ottajat valitsevat eläkeyhtiönsä vakuutusvelvollisuuden alkaessa sekä siten, että yritykset voivat siirtää työeläkevakuutuksensa yhtiöstä toiseen. Siirtoja eläkeyhtiöistä toiseen on mahdollista tehdä neljä kertaa vuodessa.

seen (eli Rajaniemi, 2007) verrattuna. Muistion henki on, että asioista on jo tarpeeksi puhuttu, nyt on aika tehdä niille jotain ja muuttaa lainsäädäntöä. Yhtiökohtainen hoitokustannusosa vaikuttaa yhtiön tehokkuuteen ja sitä kautta asiakashyvityksiin ja sen käyttöönotto lisäisi kilpailua. Työhyvinvointipalvelut puolestaan ovat suoraan vertailtavissa olevia palveluja yhtiöiden välillä ja niillä kilpaillaan jo nyt.

Sosiaali- ja terveysministeriö järjesti arviomuistion pohjalta keskustelutilaisuuden vuoden 2012 alussa. Keskusteluiden pohjalta todettiin, että työeläkeala suhtautuu pääsääntöisesti myönteisesti työeläkeyhtiöiden välisen kilpailun kehittämiseen. Samanmielistä myönteisyyttä oli suhtautumisessa hoitokustannusosan käyttöönottoon ja työhyvinvointipalveluiden yhteisten sääntöjen luomiseen. Kuvaavaa on, että näiden toimenpiteiden käytäntöön oton yksityiskohdista ja tavoista ei kuitenkaan yksimielisyyttä löydy. (Verk-kouutinen, 2012.) Kannanotoissa kiteytyy työeläkealan ristiriitainen suhde kilpailuun: työeläkeyhtiöt eivät voi kilpailun lisäämistä yleisen paineen alla vastustaa, mutta eivät sitä näyttäisi aktiivisesti haluavan lisätäkään, vaan ennemmin omiin asemiinsa jääden jarruttaa. Tähän vaikuttaa osaltaan työeläkeyhtiöiden väliset erot kokoluokaltaan ja vakuutuskannaltaan.

Työeläkelaitosten kilpailun lisäämisen mahdollistamiseen liittyviä keskusteluja on Suomessa käyty eri tahoilla siis lähes 20 vuotta. Kilpailua on lisännyt eniten TyEL:n voimaantulo vuoden 2007 alusta¹⁵. Lisäksi asiakashyvitysten kulkeutuminen asiakkaan mukana kolmen vuoden ajan 1.9.2003 alkaen on osaltaan madaltanut kynnystä vaihtaa yhtiötä (Talouselämä 2003, 14.) Toisaalta kilpailua on heikentänyt ja alaa keskittänyt eläkekassojen- ja säätiöiden toiminnan aktiivinen purkaminen (Juuti 2011, 119-120).

Suomen työeläkejärjestelmää ETK:n toimesta arvioinut Ambachtsheer (2013, 25-26) toteaa, että mikään ei selkeästi tuo esille, että suomalaisen järjestelmän nykyinen kilpailutilanne parantaisi sijoitustoiminnan tuottoja tai palvelua. Sen sijaan hänen mielestään yhteistyötä laajentamalla saataisiin aikaan mittakaavaetuja kaikille osapuolille.

Ambachtsheerin väitteet saavat tukea esimerkiksi Ruotsin AP-sijoitusrahastojen¹⁶ sijoitusstrategioiden samankaltaisuudesta sekä yleisemmin saavutettavista skaalaeduista hallinnollisten palveluiden yhteydessä. Toisaalta hän kuitenkin näkee suomalaisessa järjestelmässä vahvoja puoltaja nykyisen kaltaisen tilanteen säilyttämiseksi muun muassa järjestelmän arvioimisen, riskin ja poliittisen vallankäytön osalta. (Ambachtsheer 2013, 26-27.)

¹⁵ Eläkeyhtiöiden kommentit kilpailun avautuessa olivat pääsääntöisesti maltillisia ja sovitteluvia. (Talouselämä 2006, 40-42).

¹⁶ Ruotsissa perustettiin kymmenen vuotta sitten neljä puskurirahastoa lisäämään kilpailua ja hajuttamaan riskiä.

Kilpailukeskustelua aktivoitiin, kun sosiaali- ja terveysministeriö asetti työryhmän pohtimaan eläkesäätiöiden ja -kassojen tulevaisuutta. Näissä keskusteluissa nostettiin esille työeläkealan kilpailun heikkous sekä epä-määräiset toimintatavat kiinteistökaupoissa ja työhyvinvointihankkeissa asiakkaista kilpailtaessa. (Helsingin Sanomat 2013a ja 2013b).

Tällä hetkellä kilpailua yritetään vauhdittaa jo muutamia vuosia esillä olleilla aiheilla eli muuttamalla eläkesäätiöiden ja -kassojen asemaa lakiteitse, hoitokustannusosan yhtiökohtaisella määrittämisellä sekä luomalla selvät säännöt työhyvinvointitoiminnan palvelun muotoihin. Säätiöiden ja kassojen määrä on vuodesta 1995 vähentynyt 52:sta 20:een (Helsingin Sanomat 2013b), joten ilmeistä onkin, että ilman lakimuutoksia niiden määrä tuskin lisääntyy.

Sekä viranomaiset että edunvalvontajärjestöt ovat sen kannalla, että eläkesäätiö- ja vakuutuslakisäädöksiä pitää muuttaa. Sosiaali- ja terveysministeriön arviomuistiossa korostetaan, että parlamentaarisesti on esitetty em. lakien liittämistä uuteen valmisteilla olevaan työeläkerahastolakiin. Arviomuistiossa kiinnitetään huomiota lainsäädäntörakenteeseen, perustamiseen ja purkamiseen liittyviin vakuutuskannan siirtoihin, hallintoon ja valvontaa sekä sijoitustoimintaan tarkasteltaessa eläkesäätiöiden ja -kassojen toimintaedellytysten turvaamista ja siten kilpailun ja valinnanvapauden lisäämistä työeläkejärjestelmässä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 2; 21-23).

Tuoreinta näkökulmaa kilpailukeskustelussa edustaa Jukka Ahtelan selvitys kuntaeläkkeiden rahoituksessa. Hän ottaa esille mahdollisen TyEL:n ja KuEL:n yhdistymisen tulevaisuudessa. Työeläkekilpailuun oman lisänsä tuo kunnallisten liikelaitosten yhtiöittäminen ja siitä seuraava työeläkevakuuttajan valitseminen. Tulkintakysymyksiä aiheuttavat erilaiset maksuperusteet TyEL:n ja KuEL:n välillä ja siitä seuraavat kilpailuneutraliteettiongelmat. Selvityksessä todetaan, että eläkejärjestelmien erilaisuudet eivät saisi olla esteenä tuottavuutta lisäävien järjestelyiden käyttöönotolle. Vaikka TyEL:n ja KuEL:n välillä on suuriakin järjestelmätason erilaisuuksia mm. sijoitustoiminnan, rahastoinnin ja maksuperusteiden osalta, niin yhdistymisen toteutumiselle ei kuitenkaan ole ylitsepääsemättömiä esteitä. (Ahtela 2014, 16; 22-25).

3.4 Työeläkejärjestelmän toimijat ja kilpailun lähtökohdat

Edellä käydyn keskustelun perusteella huomataan, että työeläkejärjestelmän kilpailu ei ole yksinkertainen asia ratkaistavaksi. Kilpailua pitää tarkastella kolmen peruskysymyksen valossa: ketkä kilpailevat, millä kilpailevat ja millä ehdoilla kilpailevat?

Suomessa on tällä hetkellä kuusi TyEL ja YEL –lakien perusteella toimivaa työeläkeyhtiötä¹⁷ (suluissa vuoden 2012 markkinaosuus): Varma (34,4%), Ilmarinen (32,7 %), Elo (23,7 %) ¹⁸, Etera (5,2 %), Eläke-Veritas (3,7 %) ja Pensions Ålandia (0,3 %) (Finassialan Keskusliitto 2013). Lisäksi yritys voi hoitaa työntekijöiden eläkevakuuttamisensa eläkesäätiössä¹⁹, joita oli vuoden 2012 lopussa 14 kappaletta tai eläkekassassa, joita oli 6 kappaletta.²⁰ (Työeläke 2014b). Kilpailun ulkopuolella ovat Keva²¹, joka hoitaa julkisen sektorin eläkkeiden laskennan ja maksatuksen sekä monopoliasemassa toimivat Merimieseläkekassa (MEK) ja Maatalousyrittäjien eläkelaitos (Me-la).

Tuorein muutos työeläkeyhtiökentässä on Eläke-Fennia ja Eläke-Tapiola yhdistyminen vuoden 2014 alussa. Fuusion seurauksena aloitti keskinäinen työeläkeyhtiö Elo. Tällä yhdistymisellä pyritään Elon toimitusjohtaja Lasse Heiniön mukaan haastamaan kaksi suurinta eläkeyhtiötä (Varma ja Ilmarinen) asiakaskilpailussa ja estämään alan edelleen keskittymistä. (Työeläke 2014a, 4-9.)

Suomalaisen järjestelmän etuna nähdään mahdollisuus hyötyä järjestelmän hajautuksesta saatavalla tuplahyödyllä. Toisaalta eläkevakuuttajien keskinäisestä kilpailusta toivotaan saatavan tehokkuushyötyjä ja toisaalta toimijoiden yhteistyön infrastruktuurin ylläpidossa ja kehittämisessä toivotaan tuovan mittakaavaetuja. (Vauhkonen 2012c, 350.)

Tämän työnjaon todellinen luonne ja siitä saatavat hyödyt ovat kuitenkin selvittämättä. Ambachstreer (2013) toteaa, että on syytä arvioida, kuinka paljon sijoitustuottoja voitaisiin kasvattaa ja kustannuksia vähentää Suomen eläkejärjestelmää keskittämällä. Vain siten voidaan arvioida nykyisen kaltaisen järjestelmän tuomia etuja. (Ambachsteer 2013, 27.)

Majapuro (2012) on pro gradu –tutkielmassaan todennut, että suomalainen työeläkejärjestelmä ei ole sen keskittyneempi kuin finanssisektori muutenkaan, vaikka kahden suurimman eläkeyhtiön osuus markkinoista on yli 60 prosenttia. Hän löytää tutkielmassaan havaintoja, että työeläkeyhtiöt erottautuvat toisistaan kilpailtaessa sijoitustuottojen mahdollistamis-

¹⁷Vertailun vuoksi on huomioitava, että lakisääteisestä tapaturmavakuutuksesta vakuutusmaksutuloa Suomessa vuonna 2012 sai 12 vakuutusyhtiötä. (Finassialan Keskusliitto, 2013).

¹⁸ Laskettu Eläke-Fennian ja Eläke-Tapiolan luvuista yhteensä.

¹⁹ Eläkekassoissa ja eläkesäätiöissä on vakuutettuna yhteensä 3,4 prosenttia kaikista yksityisen sektorin työeläkevakuutetuista (Työeläke 2013a). Eläkekassan ja –säätiön perustaminen vaatii vähintään 300 vakuutettua.

²⁰ Eläkeyhtiökentän muutokset on tiivistetty Jussi Vauhkonen toimesta teoksessa "Ansioiden mukaan" sivulla 362.

²¹ Keva voi vakuuttaa kunnallisia yhtiöitä, jos yhdellä tai useammalla kunnalla tai kuntayhtymällä on yhtiössä määräysvalta ja yhtiön suorittamien tehtävien ehdot täyttyvät. Vuoden 2010 lopussa kuntakonserneihin kuuluvia yhtiöitä oli noin 3650, joista noin 2630 kuntien määräysvallassa. Näistä 372 oli hoitanut työeläkevakuutuksensa Kevassa. (Ahtela 2014, 16.)

ta asiakashyvityksien jakamisessa sekä työhyvinvointipalveluissa. Uuden eläkeyhtiön tulo markkinoille on hankalaa, mikä osaltaan vähentää kilpailun määrää asiakkaiden eläkemaksuista taistellessa. (Majapuro 2012, 77-79.)

Eläkeyhtiöiden välisen kilpailun luonnetta kuvaa yhtiöiden välinen siirtoliikenne, jossa asiakkaat vaihtavat työeläkeyhtiötä toiseen. Viime vuosina siirtoliike yhtiöiden välillä on ollut volyymiltaan neljän prosentin molemmin puolin TyEL-maksutulosta laskettuna (Tela 2013c). Luvut osoittavat, että markkinaosuuksien merkittävä muutos ei ole asiakassirroissa mahdollista, koska siirtoliiketulos koko järjestelmätasolla on nollasummapieliä.²²

Työeläkevakuutuksessa tuote on lakisääteinen ja näin ollen kaikilla toimijoilla samanlainen. Lisäksi lakiteitse annettu hinta on lähtökohtaisesti sama kaikilla yhtiöillä. Erottautuminen kilpailijoistaan on mahdollista ensisijaisesti sijoitustoiminnan tuottojen sekä toiminnan tehokkuuden kautta. Näissä onnistuessaan eläkeyhtiö voi jakaa asiakashyvityksinä vakuutusmaksun alennusta. (Vauhkonen 2012c, 350.) Toiseksi kilpailu tapahtuu palveluiden kautta. Työeläkeyhtiöiden keskeisimmät palvelut ovat työhyvinvointipalvelut, vakuutustekninen toiminta, eläkepalvelu, kuntoutustoiminta, liike- ja asuinhuoneistojen vuokraaminen sekä ostaminen ja myyminen sekä asiakasrahoitus.

Kuten edellä käydystä keskustelusta käy ilmi työhyvinvointipalveluilla kilpailu on saanut kyseenalaista huomiota ja niiden käyttöön haetaan yhteistä linjaa. Lisäksi eläkeyhtiöiden harjoittamat kiinteistökaupat ovat olleet spekuloinnin kohteena asiakashankinnassa. Yhtiöiden liiketoiminnan tehokkuuden merkitystä korostaa se, että liikekulujen määrä osaltaan määrittelee asiakashyvityksien suuruutta (Finassivalvonta, 2009).

Kuten huomataan, eläkeyhtiöiden merkittävimmät kilpailukeinot ovat lähes poikkeuksetta aiheuttaneet viranomaisille aihetta puuttua toimintatapoihin. Lisäksi Suomen työeläkejärjestelmän poikkeuksellinen asema EU:n kilpailulainsäädännön puristuksessa rajoittaa perinteisen markkinataloudellisen kilpailukäsitteen käyttöä. Kun keskusteluun vielä lisätään järjestelmää sivuavien intressitahojen omat edut, on ymmärrettävää, että kilpailun aikaansaaminen on vähintäänkin työlästä.

Ongelmatonta kilpailun lisääminen ei ole myöskään siinä valossa, että alan toimijat säätelevät hyvin itsenäisesti kilpailuolosuhteita. Viimekädessä kilpailun pitää hyödyttää asiakasta eli vakuutuksen ottanutta yritystä ja vakuutettuja työntekijöitä eikä työeläkejärjestelmän piiristä palkkaa tai muita

²² Kun ei huomioida vakuutusten myyntiä uusille yrityksille, mahdollisia uusia työeläkeyhtiöitä eikä vakuutettavien työtulon muutoksia, niin järjestelmän maksutulo pysyy vakiona ja siirtoliikenne muuttaa vain yhtiökohtaista maksutuloa. Koska siirto yhdeltä yhtiöltä siirtyy samansuuruisena toiselle, niin ristikkäiset siirrot vähentävät kumulatiivista vaikutusta.

korvauksia saavia tahoja. Työeläkejärjestelmän hajautetusta toimeenpanosta johtuen kilpailun valvonnalla on tärkeä rooli. Työeläkevakuutusyhtiöiden toimintaa kilpailuvaikutusten valossa valvovat Finanssivalvonta ja Kilpailuvirasto. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 21-22).

Kilpailuoikeudellisesti asiaa tarkasteluna kilpailuoikeuden tarkoituksena on pitää yllä taloudellista tehokkuutta²³. Kilpailuoikeus olettaa, että markkinat toimivat sitä paremmin mitä vapaammin ne voivat toimia ja sen tarkoituksena on edesauttaa tehokkaan kilpailun olemassaoloa. (Alkio & Wiik 2009, 12-14). Kaikkinensa suomalaisen eläkejärjestelmän kilpailullisuuden arvioiminen perinteisen juridisen tai taloustieteellisen lähestymistavan valossa ei ole sen julkisen roolin vuoksi yksiselitteistä.

Aiemmin esitetystä (kts.s.13) kulurakennetarkasteluissa on keskeisenä puutteena, että suomalainen järjestelmä on niputettu kokonaisuutena yhteen. Tarkastelua ei siis ole tehty kilpailullisilla markkinoilla ja monopoliasemassa toimivien laitosten välillä. Kun kunnallisten työntekijöiden eläketurvan hoidon kustannuksia Kevassa verrataan TyEL-yhtiöiden hoitokuluun, huomataan, että vakuutettua kohden kustannukset ovat Kevassa 170 euroa ja TyEL-yhtiöissä 224 euroa. (Työeläke, 2013a). Tässä valossa kilpailun lisäämisen kautta saatava tehokkuuden lisääntymisen pitäisi alentaa kustannuksia 54 euroa vakuutettua kohden, jotta työeläkeyhtiöt hoitaisivat eläketurvaa yhtä tehokkaasti kuin monopolilaitos. Tällä oletuksella järjestelmässä olisi saatavissa noin 100 miljoonan euron säästöt vuositasona.

4 Tutkimusasetelma

4.1 Tutkimuskysymys

Tutkimus käsittää työeläkejärjestelmän valittujen työeläkeyhtiöiden ja työeläkelaitosten²⁴ asiakaslehtien kilpailuteeman tarkastelua. Keskeisiä tutkimuskysymyksiä on kolme: ensinnäkin mistä aiheista asiakaslehtien artikkeleissa kirjoitetaan, toiseksi mitkä tuotteet ja palvelut saavat eniten tilaa asiakaslehdissä ja kolmanneksi miltä kannalta artikkelit käsittelevät lehdissä esiintyviä teemoja. Tarkoituksena on siis selvittää, kuinka paljon työeläkejärjestelmä itse on asiakaslehtiensä kautta käsitellyt työeläkejärjestelmän kilpailuolosuhteita sekä miten eri tuotteiden ja palveluiden rooli korostuu myynti- ja markkinointikeinoina.

²³ Tässä tutkimuksessa ei paneuduta kilpailun taloustieteen teoriaan ja tehokkuuskäsitteiden avaamiseen, koska kuten todettua perinteinen kilpailuasetelma ei suomalaisen työeläkevakuutamiseen sovellu. Hyvä johdatus kilpailun teemaan esim. Barr (2012).

²⁴ Tämän tutkimuksen kohteena olevat työeläketurvaa hoitavat tahot jaetaan työeläkeyhtiöihin, jotka ovat keskinäisiä eläkevakuutusyhtiöitä sekä monopolilain turvin toimiviin työeläkelaitoksiin.

Tutkimusongelma kiteytyy siihen, onko 1990-luvun puolivälistä alkanut keskustelu työeläkejärjestelmän kilpailun lisäämisestä muuttanut työeläkelaitosten asiakaslehtien kautta tehtyä viestintää ja mihin suuntaan eli onko kilpailun esilletuomisessa tapahtunut muutoksia.

Tutkimus ei vertaile asiakaslehtien sisältöä artikkelien sisällön kautta diskurssinanalyttisesti, vaan etsii vastauksia siihen kysymykseen, onko lehtien artikkeliaiheissa eroa eri eläkelaitostyyppien välillä ja toisaalta mistä aiheista lehdissä ylipäätään kirjoitetaan. Tutkimuksen avulla saadaan selvyyttä siitä, mitä yhtiöt tosiasiallisesti pitävät kilpailukeinoinaan asiakkaista kilpailtaessa.

Jaottelemalla käsitellyt laitokset ryhmiin niiden kilpailullisen aseman mukaan, saadaan vertailuaineistoa mahdollisista eroavaisuuksista asiakaslehtien viestinnän sisällöissä. Samoin saadaan tietoa siitä mistä näkökulmasta työeläkelaitokset asioistaan kirjoittavat, kun artikkelien sisältöä arvioidaan niiden aiheiden mukaan.

4.2 Aineiston kuvaus

Tutkimuksen lähdeaineistona ovat työeläkejärjestelmän seitsemän eri eläkelaitoksen (Eläke-Fennia (12), Eläke-Tapiola (10), Etera (15), Ilmarinen (15), Keva (16), MEK (9), Varma (14)) asiakaslehdet neljältä eri vuodelta: 1996, 2006, 2012 ja 2013. Suluissa ovat kunkin laitoksen lehtien lukumäärä neljältä vuodelta. Poikkileikkausaineistoon otetut kaksi ensimmäistä vuotta on valittu kunkin vuoden merkittävyyden mukaan. Kaksi viimeistä vuotta heijastelevat tätä aikaa ja antavat vertailupohjaa mahdollisten muutosten arviointiin. Lehtien kokonaismäärä on yhteensä 91.

Työeläkelaitosten asiakaslehdet edustavat yhtä osaa laitosten viestinnästä. Lehtien sisältö on suunnattu nimenomaisesti asiakkaille, jotka tässä pääasiassa yrityksiä.²⁵ Lehdet noudattavat asiakaslehtien joukossa perinteistä omasta alasta ja yrityksestä kirjoittamista. Lehtien visualisointi kuvastaa yrityksen linjaa oman brändin korostamisessa. Tyypillistä erityisesti kilpailullisilla markkinoilla toimiville eläkeyhtiöille on, että lehtien sisältöön on tullut mukaan *human interest* –tyyppisiä²⁶ artikkeleita viime vuosina ja itse työeläkeasia on sisällön osalta määrällisesti marginalisoitunut. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan ole tarkoitus arvioida lehtien roolia yrityksen

²⁵ Työeläkeyhtiön valinnan tekevät yritykset (pl. monopolialat), jotka vakuuttavat työntekijänsä. Itse päätuote eli eläkevakuutus kuitenkin kohdistuu työntekijään, joka voidaan nähdä tässä valossa asiakkaan roolissa.

²⁶ Tämä ilmenee mm. julkisuuden henkilöiden kirjoittamien kolumnien lisääntymisenä ja henkilökuvaesittelyinä.

markkinointivälineenä muutoin kuin siltä osin mistä aiheista niissä kirjoitetaan ja mistä näkökulmasta.

Lehtien kohderyhmäksi on mainittu lehtien teksteissä asiakkaat ja sidosryhmät. Oletuksena on, että lehtien avulla yritys pyrkii markkinoimaan tuotteitaan ja palveluitaan sekä tuomaan oman osansa yleiseen eläkepoliittiseen keskusteluun. Lehtiä tarkastellaan nimenomaan osoitettuna yritysasiakkailleen. Esimerkiksi Etera on vuonna 2006 tehnyt lehden myös vakuutetuilleen, mutta sitä ei oteta mukaan tähän tutkimukseen.

Vuosi 1996 on valittu ensimmäiseksi tarkasteluvuodeksi, koska kyseisen vuoden alusta astui voimaan joukko työeläkelakien uudistuksia, jotka antoivat sysäyksen työhyvinvointitoiminnan kehittämislle työeläkeyhtiöiden kilpailuvälineenä. Uudistusten tavoitteena oli korostaa kuntouttavien toimien ensisijaisuutta pysyvämpiin eläkeratkaisuihin nähden. Tällöin muun muassa määräaikainen työkyvyttömyyseläke muutettiin työhönpaluuta edistäväksi kuntoutustueksi, johon pitää aina liittyä hoito- ja kuntoutussuunnitelma. (Eläketurvakeskus, 2014b.) Lisäksi vuonna 1996 käytiin voimakasta keskustelua yhtiöiden sijoitustoiminnan uudistamisesta, koska vuoden 1997 alussa astuivat voimaan sijoitustoimintaa ohjaavat uudet säännökset (HE, 1996/241).²⁷

Vuoden 2006 merkitystä tarkastelussa perustelee vuoden 2007 alussa voimaan astunut TyEL. Kilpailun kannalta tämä muutos on aivan keskeinen, koska se vapautti Eteran asiakkaat valitsemaan eläkeyhtiönsä myös muiden TyEL-yhtiöiden joukosta ja antoi samalla Eteralle mahdollisuuden vakuuttaa kaikkia yksityisen sektorin asiakkaita.

Kahden tuoreimman vuoden eli vuosien 2012 ja 2013 valinta on tehty sillä perusteella, että ne heijastelevat tämän hetkistä kilpailukeskustelua yhtiöiden välillä. Huomioitavaa on, että eläkejärjestelmän kilpailun ongelmallisuudesta käydään jatkuvaa keskustelua, mutta mitään TyEL:n voimaantumisen veroista muutosta asiassa ei ole saatu aikaiseksi. Kaikkiaan valitut vuodet antavat kattavan kuvan työeläkejärjestelmän lähihistoriasta. Kuitenkin nämä vuodet ovat olleet voimakkaan kehittämisen aikaa koko järjestelmän kannalta, katsoo asiaa sitten kilpailullisesti tai eläkejärjestelmän yleisen kestävyys- ja merkittävyyden kannalta.

Tutkimuksen aineistona on valittujen eläkelaitosten painetut asiakaslehdet. Kahden suurimman yhtiön, Ilmarisen ja Varman (vuonna 1996 Varma-Sampo), lehdet ovat mukana, koska yhdessä ne hallitsevat yksityisen sektorin eläkemarkkinoista noin 70 prosenttia. Varman kohdalta on merkittävää huomioida, että yhtiön asiakaslehden ilmestymiskerrat ovat pienentyneet neljästä kolmeen vuodesta 2006 vuoteen 2012 tultaessa. Samalla

²⁷ Muutoksista käydystä keskustelusta on kerrottu Työeläke -lehdessä (1996b, 3-4).

lehden sivujen määrä on pudonnut liki neljännekseen. Tämä lienee ainakin osin seurausta yhtiön viestinnän painottumisesta internettiin.

Näiden yhtiöiden vertaiseksi on katsottavissa myös Eteran (vuonna 1997 LEL Työeläkekassa) asiakaslehdet (LEL-uutiset)²⁸, koska myös se on itsenäisenä brändinä työeläkekentässä toimiva yhtiö. Ensimmäisen tutkimusvuoden kohdalta on huomioitavaa, että se oli ensimmäisen vuosi, jolloin eläkekassa ylipäätään aloitti asiakaslehdiksi luokiteltavan viestinnän asiakkailleen. Ensimmäisen vuoden niteet muistuttavatkin enemmän tiedotetta kuin lehteä.

Kahden keskisuuren eläkeyhtiön Eläke-Fennian ja Eläke-Tapiolan asiakaslehtien rooli eroaa muista yksityisen sektorin toimijoiden lehdistä. Näiden yhtiöiden lehtimuotoinen asiakasviestintä tapahtuu koko yhtiön vakuutusryhmän lehden mukana.²⁹ Näin ollen aineisto on perustaltaan muista poikkeavaa, koska sieltä voidaan poimia vain selkeästi työeläketointia käsittelevät jutut. Kaikki muu aineisto käsittelee yhtiöryhmän muiden yhtiöiden toimintaan liittyviä asioita.

Huomioitavaa on myös, että Fennia-ryhmän asiakaslehteä ei ilmestynyt vuonna 1996³⁰. Tapiola-ryhmä julkaisi vain kaksi lehteä vuonna 2011³¹ ja sen jälkeen tämän tutkimuksen teemaan sopivaa yrityksille suunnattua lehteä ei ole ilmestynyt.

Yksityisen sektorin lisäksi mukaan on otettu kahden monopoliasemassa toimivan laitoksen lehdet. Keva hoitaa julkisen sektorin työeläkkeitä. Aiemmin kuntasektorin työntekijöiden lisäksi Keva on hoitanut vuodesta 2011 lähtien myös valtion ja kirkon työntekijöiden eläkkeiden maksamisen ja rekisteröinnin. Merimieseläkekassa (MEK) hoitaa merenkulkijoiden eläketurvan monopolilain turvin.

Näiden laitosten lehtien sisältö on jo lähtökohdiltaan erilainen yksityisen sektorin lehtiin verrattuna, koska varsinaisesta kilpailusta ei näiden yhtiöiden ole tarvinnut kantaa huolta. Erityisesti tämä näkyy MEK:n lehdessä, joka on lähtökohtaisesti suunnattu vakuutetuille eikä vakuutuksenottajille eli yrityksille.

Tutkimuksessa tarkastellaan asiakaslehtien sisältöä ja erityisesti sisällön suhdetta alan kilpailuun. Tässä tutkimuksessa tarkasteltavien laitosten lehdet on jaettu tutkijan toimesta kolmeen ryhmään. Ensimmäisen ryhmän

²⁸ LEL-uutiset ilmestyi ensimmäisen kerran vuonna 1997. Tässä tutkimuksessa se yhdistetään vuoden 1996 muihin lehtiin.

²⁹ Huomioitavaa on, että myös Varman lehti vuonna 1996 sisälsi henkivakuutusyhtiö Novan asioita, mutta silloinen Eläke-Varma oli lehden ensisijainen artikkelien tuottaja.

³⁰ Eläke-Fennia aloitti toiminnan vuonna 1998

³¹ Huomioitavaa on siis, että Eläke-Tapiolan kohdalta tarkastellaan vuoden 2012 sijaan vuotta 2011

muodostavat ”itsenäiset eläkeyhtiöt” eli Etera, Ilmarinen ja Varma. Nämä yhtiöt voidaan laittaa samaan ryhmään, koska niiden asiakaslehdet koskevat vain eläkevakuuttamista. Eli näiden yhtiöiden lehdissä ei ole muita vakuutus tuotteita markkinoivien yhtiöiden artikkeleita.

Toisen ryhmän muodostavat ”ryhmäeläkeyhtiöt” eli Eläke-Fennia ja Eläke-Tapiola³². Näiden yhtiöiden asiakaslehdet koostuvat koko yhtiöryhmän yhtiöiden asiasisällöistä, jolloin aihepiirissä on myös vahinko- ja henkivakuuttamiseen liittyviä teemoja.

Kolmannen ryhmän muodostavat ”monopolilaitokset” eli Keva ja Merimieseläkekassa. Näiden laitosten käsittely omana ryhmään on perusteltua, koska ne eivät kilpaile asiakkaistaan ja lehtien sisältö on kohdennettu enimmäkseen vakuutetuille eikä työnantaja-asiakkaille.

Lehden asiasisällön kärkeä ja merkittävyyttä voidaan arvioida pääkirjoituksen kautta. Koko tarkastelujaksossa lehden päätoimittaja on kirjoittanut pääkirjoituksen 41 prosentissa lehtiä. Asiakkuuksista vastaavan toiminnon edustaja eli asiakkuuslinja³³ on kirjoittanut sen 18 prosentissa ja muun tahon tuottamia on 33 prosenttia pääkirjoituksista. Pääkirjoitusta ei ole lainkaan 7 prosentissa lehdistä.

Kahden viimeisen havaintovuoden aikana muiden kuin asiakkuuslinjan pääkirjoitukset ovat vähentyneet. Asiakkuutta edustavien henkilöiden kirjoitusten määrä nousee tarkasteluvuosina 27 prosenttiin.

Jos tarkastelu suoritetaan vain kilpailullisilla markkinoilla toimivien eläkelaitosten kesken (eli jätetään Keva ja MEK pois), niin asiakkuuslinjan dominointi pääkirjoittajina kasvaa merkittävästi. Kahden viime vuoden aikana asiakaslinja vastasi 56 prosentista pääkirjoituksista.

Tätä taustaa vasten voidaan todeta, että teemat, jotka liittyvät asiakkuuksien hoitoon ja kilpailuun ylipäätään, ovat saaneet viime vuosina merkittävämpää painoarvoa lehtien sisällöissä. Tutkimuksen analyysiosassa palataan tähän ja katsotaan antaako lehtien sisällön erittely tukea havainnoille lehtien sisällön muutoksesta, kuten pääkirjoittajien taustasta voitaisiin päätellä.

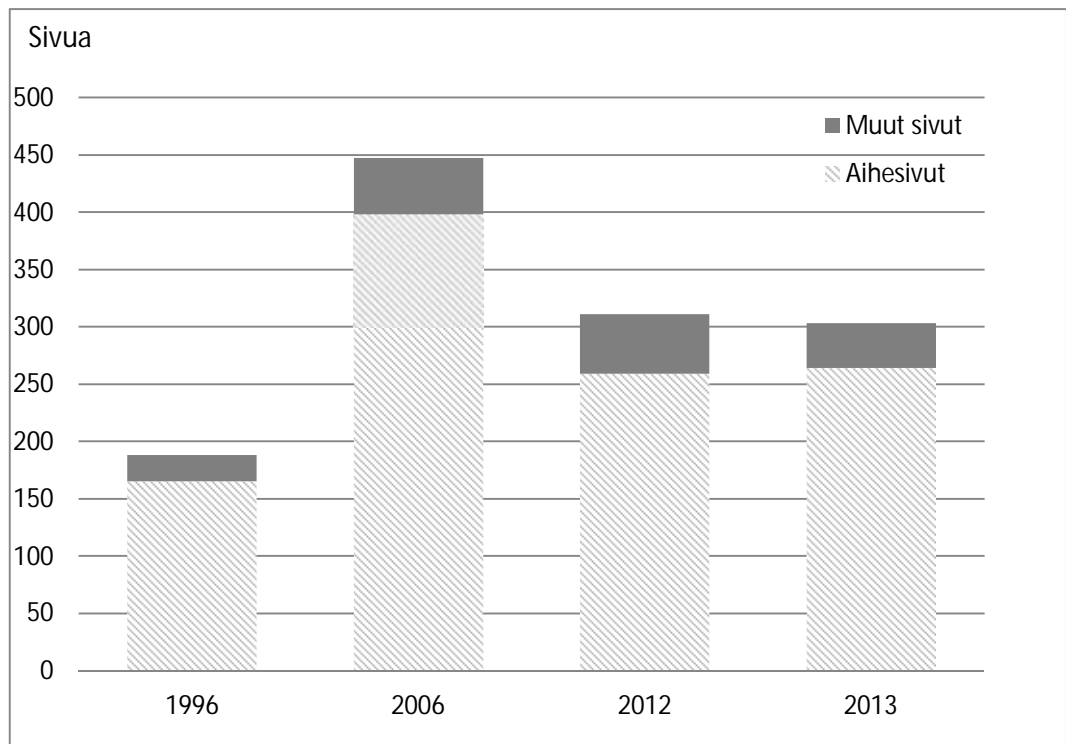
Eläkelaitosten asiakaslehtien sivumäärien vertailu tarkastelujaksolla ei onnistu yhtenevällä tavalla. Vuonna 1996 Eläke-Fennialla ei ollut lehteä ja Eläke-Tapiolalla ei ilmestynyt enää vuoden 2011 jälkeen tutkimukseen lähdeaineistoon kuuluvaa lehteä.

³² Huolimatta luokittelusta on muistettava, että mainitut eläkeyhtiöt ovat täysin juridisesti itsenäisiä yhtiöitä suhteessa muihin saman vakuutusryhmän yhtiöihin.

³³ Asiakkuuslinjana ymmärretään niitä työeläkeyhtiön työntekijöitä, joiden tehtäviin kuuluvat työeläkkeiden myynti- ja markkinointitehtävät. Asiakkaita palvelevat myös esimerkiksi eläkepalvelun ja työhyvinvoinnin asiantuntijat.

Vertailukelpoisia havaintoja voidaan tehdä vuosien 2006 ja 2012 välillä. Tällä ajanjaksolla kaikkien laitosten yhteenlaskettu sivumäärä laski 824 sivusta 652 sivuun eli vähennystä oli yhteensä noin 21 prosenttia. Lehtien työeläkeasiaa koskevien sivujen kohdalla pudotus oli 27 prosenttia. Työeläkkeiden käsittelyn valossa sivujen määrän pudotus oli siten suurempaa kuin yleisesti kirjoitettujen artikkelien.

Tarkastellulla aikavälillä (2006-2012) yhtiöiden valitsemassa linjassa oli selkeitä eroavaisuuksia. Asiakaslehtensä sivumääriä vuositasolla kasvattivat hieman Ilmarinen (+16 sivua/ 13 prosenttia) ja Keva (+9 sivua / 9 %). Sen sijaan sivumäärien lasku oli joidenkin yhtiöiden osalta merkittävä: Varma (-152 sivua / -76 %) ja Tapiola (-24 sivua / -33 %). Vähemmän sivumäärä laski MEK:n (- 9 sivua / -16 %) ja Fennian (-20 sivua / - 13 %) asiakaslehdissä.

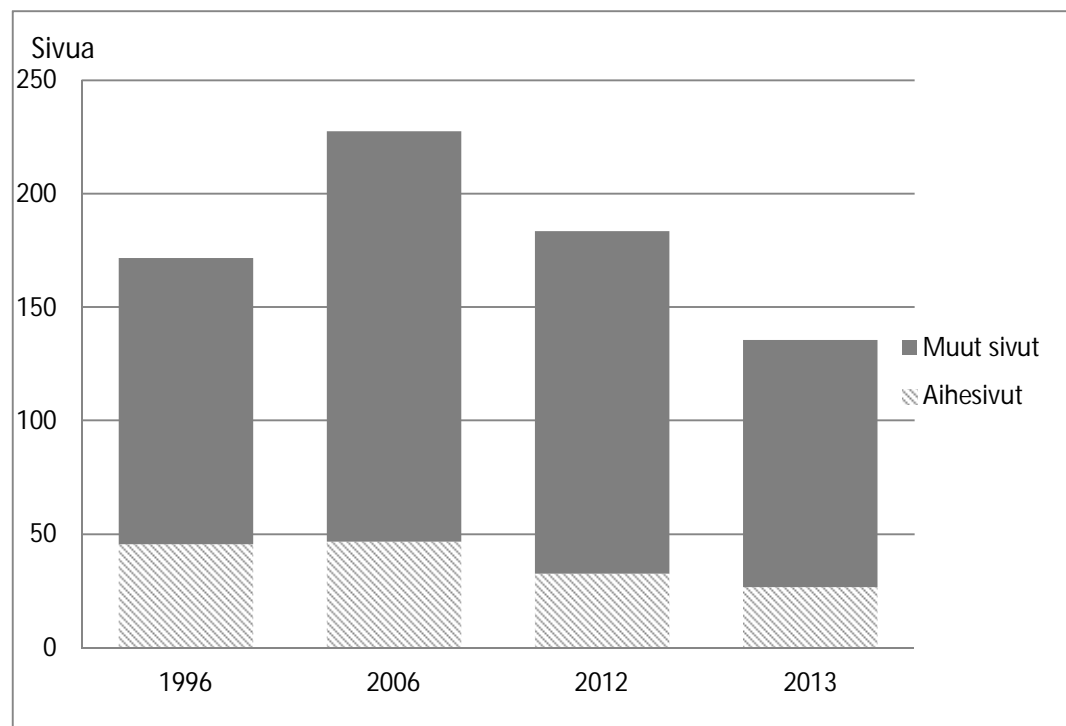
Kuvio 1. Itsenäisten eläkeyhtiöiden asiakaslehtien sivumäärän kehitys vuosina 1996-2013.

Kuviossa 1 havainnollistetaan itsenäisten eläkeyhtiöiden asiakaslehtien sivumäärien kehitys tarkasteltavalla ajanjaksolla. Sivumäärän kasvu vuosien 1996 ja 2006 välillä johtuu Ilmarisen ja Eteran³⁴ lehtien ilmestymismäärän

³⁴ LEL Työeläkekassa muuttui Eteraksi 1.6.2005. Tässä tutkimuksessa edeltävältäkin ajalta käytetään Etera -nimeä.

kasvusta kolmesta neljään vuodessa sekä Varman³⁵ sivumäärän lisääntymisestä 76 sivulla 200 sivuun. Myös Eteran lehden sivumäärä nousi sadalla sivulla³⁶.

Vuoden 2006 jälkeisen ajan sivumäärän merkittävä lasku johtuu Varman lehden ilmestymiskerran harvenemisesta neljästä kolmeen vuodessa sekä sivumäärän vähenemisestä 200 sivusta 48 sivuun. Työeläketurvaa ja laajemmin sosiaaliturvaa koskevan aineiston määrä eli aihesivut ovat pysyneet tarkastelujaksolla suunnilleen samalla tasolla suhteessa koko aineistoon vaihdellen 83 prosentin ja 92 prosentin välillä. Aihesivujen määrä saadaan, kun lasketaan yhteen työeläkkeeseen liittyvät artikkelit. Nämä artikkelit ovat niitä, joiden sisältöön on tehty sisällönerittely. Muut sivut – osaan kuuluvat mm. lehden kansi, sisällysluettelo, henkilökuvat ja eläkealaan kuulumattomat kolumnit.

Kuvio 2. Ryhmäeläkeyhtiöiden asiakaslehtien sivumäärän kehitys vuosina 1996-2013.

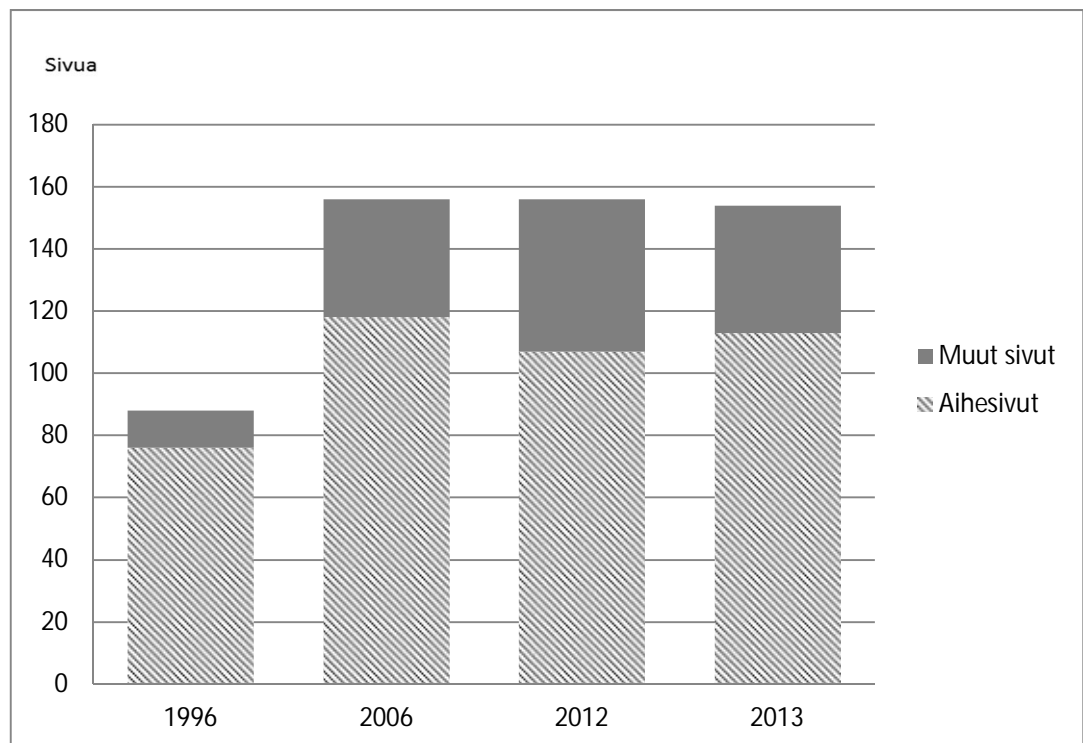
Kuviosta 2 nähdään kahden ryhmäeläkeyhtiön asiakaslehtien sivumäärän kehitys. Huomioitavaa on, että Eläke-Fenniaa ei vielä 1996 ollut olemassa ja Eläke-Tapiolalta ei lehteä ilmestynyt enää vuonna 2013. Sivumäärän

³⁵ Varma oli vuonna 1996 nimeltään Eläke-Varma, nimi vaihtui Varma-Sammoksi vuonna 1998 ja Varmaksi 2004. Vuoden 2006 tarkastellut lehdet sisältävät liitteenä olleet yrittäjäsivut.

³⁶ Ensimmäiset Eteran lehdet (LEL Uutiset) olivat enemmän luokiteltavissa tiedotteiksi kuin asiakaslehdiksi.

lasku vuodesta 2006 vuoteen 2012 johtuu molempien yhtiöiden lehtien sivumäärän vähenemisestä. Tapiolalla lehtien sivumäärät laskivat 172 sivusta 48 sivuun. Fennialla väheneminen oli maltillisempaa: 156 sivusta 136 sivuun. Tapiola julkaisi vuonna 1996 kuusi lehteä, mutta ennen lehden julkaisun lopettamista vuosipainos putosi kahteen.

Merkittävä seikka on työeläkeaiheiden käsittely näiden konserniyhtiöiden asiakaslehdissä. Selkeästi lakisääteiseen työeläkevakuuttamiseen liittyvien aiheiden käsittely on vaihdellut 20 prosentin ja 27 prosentin välillä kokonaissivumäärästä. Tässä ryhmässä muihin sivuihin on laskettu mukaan muiden kuin työeläkevakuuttamiseen liittyvien yhtiöiden artikkelit. Työeläkevakuutuksen maksutulo yhtiöiden yhteenlasketusta koko vakuutuskannan maksutulosta vuonna 2012 oli 63 prosenttia³⁷. Tässä valossa työeläkeyhtiöiden palveluiden ja tuotteiden korostaminen ei ainakaan tunnu kovin kilpaillulta sektorilta.

Kuvio 3. Monopolilaitosten asiakaslehtien sivumäärän kehitys vuosina 1996-2013.

Monopolilaitosten sivumäärän kasvu vuosien 1996 ja 2006 välillä johtuu siitä, että Merimieseläkekassa (MEK) ei vielä julkaissut lehteä ensimmäisenä vuonna (kuvio 3). Sitten lehtien sivumäärä on vakiintunut vajaaseen 160 sivuun vuodessa ilman merkittäviä laitoskohtaisia muutoksia.

³⁷ Lähteenä: Työeläke -lehti (2013a), Fennia-ryhmä (2013) sekä LähiTapiola (2013).

Lehtien sisältö on keskittynyt itsenäisiä eläkeyhtiöitä vähemmän työeläke-aiheeseen. Erityisesti artikkeleita on henkilökuvista, joissa kuvataan eläkkeellä olevien henkilöiden tarinoita. Vuodesta 2006 eteenpäin työeläkejärjestelmään liittyvien sivujen määrä on vaihdellut 69-75 prosentin välillä koko sisällöstä. Aihesivujen määrä on siis itsenäisiä yhtiöitä pienempi, mutta ryhmäeläkeyhtiöitä selkeästi suurempi.

Lehtien sivumäärän kehityksestä huomataan, että asiakaslehtien sivumäärä kasvoi vielä 2000-luvulle tultaessa. Tästä voidaan päätellä, että asiakaslehdet työeläkeyhtiöiden viestintäkanavana nähtiin entistä merkityksellisempänä. Aineiston valossa on kuitenkin selkeästi ilmeistä, että asiakaslehtien viestin välityksen korvaajaksi on tullut internetin tarjoamat mahdollisuudet. Yhtenä ilmentymänä on Tapiolan yritysasiakkailleen suuntaaman lehden lopettaminen kokonaan.

4.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä on muuttaa laadullinen aineisto määrälliseksi ja laskea saadusta aineistosta tunnuslukuja vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Tutkimuksen aineistona oleva lehtiaineisto on lähtökohdiltaan laadullista, joka muutetaan määrälliseksi ja analysoidaan sisällönerittelyn keinoin. Sisällön erittely on tehty tutkijan luomien kriteerien perusteella siten, että tutkimuskysymystä voidaan analysoida ja saada siihen tieteellisesti pitäviä havaintoja.

Näin ollen tutkimusmenetelmä soveltaa metodeja sekä laadullisesta että määrällisestä tutkimusperinteestä. Tutkimusote on verrattavissa sisällönerittelyyn. Kyseessä on aineistolähtöinen tutkimusote sisällön määrällisellä ja sisällöllisellä erittelyllä aihetasolla. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103-108.)

Tutkimuksen perusta sisällönerittelyn kehikon sisällä nojaa otsikkotason sisältöön. Tutkimus peilaa teemojen esille ottoa työeläkealan asiakaslehdissä. Tällöin asiakaslehtien artikkelit toimivat dokumentteina kuvailtaessa ilmiön sisällöllisiä ominaisuuksia eri aikoina, jolloin kyseessä voidaan katsoa olevan niin sanottu trendivertailu (Pietilä 1976, 24-25). Sisällönerittelyn yksikön valinta on tässä tutkimuksessa ratkaistu valitsemalla tutkimusyksiköksi jokainen erillinen artikkeli (Toivonen 1999, 128-129).

Tässä tutkimuksessa yhdistyvät kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen tutkimusote. Mäkelä (1999, 56-57) näkee, että määrä ja laatu ovat aina tavalla tai toisella kietoutuneet toisiinsa. Hänen mielestään empiirisen sosiaalitutkimuksen pitäisikin jatkossa keskittyä käyttämään rinta rinnan molempia menetelmiä ilman vastakkainasettelua. Tässä tutkimuksessa se toteutuu

siten, että tutkittavien lehtien laadullinen aineisto on saatettu määrälliseen muotoon.

Lehtien sisältö on eritelty sivumäärien mukaan artikkeliaiheittain taulukon 1 mukaisesti teemoittain. Jos sivulla on ollut useita artikkeleita, sivu on jaettu artikkelien pituuksien mukaisesti eri teemoihin. Kuvat ja tekstit on laskettu yhteen eli tekstien ja kuvien osuutta artikkelin laajuudesta ei ole eritelty. Jos kahden tai useamman artikkelin sisältävällä sivulla on ollut teksteihin kuulumatonta ainoastaan toimituksellista kuvitusta, niin ne on laskettu artikkelien pituuksien suhteessa eri teemoihin. Jos artikkeli sisältää tekstiä useammasta aiheesta, niin eri aiheet on eritelty omiin aiheisiin kuuluviksi osuutensa mukaisesti. Sisällönerittelyn lähtökohtana on, että analyysi perustuu kunkin aiheen suhteelliseen osuuteen koko aineistossa, eikä aiheiden absoluuttisia sivumääriä korosteta. Ruotsinkielinen teksti on jätetty kokonaan käsittelemättä.³⁸

Oheinen taulukko havainnollistaa aineiston jaottelun periaatteet. Matriisirakennetta vasten voidaan arvioida sitä, mistä asioista ja millä tapaa eläkelaitokset asiakkailleen lehdissä viestivät. Samalla saadaan analysoitua, miten asiapainotukset ovat tarkastelujaksolla muuttuneet. Kilpailullisten näkökulmien poimiminen aineistosta on tämän tutkimuksen keskeinen teema ja se onnistuu mainitun matriisirakenteen avulla.

³⁸ Ilmarisen, Kevan ja MEK:n lehdissä on ruotsinkielisiä sivuja, joissa suomenkielinen teksti on käännetty. Näin ollen niiden jakauman voidaan olettaa noudattelevan suomenkielisen tekstin jaka-
koa.

Taulukko 1. Asiakaslehtien sisällönerittely ja aineiston jaottelun keskeisimmät periaatteet.

	Yleinen näkökulma	Eläkeyhtiön näkökulma	Palvelun /tuotteen esittely
KILPAILUKEINOT ELI PALVELUT			esitteet, kutsut (ko. palvelun kohdassa)
Työhyvinvointi	yleinen työhyvinvointi, työelämän kysymykset	mukana työhyvinvoinnin hankkeessa (esim. tutkimus)	
Kuntoutus			
Eläkepalvelu			
Vakuuttamispalvelu	maksuprosentit		
Sijoitustoiminta		sijoitustoiminnan tulos	
Asiakkuus/ kilpailunäkökulma	TyEL:n vaikutus, asiakkuus yleisellä tasolla (tuotteen tai palvelun kautta omassa solussa)	vahvuuksien korostaminen, kumppanien esittely	asiakkaan esittely asiakkaana (jos hankkeessa, niin silloin ko. palvelun kohdassa)
MUUT AIHEET KUIN KILPAILU- KEINOT			
Asiakkaan esittely	asiakkaan esittely yleisellä tasolla		
Yhtiön tulos		vakuutusliiketoiminnan tulos	
Yhtiön muut asiat	yhteistyökumppanuus tapahtumissa	yrittäjien järjestämä tapahtuma	
Eläkejärjestelmä	TyEL:n esittely		
Sosiaaliturva ja yhteiskuntapolitiikka yleensä	elinkeinopoliittisen kannanotot		
EI HUOMIOITU OLLENKAAN	kolumnit, henkilökuvat, kansi, sisällysluettelo	Fennian ja Tapiolan asiakasesittelyt ³⁹	

³⁹ Koska Eläke-Fennian ja Eläke-Tapiolan lehtien sisältö painottuu vakuutusryhmän sisällä muihin kuin työeläkeyhtiön asioihin, niin asiakasesittelyt voidaan olettaa olevan vahinkovakuutusyhtiöasiakkuuksia, koska esiteltävien yritysten asiakkuutta nimenomaisesti työeläkeyhtiöön ei voida varmentaa.

Lehtien sisältö on jaettu kahteen aihealueeseen. Ensimmäisen aihealueen artikkelit käsittelevät kilpailukeinoja eli palveluita, joilla eläkeyhtiöt kilpailevat asiakkaista ja joiden kautta ne voivat erottautua toisistaan. Tämän alueen aiheotsikot ovat: työhyvinvointitoiminta, kuntoutus, eläkepalvelu, vakuuttamispalvelu, sijoitustoiminta. Lisäksi asiakkuus ja kilpailunäkökulmaa käsittelevät artikkelit lasketaan tähän osioon, vaikka ne eivät suoranaisesti mitään yksittäistä palvelua edustakaan.

Työhyvinvointi käsittää työelämään laajasti liittyvät kysymykset eli työkykyyn ja työelämän laatuun liittyvät artikkelit. Kuntoutus on eläkeyhtiöiden tarjoamaa ammatillista kuntoutusta. Eläkepalvelu käsittää lopputuotteen eli lakisääteisen eläkkeen: sen myöntämisen ja eläke-etuuksiin liittyvät asiat. Vakuuttamiseen liittyvät kaikki vakuutustekniset asiat eli asiointi eläkeyhtiön kanssa ja vakuutustekniset järjestelmät, joilla työntekijätietoja ja vakuutusmaksuja välitetään. Sijoitustoiminta sisältää kaikki sijoitustoimintaa liittyvät teemat kuten asiakashyvityksen, kiinteistöt sekä asiakasrahoituksen. Asiakkuus/kilpailunäkökulma sisältää aiheet, jotka koskevat yleisellä ja yksilöllisellä tasolla työeläkeyhtiöiden kilpailua asiakkaista.

Matriisin toiseen aihealueeseen kuuluvat eläkejärjestelmää tai yhtiöiden toimintaa yleisesti koskevat artikkelit. Eli ne artikkelit, jotka eivät ole yhtiöiden kilpailukeinoja työeläkemarkkinoinnissa. Näitä ovat yhtiön liiketoiminnan tulos, yhtiön muut asiat, eläkejärjestelmä yleensä sekä sosiaaliturva ja yhteiskuntapolitiikka yleensä. Lisäksi tähän lohkoon kuuluvat asiakkaiden esittelyt, silloin kun artikkelissa esitellään asiakasta ilman mainintaa asiakkuudesta kyseiseen eläkeyhtiöön.⁴⁰ Asiakasesittelyksi on määritelty myös henkilöhaastattelu monopolilaitoksen lehdessä, jos tekstissä tuodaan esille henkilön työpaikka.

Matriisin rivien tuottama aineisto on jaettu kolmeen sarakkeeseen kunkin artikkelin luonteen perusteella. Luokittelu on tehty sen perusteella käsitteleekö artikkeli toimintaa yleiseltä kannalta, eläkeyhtiön näkökulmasta ja sen roolia korostaen tai eläkeyhtiön palvelua tai tuotetta esille tuoden. Yleisen näkökulman artikkelit käsittelevät aihetta eläkejärjestelmätason asioina eikä linkitystä tehdä suoraan yksittäiseen eläkeyhtiöön. Eläkeyhtiön näkökulma tarkoittaa sitä, että asiaa käsitellään liittyen yhtiön toimintaan, mutta sitä ei tehdä asiakkuutta tai kilpailua korostaen. Esimerkiksi eläkeyhtiön osallistuminen hankkeisiin tai tutkimuksiin kuuluvat tähän osioon. Palvelun/tuotteen esittely –sarakeessa on sellaiset artikkelit, jotka selkeästi yrittävät houkuttaa asiakasta käyttämään ko. palvelua eli voidaan nähdä hyvinkin myynnillisinä artikkeleina.

⁴⁰ Eli kyseessä on eläkeyhtiön asiakkaan kannalta ”ilmainen mainos” omalle toiminnalleen eläkeyhtiön lehdessä. Esitellyt yritykset on oletettu eläkeyhtiön asiakkaiksi, vaikka asiakassalaisuuden takia siitä ei ole saatavissa tietoa.

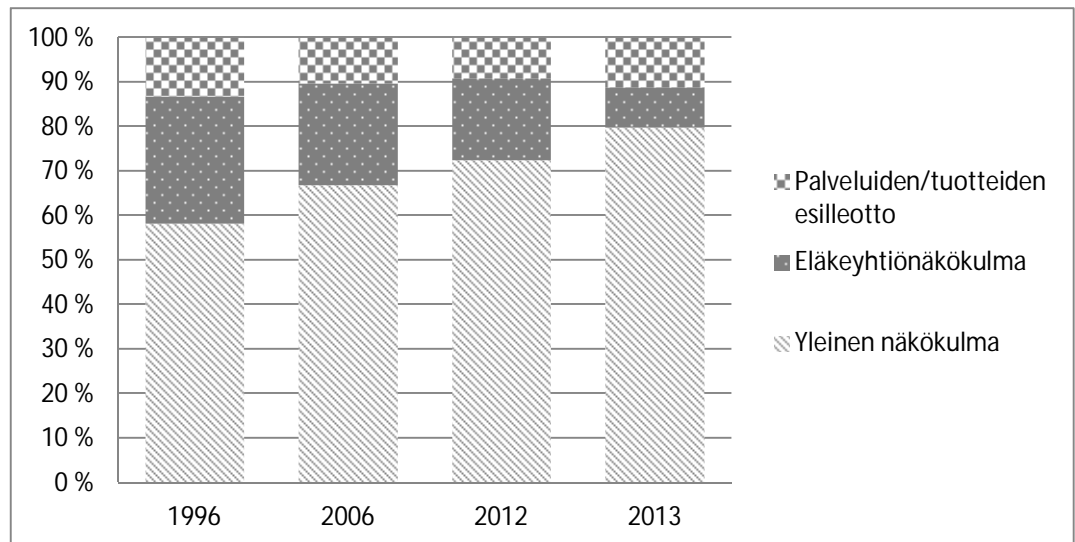
Aineistoanalyysin jaotteluina käytetyt periaatteet on sijoitettu edellä esitettyyn matriisiin. Tämän taulukon avulla saadaan kokonaiskuva miten tulkinanvaraisia aiheita on jaoteltu ja mitkä asiat ovat kilpailuun liittyviä ja mitkä muihin aiheisiin. Lisäksi taulukossa 1 on kerrottu artikkeliaiheet, joita ei ole tutkimuksessa käsitelty sisällönerittelyn tavoin. Tutkimuksen tarkoitus on nimenomaisesti selvittää kuinka paljon työeläkekilpailu näkyy asiakaslehdissä ja mitä tuotteita ja palveluita eläkelaitoksen markkinoivat lehtiensä kautta. Näin ollen tutkimus on tehty kvantifioimalla eikä laadullisella sisällönanalyysillä. Tutkimuksessa ei siis haeta vastauksia siihen, miten kussakin aihealueessa vaikuttamista pyritään saamaan aikaiseksi. Jos artikkelille ei ole määriteltävissä omaa kategoriaa, se on jäänyt erittelemättä (eli kuuluu ryhmään ”muut aiheet” edeltävissä kuvioissa).

Tuloksia tulkittaessa on huomattava, että Eläke-Fennian ja Eläke-Tapiolan lehdet poikkeavat muiden yhtiöiden lehdistä johtuen niiden konsernirakenteesta. Näiden yhtiöiden lehdistä työeläkealan ulkopuolisista aiheista mukaan tutkimukseen on otettu ulkomaantyon vakuuttaminen sekä harmaa talous, jotka on sijoitettu sosiaaliturvasarakkeeseen.

5 Työeläkekilpailun esiintyminen asiakaslehtien artikkeleissa

5.1 Itsenäiset työeläkeyhtiöt

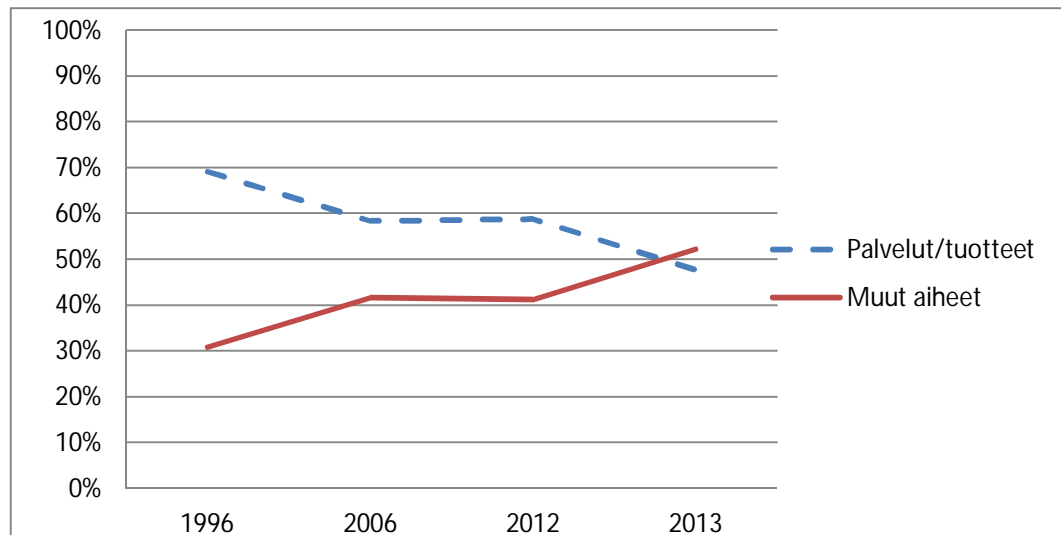
Tutkimustulosten raportoinnissa keskitytään erittelemään havainnot kunkin ryhmän (itsenäiset eläkeyhtiöt, ryhmäeläkeyhtiöt ja monopolilaitokset) sisällä. Tarkasteltavat luvut on saatu laskemalla yhteen kaikkien samaan ryhmään kuuluvien yhtiöiden luvut ja näistä havainnoista on laadittu kuvioita. Ryhmiin kuuluvien yksittäisen yhtiöiden lukuja on joissakin kohdin tuotu esille, kun selvennetään ryhmän muutosten taustoja. Ryhmien välisiä vertailuja tehdään ryhmäeläkeyhtiöiden ja monopolilaitosten tuloksia raportoidessa. Itsenäiset eläkeyhtiöt ovat Etera, Ilmarinen ja Varma, joiden yhteenlasketut luvut esitetään kuvioissa 4-7.

Kuvio 4. Itsenäisten työeläkeyhtiöiden lehtiartikkelien aiheiden käsittelykulma vuosina 1996-2013.

Kuviossa 4 tarkastellaan asiakaslehtien sisällön jakaantumista kolmella lähestymistavalla. Taulukon prosentiosuudet on saatu laskemalla esitelyjen kunkin kolmen käsittelykulman osuus lehtien artikkeleiden (aihesivujen) kokonaismäärästä. Lehtiartikkeleiden aiheiden käsittely yleiseltä kannalta on jatkuvasti noussut vuoden 1996 vajaasta 60 prosentista vuoden 2013 80 prosenttiin sisällöstä. Sen sijaan artikkeleiden sisällön esittäminen eläkeyhtiön omista lähtökohdista on vähentynyt vajaasta 30 prosentista vajaaseen 10 prosenttiin. Eläkeyhtiöiden omista palveluista ja tuotteista kertominen on pysytellyt 9 prosentin ja 13 prosentin välillä.

Keskeinen selittävä tekijä muutokselle on jokaisen yhtiön (Varma, Ilmarinen, Etera) kasvaneet palstatilat yhtiön asiakkaiden esittelyille. Niiden osalta kasvu on lähtenyt käytännössä nolasta nousten 31 prosenttiin lehtien tarkastellusta sisällöstä. Näissä asiakasesittelyissä näkökulma on pääasiassa asiakkaan toimintojen esittely ilman suoraa linkkiä yhteiseen asiakkuutta sitovaan projektiin asiakkaan kanssa.

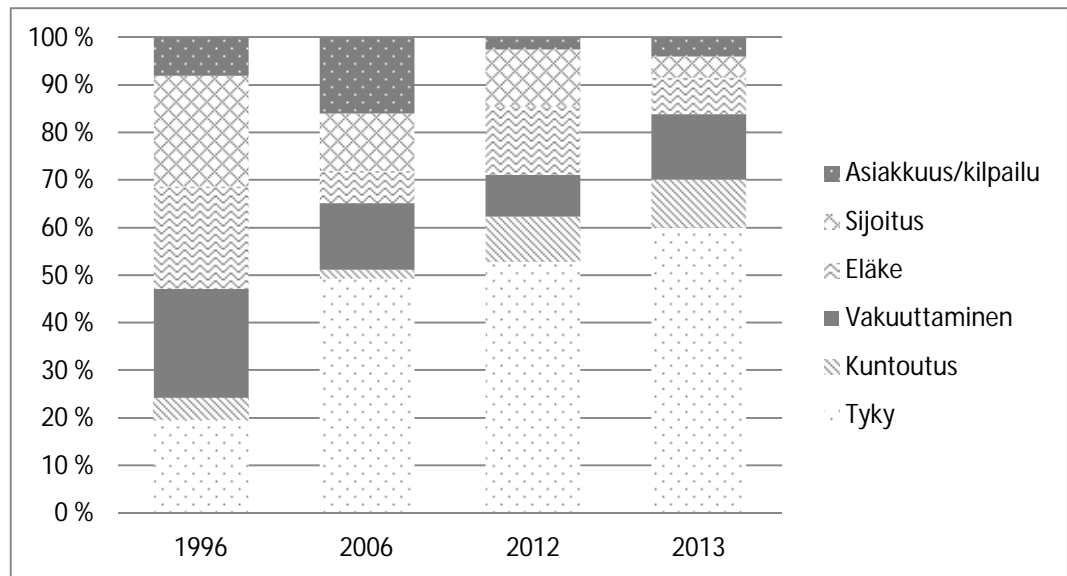
Kuvio 5. Itsenäisten työeläkeyhtiöiden lehtien aihepiirin jakauman kehitys kilpailutekijöihin ja muihin aiheisiin vuosina 1996-2013.

Kuviossa 5 on havainnollistettu lehtien sisällön jakautumista kilpailutekijöihin, joilla työeläkeyhtiöt keskenään kilpailevat sekä toisaalta muihin aiheisiin (ks. taulukko 1, s. 36). Kilpailutekijöistä kirjoittamisen osuus on ollut jatkuvassa laskussa tarkastelujaksolla. Kilpailua esille tuovien artikkelien osuus (48 %) asiakaslehdissä on viimeisenä havaintovuotena ollut pienempi kuin muiden artikkelien osuus (52 %). Tämä tarkoittaa sitä, että eläkeyhtiöiden asiakaslehdissä on enemmän kirjoitettu muista aiheista kuin niistä, jotka sivuavat joko suoraan eläkekilpailutilannetta tai kilpailukeinoja.

Tätäkin asiaa selittää eläkeyhtiöiden asiakkaistaan tekemät esittelyartikkelit⁴¹. Ilmarisella asiakkaiden esittelyyn meni enimmillään 28 prosenttia lehden sisällöstä vuonna 2013, Varmalla 43 prosenttia vuonna 2012 ja Eteralla 30 prosenttia vuonna 2013.⁴² Yhtiöiden linja näyttää tässä kohden olevan hyvin yhdenmukainen.

⁴¹ Lehtien artikkelit, joissa yritysten toimintaa esitellään ilman selkeää asiakkuussidettä. Yritykset on kuitenkin oletettu eläkeyhtiön asiakkaaksi.

⁴² Luvut kuvaavat siis lehtien "aihesivut" -artikkeleissa olevien asiakasesittelyiden osuutta.

Kuvio 6. Itsenäisten eläkeyhtiöiden kilpailutekijöiden esittämisen jakauma lehtiartikkeleissa vuosina 1996-2013.

Kuviossa 6 on eritelty kuuteen eri ryhmään eläkeyhtiöiden palvelut ja tuotteet, joilla ne kilpailevat asiakkaista muiden yhtiöiden kanssa. Kuvioista on nähtävissä, että työhyvinvointipalveluista kertominen on saanut selkeästi lisätulaa lehdistä tarkastelujaksolla. Kun työhyvinvointipalveluihin lisätään siihen läheisesti kuuluva työeläkekuntoutus, oli vuonna 2013 näiden teemojen yhteinen osuus lehtien sisällöstä 70 prosenttia.

Kuvaavaa on, että asiakkuudesta ja työeläkejärjestelmän kilpailusta kirjoitettiin eniten vuonna 2006 (16 % kilpailutekijöiden osuudesta) eli TyEL-lain voimaantuloa edeltävänä vuonna. Kilpailunäkökulman korostaminen toteutui siltä osin, mutta sen jälkeen yhtiöt ovat erittäin vähän (4 % vuonna 2013) ottaneet esille kirjoitteluisaan järjestelmän kilpailutilannetta.

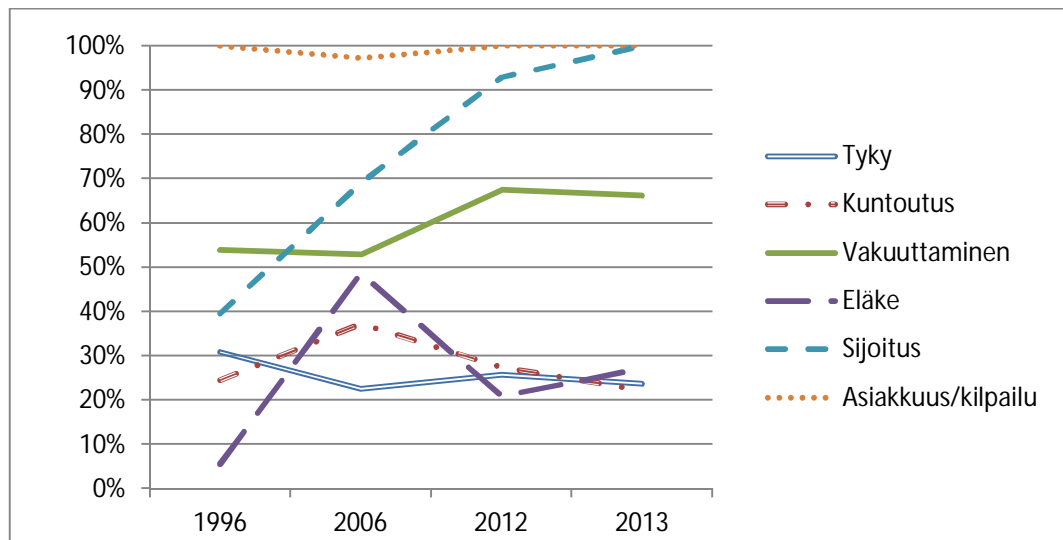
Työhyvinvoinnin rinnalle toiseksi keskeiseksi kilpailutekijäksi nostettu asiakashyvitykset kuuluvat oheisessa jaottelussa sijoituksiin. Sijoitustoiminnan osalta on havaittavissa, että tarkastelujakson alussa sille annettiin vielä 23 prosenttia lehtien kilpailutekijöitä koskevista artikkeleista, mutta vuonna 2013 koko sijoitusryhmän (kiinteistöt, yrityslainat, asiakashyvitykset, pääomasijoitukset, sijoitustuotot) osuus oli 4 prosenttia. Siltä osin ei voida yhtiöiden kokevan sijoitustoimintaa kovinkaan suurena erottautumisen lähteenä ja tärkeänä kilpailutekijänä.

Käytettyihin euromääriin nähden kilpailulliset painotukset ovat epätasaiset verrattuna asiakaslehtien kirjoitusmääriin. Finanssivalvonnan mukaan työeläkeyhtiöt käyttivät asiakashyvityksiin vuosien 2006-2009 aikana yhteensä noin 730 miljoonaa euroa. Työhyvinvoinnin hoitoon tarkoitettua työky-

vyttömyysriskin hallintaosaa kerättiin yhteensä noin 42 miljoonaa euroa ja asiakkaiden työhyvinvointihankkeisiin käytettiin ajanjaksolla noin 46 miljoonaa euroa. Asiakashyvityksiin käytetty rahamäärä tarkastelujaksolla oli siis liki 20-kertainen työhyvinvointiin panostamiseen verrattuna. (Finssi-valvonta, 2010). Huolimatta taloudellisen merkityksen voimakkaasta erosta näiden kahden asian välillä, työhyvinvoinnista kirjoitetaan huomattavasti enemmän kuin asiakashyvityksistä.

Kokonaisuutena aineiston valossa havaitaan, että itsenäisten työeläkeyhtiöiden asiakaslehtien sisältö yksipuolistuu artikkeliaiheiden kannalta kilpailutekijöistä kirjoitettaessa. Pääpaino lehdissä oli vuonna 2013 yleisessä keskustelussa työssä jaksamisesta ja työhyvinvoinnista. Yleisiin työeläkelipailullisiin asioihin lehdet eivät ottaneet kantaa, eivätkä asiakaslehtien kautta pyrkineet asemoimaan itseään aktiivisesti kilpailullisesti suhteessa muihin eläkeyhtiöihin.

Kun kirjoitettujen aiheiden yleisyyttä tarkastellaan koko aineistossa (eli ei pelkästään kilpailutekijöiden osalta) huomataan, että vuodesta 2006 lähtien työhyvinvointi ja asiakkaiden esittelyt ovat hallinneet kasvavassa määrin lehtien sisältöä. Näiden kahden aiheen yhteenlaskettu osuus artikkeleista on noussut hieman alle 50 prosentista hieman alle 60 prosenttiin. Vuonna 1996 aiheet jakautuivat selkeästi tasaisemmin, jolloin työhyvinvointi, vakuuttaminen, eläkepalvelu ja sijoitustoiminta kukin saivat noin 15 prosenttia sisällöstä.

Kuvio 7. Palvelu/tuotteen esittelyn ja eläkeyhtiön näkökulman osuus kilpailutekijöistä kirjoitettaessa itsenäisissä eläkeyhtiöissä vuosina 1996-2013.

Kuvio 7 kertoo kuinka paljon tarkastelujakson aikana eläkeyhtiön omien palveluiden esittelyn ja yhtiökohtaisen näkökulman osuus on ollut kilpailutekijöistä kirjoitettaessa. Kääntäen tämä tarkoittaa sitä, kuinka paljon elä-

keyhtiöt käsittelevät esitettyjä kilpailutekijöitä muuten kuin yleiseltä kannalta kirjoitettuna.

Alussa markkinoinnillisen otteen vaihtelu oli suurempaa, sillä osuudet vaihtelevat eläkkeiden 5 prosentin ja asiakkuuden 100 prosentin välillä. Tämä tarkoittaa sitä, että eläkkeistä lähes kaikki artikkelit olivat luonteeltaan järjestelmä- ja etuustasojen kuvausta. Asiakkuudesta kirjoitettaessa lähestyminen oli kokonaan yhtiön tarjoamia palveluita esille tuovaa.

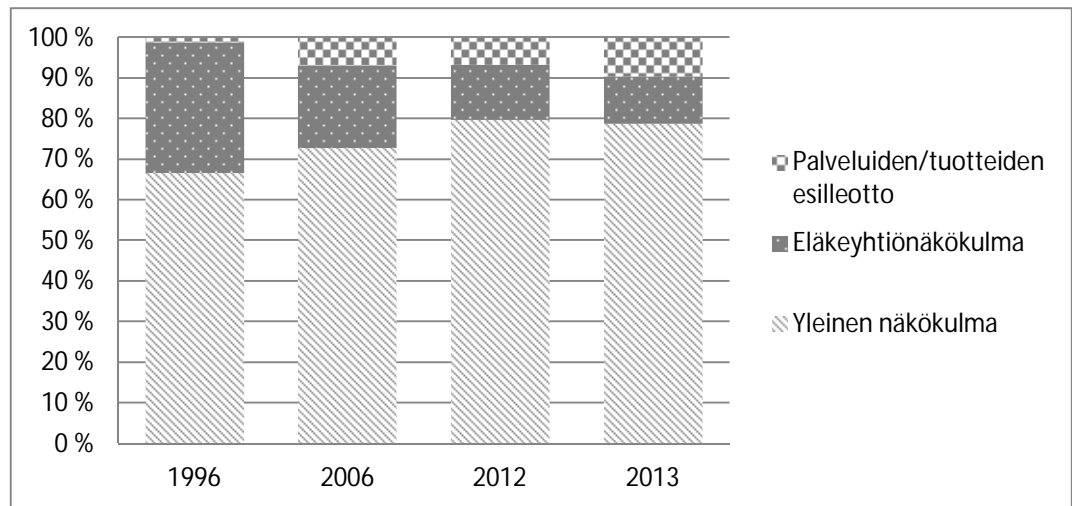
Tarkastelujakson aikana on tapahtunut selkeä eriytyminen siinä, miltä kannalta kuviossa 7 esitetyistä teemoista kirjoitetaan. Viimeisissä havaintovuosissa huomataan kuinka asiakkuudesta ja kilpailusta sekä sijoitustoiminnasta kirjoitettaessa palvelupaino⁴³ on 100 prosenttia. Vakuuttamisessa palvelupaino on noussut tarkastelujaksolla 54 prosentista 66 prosenttiin. Työhyvinvoinnista (31 %:sta 24 % :iin), eläkkeistä (6 %:sta 27 %:iin) ja kuntoutuksesta (25 %:sta 22 %:iin) kirjoitettaessa markkinoinnillinen lähestyminen on selkeästi vähäisempää.

Työeläkeyhtiöiden toimintalinjana näyttää olleen siis, että ne antavat asiakaslehdissään paljon palstatilaa työelämän kysymyksille ilman itsetarkoituksellista omien palveluiden esittelyä. Tämän voidaan todentaa myös vertailemalla absoluuttisia sivumääriä lehdissä suhteellisten lukujen sijaan. Vaikka sijoitustoiminnasta kirjoitetaan absoluuttisesti 226 sivua työhyvinvointia vähemmän, niin palvelupaino on esillä vähemmän ainoastaan 19 sivun verran. Tämä tarkastelu osoittaa, että itsenäiset työeläkeyhtiöt kantavat huolta suomalaisten työntekijöiden jaksamisesta työelämässä, mutta eivät niinkään ole huolestuneita sijoitustoiminnan tuloksellisuudesta järjestelmän kantokyvyn takaajana.

5.2 Ryhmätyöeläkeyhtiöt

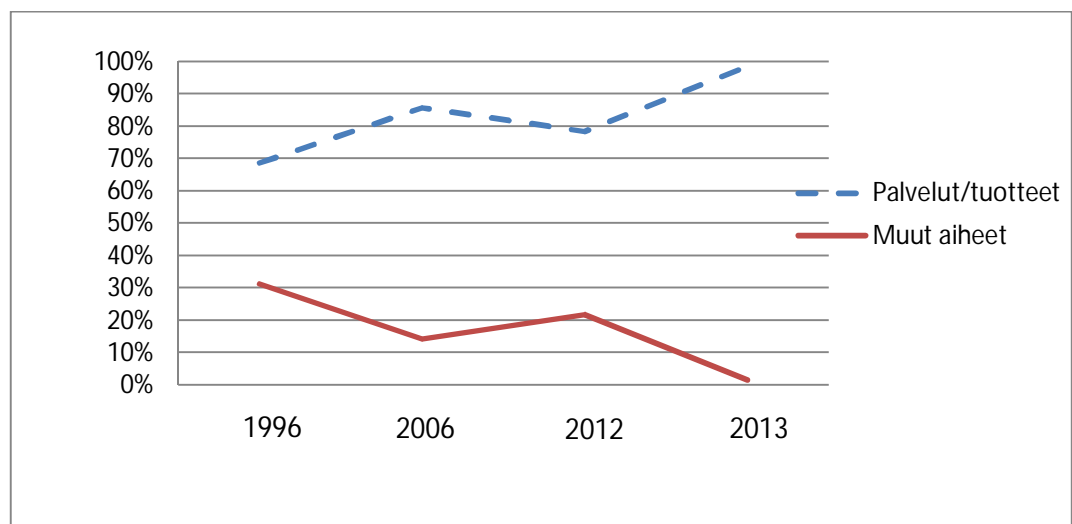
Tässä tutkimuksessa ryhmäeläkeyhtiöiksi on määritelty Eläke-Fennia ja Eläke-Tapiola, joiden toiminta on sittemmin fuusioitu yhteen yhtiöön, Keskinäiseen työeläkevakuutusyhtiö Eloon. Luonteenomaista näiden eläkeyhtiöiden asiakaslehdille on, että työeläkeasioista kirjoitetaan samaan yhtiöryhmään kuuluvien muita vakuutustoimintaa harjoittavien vakuutusyhtiöiden asiakaslehdissä.

⁴³ Palvelupaino kuvaa sitä osuutta, kuinka paljon aiheesta kirjoitetaan eläkeyhtiön näkökulmasta tai palvelua/tuotetta markkinoiden. Eli toisin sanoen kirjoitus ei ole yleiseltä kannalta kirjoitettu.

Kuvio 8. Ryhmätyöeläkeyhtiöiden lehtiartikkelien aiheiden käsittelykulma vuosina 1996-2013.

Kuviossa 8 tarkastellaan ryhmätyöeläkeyhtiöiden aiheiden käsittelykulmaa vastaavasti kuin tehdään kuviossa 4 (s. 39) itsenäisille yhtiöille. Molempien kuvioiden viesti on lähes identtinen. Lehtien artikkeleissa teemojen tarkastelu tapahtuu 80 prosenttisesti yleisellä tasolla. Palveluiden ja yhtiökohtaisen tarkastelun osuus on vakiintunut molemmat 10 prosenttiin. Tämä kertoo osaltaan siitä, että huolimatta näiden kahden ryhmän itsenäisyyden välisistä eroista, molemmissa ryhmissä asiakaslehdissä työeläkeaiheita käsitellään pitkälti järjestelmätason asioina. Eli asiakaslehdet kirjoittavat työeläkejärjestelmän asioista yleisellä tasolla eivätkä lehtiensä kautta markkinoi omia palveluitaan ja tuotteitaan.

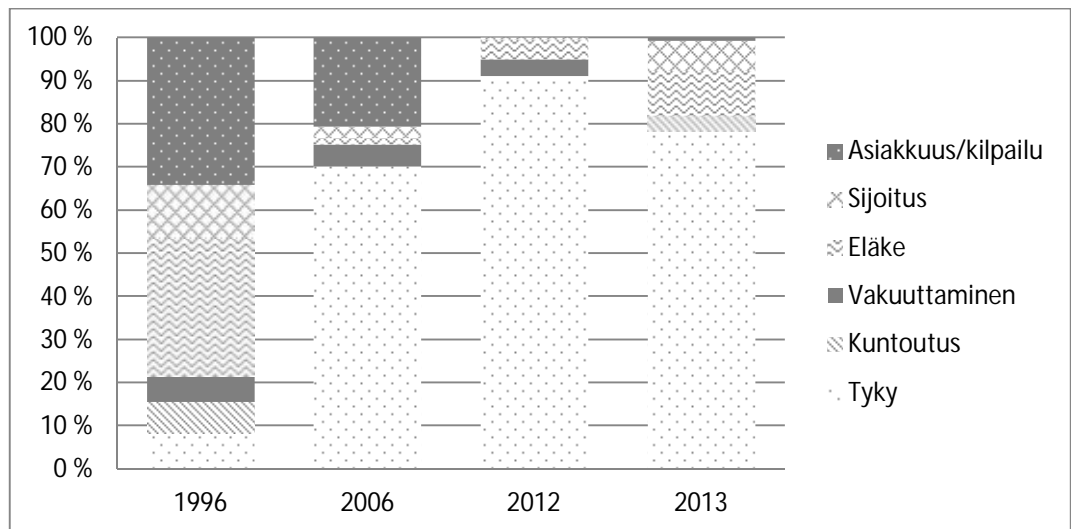

Kuvio 9. Ryhmäeläkeyhtiöiden lehtien aihepiirin jakauman kehitys kilpailutekijöihin ja muihin aiheisiin vuosina 1996-2013.

Ryhmäeläkeyhtiöiden lehtien asiasisällön eroavaisuus itsenäisiin yhtiöihin verrattuna käy ilmi kuviossa 9. Tarkastelujakson alussa palveluiden ja tuot-

teiden (eli kilpailutekijöiden) osuus oli 64 prosenttia kaikista lehtiartikkeleista. Muiden kuin työeläkepalveluista kertovien artikkelien määrä on käytännössä loppunut ja kaikki kirjoitukset käsittelevät työeläkealan palveluita ja tuotteita. Tämä johtuu siitä, että tarkastelujakson alussa lehdet käsitelivät eläkejärjestelmää laajemmin ja kirjoittivat jonkin verran muun muassa yhtiöiden tuloksista. Ryhmäeläkeyhtiöiden selkeä ero itsenäisiin yhtiöihin selittyy sillä, että jälkimmäisten lehtien sisällöstä suuri osa on asiakkaiden esittelyitä (31 % vuonna 2013) ja ryhmäyhtiöiden lehtien kohdalta asiakasesittelyt on jätetty pois eläkeyhtiöiden toimintaan liittyvinä artikkeleina (kts. alaviite 39, s. 38).

Havaintojen eli kirjoitettujen artikkelien vähäisyyden vuoksi ei ryhmäeläkeyhtiöistä pysty luomaan systemaattista vertailua itsenäisiin eläkeyhtiöihin kuvion 7 (s. 42) tapaan. Aineiston valossa voidaan kuitenkin todeta, että sijoitustoiminnasta kirjoitettaessa palvelua ja eläkeyhtiön näkökulmaa korostava lähestymistapa on tarkastelujaksolla noussut 25 prosentista 100 prosenttiin. Merkille pantavaa on, että työhyvinvointitoiminnasta kirjoitettaessa näkökulma on pääasiassa yleiseltä kannalta asiaa tarkasteleva eli ei palvelua ja eläkeyhtiön näkökulmaa esille tuova.

Kuvio 10. Ryhmäeläkeyhtiöiden kilpailutekijöiden esittämisen jakauma lehtiartikkeleissa vuosina 1996-2013.

Kuvion 10 mukaan työhyvinvointi on noussut merkittävimmäksi teemaksi kilpailukeinoista kirjoitettaessa ryhmäeläkeyhtiöiden asiakaslehdissä (eli siitä kirjoitetaan eniten, vrt. edeltävä kappale, jossa tarkasteltiin lähestymistapaa työhyvinvoinnista kirjoitettaessa). Kilpailuista esille otettavat teemat ovat kulminoituneet vielä itsenäisiäkin yhtiöitä selkeämmin työhyvinvointiin. Muiden kilpailutekijöiden osuus on vähentynyt, koska työhyvin-

vointi yhdessä työeläkekuntoutuksen kanssa on kasvanut selkeästi merkittävimmäksi segmentiksi (8 %:sta 81 %:iin kilpailutekijöistä kirjoitettaessa).

Vuonna 1996 ryhmäeläkeyhtiöiden lehdissä oli merkittävä määrä kilpailua koskettavia artikkeleita. Tämä johtui Eläke-Tapiolan toimintansa tuloksellisuuden vertailusta koko työeläkekenttään⁴⁴. Vielä vuonna 2006 TyEL:n tulo piti kilpailukäsittelyä esillä (21 %), mutta sittemmin kilpailun käsittely aiheena on loppunut lähes kokonaan.

Vuonna 1996 eläke-etuuksille annettiin palstatilaa 32 prosentin verran kilpailukeinoja käsittelevistä artikkeleista. Osuus on laskenut selkeästi ja vuonna 2013 osuus oli 10 prosenttia. Sijoituksista kirjoittamisessa laskua on ollut maltillisemmin 12 prosentista 7 prosenttiin tarkastelujaksolla.

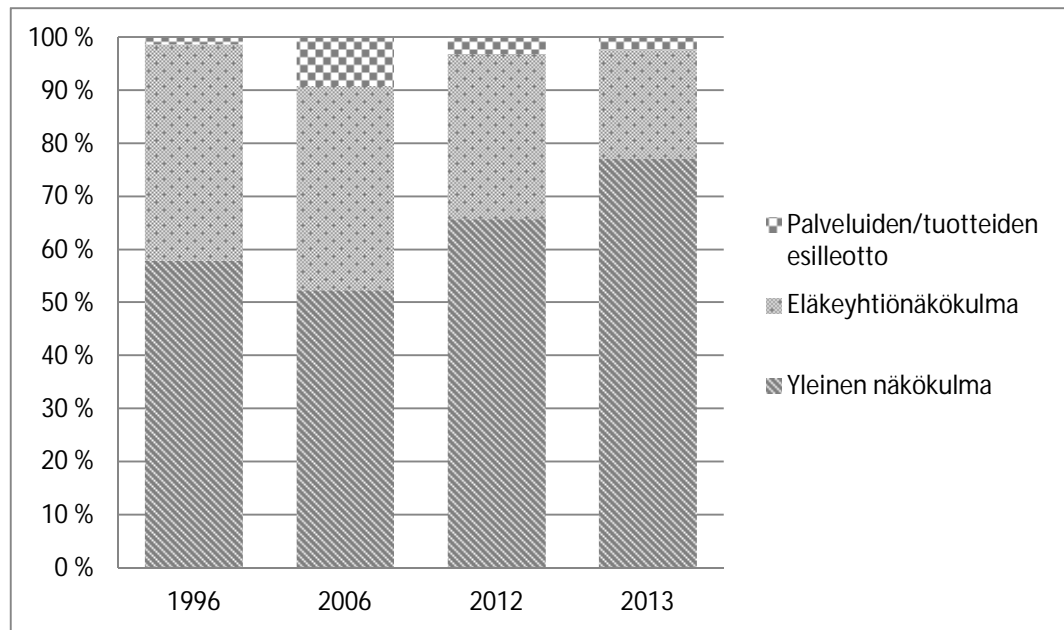
Kaikkienensa itsenäisiin yhtiöihin verrattaessa ryhmäeläkeyhtiöiden lehdet ovat kilpailukeinosta kirjoittaessaan artikkelisisällöltään selkeämmin keskittyneitä. Muiden kuin työhyvinvointi- ja kuntoutusaiheiden osuus lehdistä oli 30 prosenttia vuonna 2006, vuonna 2012 alle 10 prosenttia ja vuonna 2012 alle 20 prosenttia. Vastaavat lukemat itsenäisille yhtiöille laskivat vuoden 2006 noin 50 prosentista 30 prosenttiin vuonna 2013.

Tarkasteltaessa koko aineistossa ryhmätyöeläkeyhtiöiden aiheita huomataan, että linja on lähes identtinen kilpailukeinoista kirjoittamisen kanssa. Tämän johtopäätöksen tulkinta on luontevaa, koska ryhmäyhtiöiden lehtien sisältö on jo lähtökohtaisesti niukempaa johtuen koko vakuutusryhmän roolista asiakaslehden sisällön osalta. Kuitenkin selkeänä erona kolmeen viimeiseen vuoteen on vuoden 2006 sisältö, jolloin eläkepalvelusta, asiakkuuksista ja kilpailusta sekä eläkejärjestelmästä kirjoittaminen saivat runsaan 20 prosentin osuuden lehtien sisällöstä.

5.3 Monopolilaitokset

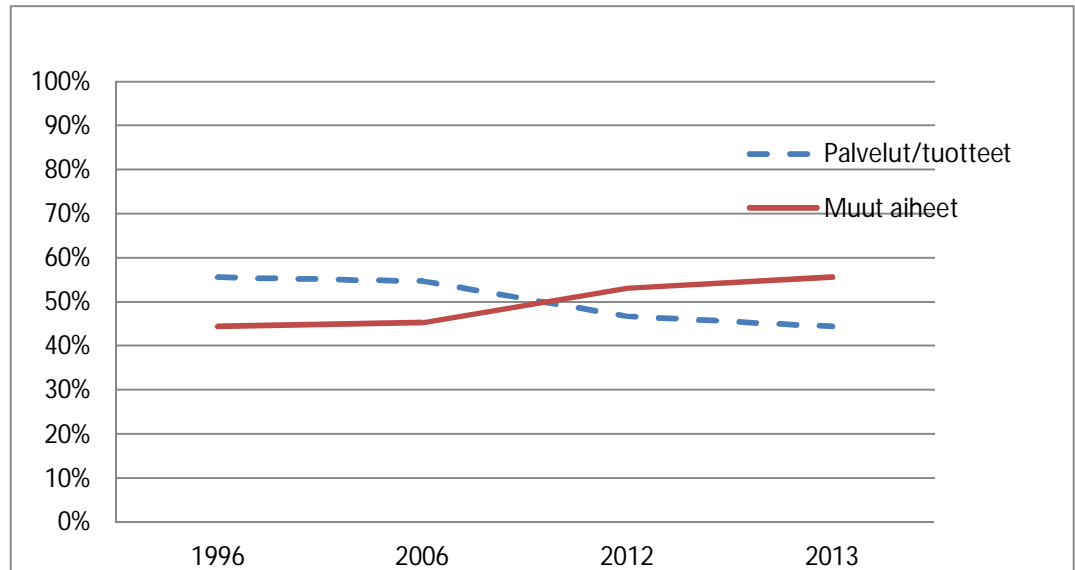
Kuviosta 11 käy ilmi monopoliasemassa olevien eläkelaitosten (Keva, Merimieseläkekassa) lehtiartikkelien tarkastelukulmat. Huomioitavaa on, että monopolilaitostenkin osalta puhutaan yhteneväisesti kilpailukeinoista, vaikka ne eivät palveluillaan ja tuotteillaan ole samanlaisessa kilpailutilanteessa kuin itsenäiset ja ryhmäeläkeyhtiöt.

⁴⁴ Eläke-Tapiolan lehdessä 1996:4 oli koko aineiston joukossa poikkeuksellinen artikkeli, jossa eri yhtiöiden tuloksia verrattiin toisiinsa.

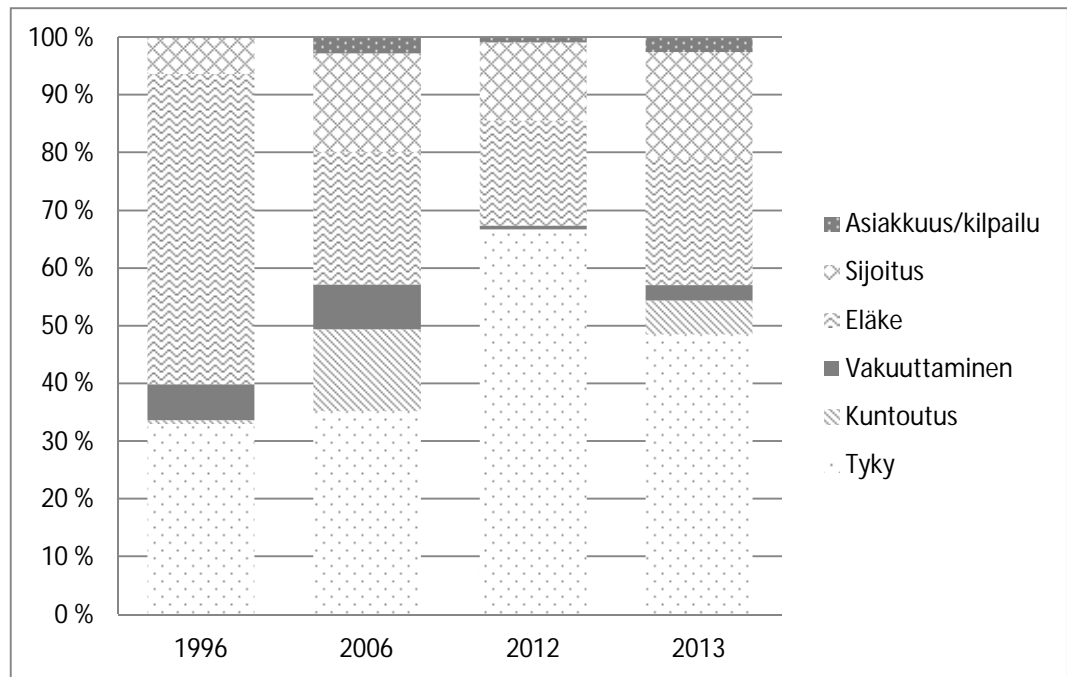
Kuvio 11. Monopolilaitosten lehtiartikkelien aiheiden käsittelykulma vuosina 1996-2013.

Verrattaessa kahteen edelliseen ryhmään huomataan, että kaikissa kolmessa ryhmässä suuntaus on samanlainen. Monopolilaitosten osaltakin yleinen lähestymistapa on tarkastelujaksolla noussut 77 prosenttiin kaikkien lehtiartikkeleiden joukossa vuoden 1996 58 prosentin tasolta. Selkein ero havaitaan palveluiden osuuden (2 % vuonna 2013) merkityksen pienuudella monopolilaitosten kohdalla. Havainto on looginen laitosten luonteen kanssa. Koska monopolilaitoksen eivät kilpaile asiakkaistaan, ei niiden palveluiden korostaminenkaan ole tärkeää.

Kuvio 12. Monopolilaitosten lehtien aihepiirin jakauman kehitys kilpailutekijöihin ja muihin aiheisiin vuosina 1996-2013.

Kuvio 12 osoittaa, että palveluista kirjoittaminen on ollut tarkastelujaksolla trendinomaisessa laskussa, vaikkakin jakauma on pysynyt koko jaksolla kohtuullisen muuttumattomana. Kilpailutekijöistä kirjoittaminen on vähentynyt tarkastelujaksolla 55 prosentista 45 prosenttiin. Laitosten välillä on eroavaisuuksia siten, että MEK:n lehdissä kilpailutekijöiden esille tuominen on kasvanut, mutta Kevalla vähentynyt. Koska Keva edustaa sivumäärältään suurempaa osuutta ryhmässä, on koko ryhmän sisällä palveluiden osuus laskenut. Suuruusluokassaan jakauma on viimeisinä havaintovuosina lähellä itsenäisten eläkeyhtiöiden jakaumaa (niillä vuonna 2013 suhde lähes 50-50 %).

Kuvio 13. Monopolilaitosten kilpailutekijöiden esittämisen jakauma lehtiartikkelissa vuosina 1996-2013.

Kuviossa 13 esitetään monopolilaitosten kilpailutekijöiden jakauma lehtiartikkelien aiheissa. Laitosten luonne käy ilmi vertailtaessa jakaumia kahden edeltävään eläkelaitosryhmään. Koska monopolilaitosten lehtiartikkelien viesti on suunnattu valtaosin vakuutetuille, on eläke-etuuksista kirjoittaminen selkeästi yleisempää kuin kilpailullisilla markkinoilla toimivilla yhtiöillä. Monopolilaitosten lehdissä eläkeaiheiden käsittely on pudonnut 54 prosentista 22 prosenttiin.

Vaikka Keva on oikeutettu nykyään vakuuttamaan myös TyEL-lain toimeenpanon alaisia työsuhteita tietyin edellytyksin, niin lehtiartikkelien aihepiireissä ja käsittelytavoissa ei tätä kilpailullisille markkinoille mahdollistavaa toimintaa tuoda esille. Kilpailun osuus aiheista on enimmillään viimeisenä havaintovuotena 2 prosenttia.

Työhyvinvointi on aiheena noussut yksittäiseksi merkittävimmäksi aihepiiriksi kahden muun työeläkelaitosryhmän mukaisesti. Tämä osoittaa, että työhyvinvoinnilla on laajempaa merkitystä työeläkekentässä eikä se ole pelkästään kilpailutekijä kilpailussa olevien yhtiöiden välillä. Työhyvinvointi koetaan eri eläkelaitoksissa selkeästi aktuaarisena asiana. Eläkejärjestelmä kokonaisuutena hyöttyy siitä, kun työhyvinvointitoiminnan avulla saadaan työkyvyttömyyseläkkeiden määrää pienennettyä. Monopolilaitoksilla yhdessä kuntoutuksen kanssa työhyvinvoinnin osuus kilpailutekijöistä kirjoitettaessa on kasvanut 33 prosentista 55 prosenttiin vuonna 2013. Vuot-

ta aiemmin työhyvinvoinnin osuus oli lähes 67 prosentissa eli lähes sama, joka oli itsenäisillä yhtiöillä viimeisenä havaintovuotena.

Selkeästi muita ryhmiä enemmän monopolilaitokset kirjoittavat sijoitustoiminnasta. Vuonna 1996 osuus oli kilpailukeinoista 6 prosenttia ja muina havaintovuosina noin 15 prosenttia. Lähtökohtaisesti voidaan ajatella, että laitokset haluavat pitää yllä sijoitustoiminnan tehtävää korostaakseen omaa erinomaisuuttaan ja samalla oikeutta toimia monopolina. Osoitus aiheen esilläpidosta kertoo, että laitokset tahtovat tulla verratuksi sijoitustoiminnassaan työeläkeyhtiöihin.⁴⁵

Vakuuttamistekniikasta (6 % vuonna 1996 ja 3 % vuonna 2012) kirjoittaminen on itsenäisiä työeläkeyhtiöitä vähäisempää, mutta runsaampaan kuin ryhmäeläkeyhtiöiden asiakaslehdissä.

Koko aineiston osalta monopolilaitokset eivät ole profiloituneet yhtä selkeästi työhyvinvoinnista kirjoittajiksi kuin itsenäiset ja ryhmäeläkeyhtiöt. Vuonna 1996 monopolilaitokset kirjoittivat eniten eläkepalvelusta lähes kolmanneksen koko aineistosta. Eläkejärjestelmä ja työhyvinvointi saivat molemmat palstatilaa noin 20 prosentin verran. Vuonna 2006 aiheet jakautuivat tasaisemmin, jolloin työhyvinvoinnista kirjoitettiin eniten noin 20 prosenttia. Eläkepalvelu, asiakkaiden esittely, eläkejärjestelmä ja sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikka saivat kukin runsaan 10 prosentin osuuden. Vuonna 2012 eniten kirjoitettiin työhyvinvoinnista runsaan 30 prosentin osuudella. Lisäksi vajaan 30 prosentin osuuden tekstistä sai yhteiskuntapolitiikka ja sosiaaliturvaan liittyvät aiheet. Vuoden 2013 lehdissä viimeksi mainittu oli selkeästi suurin teema yli 40 prosentin osuudella ja työhyvinvoinnista osuus kirjoituksista oli runsaat 21 prosenttia.

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu työeläkelaitosten asiakaslehdissä esiintyvää työeläkekilpailun käsittelyä. Tutkimuksessa olleiden lehtien valitseminen eri aikakausilta antaa vastauksen siihen, miten kilpailun lisäämiseksi käydyt keskustelut, tehdyt päätökset sekä kilpailuasetelman yleinen esilläpito näkyvät työeläkelaitosten asiakaslehdissä.

Suoraan asiakkuuteen ja kilpailuun liittyvät aiheet ovat kaikissa ryhmissä marginaalisessa asemassa. Korkeimmillaan asiakkuudesta ja kilpailusta kirjoittaminen oli juuri ennen TyEL-lain voimaantuloa. Monopolilaitokset

⁴⁵ Tässä yhteydessä täytyy muistaa, että työeläkeyhtiöitä sitovat vakavaraisuussäännökset, joita Kevalla ei ole.

kirjottavat kilpailusta kaikkein vähiten. Tutkimuksen tarkastelujaksolla itsenäisten yhtiöiden ja monopolilaitoksien kirjoittelu on siirtynyt kilpailutekijöistä kirjoittamisesta muiden aiheiden käsittelyyn. Toisaalta lehtien merkitys markkinoinnillisessa merkityksessä voidaan olettaa kasvaneen, koska asiakkuuksien kanssa toimivien työntekijöiden osuus pääkirjoittajista on lisääntynyt.

Kaikkien tarkasteltujen ryhmien osalta palstatilan suurimmaksi saajaksi tutkimus osoittaa työhyvinvointipalvelut, kun artikkeleita tutkitaan koko aineiston osalta. Itsenäisten eläkeyhtiöiden osalta työhyvinvoinnista kirjoitetaan eniten vuosina 2006 ja 2012. Molempina vuosina noin 30 prosenttia artikkelista käsitteli työhyvinvointia. Vuoden 1996 lehdissä kirjoitetaan eniten sijoitustoiminnasta (noin 16 %) ja vuoden 2013 osalta asiakkaiden esittelyt saavat suurimman painoarvon artikkeleiden esiintymisessä (noin 30 %). Ryhmäeläkeyhtiöt kirjoittavat eniten työhyvinvoinnista kolmena viimeisenä havaintovuotena. Artikkelit painottuvat itsenäisiä yhtiöitä selvemmin työhyvinvointiin, määrät vaihtelevat 60 ja 77 prosentin välillä. Vuoden 1996 lehdissä eniten kirjoitetaan asiakkuudesta ja kilpailutilanteesta 23 prosentin verran. Monopolilaitokset kirjoittavat eniten työhyvinvoinnista itsenäisten yhtiöiden tapaan keskimmaisina vuosina, kokonaismäärien ollessa 19 ja 31 prosenttia. Vuonna 1996 eniten artikkelit käsittivät eläkkeitä (30 %) ja vuonna 2013 sosiaaliturvaa ja yhteiskuntapolitiikkaa sivuavia aiheita (42 %).

Tarkasteltaessa eniten tilaa saaneita kilpailutekijöitä havainnot ovat vielä yhteneväisemmät kuin kaikkia artikkeleita verrattaessa eläkelaitostyyppien välillä. Kaikissa kolmessa tarkastellussa eläkelaitostyyppissä kirjoitettiin eniten työhyvinvointipalveluista kolmena viimeisenä havaintovuotena. Itsenäisissä eläkeyhtiöissä työhyvinvoinnin osuus palveluiden ja tuotteiden kirjoittelusta vaihteli 50 ja 60 prosentin välillä. Ryhmäyhtiöiden osalta lukemat sijoittuivat 70 ja 90 prosentin väliin. Monopolilaitosten osalta työhyvinvoinnin osuus vaihteli 35 ja 70 prosentin välillä. Vuonna 1996 itsenäisten eläkeyhtiöiden lehdissä kirjoitettiin eniten sijoitustoiminnasta (23 %), ryhmäyhtiöiden lehdissä asiakkuudesta ja kilpailutilanteesta (34 %) sekä monopolilaitoksien lehdissä eläkepalvelusta (53 %). Tutkimus siis osoittaa työhyvinvoinnin merkityksen keskeisenä teemana asiakaslehdissä sekä yleisenä keskusteluaiheena että merkittävimpänä eläkeyhtiöiden kilpailutekijänä asiakkailleen.

Itsenäisten eläkeyhtiöiden tarkastelukulma eri aiheisiin painottuu selkeästi yleiseen käsittelyyn ja vähimmäisessä määrin linkityksenä oman yhtiön toimintaan. Näiden kahden yhteinen osuus kaikista artikkeleista on kaikkina vuosina noin 90 prosenttia yleisen näkökulman kasvaessa 60 prosentista 80 kymmeneen. Suoraan omia palveluita ja tuotteita esitetään vain 10

prosentissa artikkeleista. Ryhmäeläkeyhtiöiden osalta viimeisen vuoden havainto on yhteneväinen itsenäisten yhtiöiden kanssa. Ryhmäyhtiöiden osalta eläkeyhtiöiden näkökulma on laskenut noin 30 prosentista ja 10 prosenttiin. Monopolilaitosten osalta yleisen näkökulman kasvaminen on ollut linjassa muiden laitostyyppien kanssa. Erona on, että vaihtelut eri vuosina on voimakkaampia: palveluista kirjoittaminen on vaihdellut yhden ja yhdeksän prosentin välillä ja eläkeyhtiönäkökulma 20 ja 40 prosentin välillä. Vaikka kilpailuteemaa on pidetty yllä viranomaisten ja julkisen keskustelun toimesta, eivät eläkelaitosten asiakaslehdet siihen ole hanakasti tarttuneet.

Tutkimuksen perusteella havaitaan, että monopolilaitokset tuovat esille sosiaaliturvan kysymyksiä sekä eläkejärjestelmään liittyviä kirjoituksia selkeästi muita enemmän. Itsenäisten eläkeyhtiöiden kirjoittelu työhyvinvoinnista tapahtuu pääsääntöisesti yleisen tason tarkasteluna. Sen sijaan vähemmän kirjoitetut aiheet kuten vakuuttamispalvelut ja sijoitustoiminta otetaan esille eläkeyhtiön näkökulmasta. Tällöin artikkeleissa esitellään eläkeyhtiön omia tuotteita ja palveluita asiakkailleen ja uusille potentiaalisille asiakkaille. Kaikkinensa tutkimus osoittaa, että eläkelaitokset eivät käytä asiakaslehtiään aktiivisina myynti- ja markkinointivälineenä, vaan niiden rooli on enemmän puolustaa eläkejärjestelmää suomalaisessa yhteiskunnassa.

Tutkimuksen lopputulemana todetaan, että työeläkelaitokset eivät ole aktiivisesti ottaneet esille työeläkejärjestelmän kilpailuteemaa asiakaslehdissään. Niiden asiakaslehdet eivät toimi aggressiivisesti erottautuakseen kilpailijoista omilla palveluilla ja tuotteillaan. Laitokset ovat ottaneen enemmän keskustelun ylläpitäjän roolin korostaakseen työhyvinvoinnin ja työelämäkysymysten tärkeyttä. Aihe on selkeästi korostetummin esillä kuin esimerkiksi eläkejärjestelmän periaatteelliset kysymykset. Tämä on toisaalta ymmärrettävää, koska työhyvinvointiasiat ovat yrityksen arkipäivän asioita asiakasrajapinnassa toimiville toisin kuin eläkejärjestelmän kestävyyskysymykset.

Suuntauksen seurauksena lehdistä on tullut entistä enemmän merkittäviksi katsomiensa teemojen esille tuojia. Kun yrityksen itsensä aktiivinen esille ottaminen ja palveluista kertominen marginalisoituu, ainakaan asiakaslehtien välityksellä eläkeyhtiöt eivät pyri aktiiviseen irtiottoon muista kilpailijoista ja erilaistumaan omien vahvuuksien kanssa kilpailun kentällä.

Tutkimuksen tuloksia ei pysty suoraan vertailemaan aikaisempiin tutkimuksiin, koska akateemista tutkimusta eläkeyhtiöiden kilpailusta ja sen ilmentymisestä on tehty vaatimattomasti. Kokonaan tutkimatta ovat yritysten päätöksien perusteet työeläkeyhtiötä valittaessa. Tässä tutkimuksessa

on seikkaperäisesti tuotu esille millainen rooli työeläkekilpailuolosuhteiden edistämisellä on ollut suomalaisessa yleisessä keskustelussa ja lainsäädäntövalmistelussa. Tässä valossa työeläkeyhtiöiden asiakaslehtien sisältö kulkee vastavirtaa. Kilpailun teemaa ei aktiivisesti tuoda esille ja kilpailtavien tuotteiden ja palveluiden markkinointia ei lehdissä laajemmin harjoiteta. Lisäksi merkillepantavaa on työhyvinvointipalveluiden korostunut rooli lehtien sisällössä.

Eläkejärjestelmän kestävyys kannalta kaksi olennaista asiaa saa työeläkelaitosten lehdissä toisistaan poikkeavan aseman. Ensinnäkin eläkeyhtiöt kantavat asiakaslehtien artikkelien perusteella huolta suomalaisesta työelämästä ja työntekijöiden jaksamisesta ja sitä kautta saavutettavissa olevista parannuksista vakuutustulokseen ennen aikaisen eläköitymisen vähentyessä. Toisaalta eläkeyhtiöt eivät ota lehdissään kirjoita paljoakaan siitä, kuinka niiden hallussa oleva valtaisa sijoitusmassa saataisiin paremmin tuottamaan ja helpottamaan eläkemaksuun liittyvää nousupainetta.

Suomalainen työeläkejärjestelmä nauttii suurta kannatusta yhteiskunnassa ja sen toimivuutta on kehuttu sekä kansainvälisissä että kotimaisissa arvioinneissa (esim. Ambachsteer, 2013). Järjestelmän kärkkäät arvostelut tulevat yksittäisten henkilöiden mielipiteiden muodossa. Puoltavat lausunnot järjestelmästä perustelevat hajautetun toimeenpanon vahvuuksia yhtäältä kilpailun tuoman tehokkuuden että toisaalta yhteistyön tuomien skaalaetujen kautta.

Kansainvälinen tutkimus ja keskustelu antavat oman näkökulmansa suomalaiselle keskustelulle eläkejärjestelmämme kilpailuolosuhteista. Keskitetympää järjestelmää kannattavat henkilöt saavat ajatuksilleen tukea kansainvälisistä skaalaetuja korostavista tehokkuustutkimuksista. Suomalaisen työeläkejärjestelmän arvopohja nojaa viimekädessä yhteiskuntapolitiikkaan. Tätä seikkaa vasten työeläkejärjestelmää ei voida arvioida pelkästään kilpailutaloudellisin perustein. Toisaalta eläkejärjestelmän testaaminen mahdollisimman puhtaissa markkinaolosuhteissa on lainsäädännöllisesti mahdotonta ja lisäksi järjestelmän yhteiskunnallisen merkittävyyden kannalta liian riskipitoista.

Koska järjestelmä sen kilpailussa olevan osan osalta perustuu yksityisiin työeläkeyhtiöihin, jotka hoitavat julkista tehtävää, toiminnan rajaviivat ovat EU:n erityisessä tarkkailussa. Suomella on poikkeuksellinen oikeus järjestää lakisääteinen työeläketurva verrattuna Euroopan muihin maihin. Säädetystä järjestelmästä pitäisi olla tehokkuutta lisäävää kilpailua yhtiöiden kesken, mutta kilpailudirektiivin asettamat ehdot rajoittavat kilpailumuotojen käyttöönottoa.

Suomen liittyttyä 1990-luvun puolivälissä Euroopan Unioniin työeläkejärjestelmä siirtyi askeleen kohti avoimempaa ja kriittisempää tarkastelua. Käytännössä siitä asti järjestelmän kilpailuolosuhteita on yritetty kehittää sekä ns. kolmikantaneuvotteluissa⁴⁶ että viranomaisen toimesta. Samaan aikaan itse järjestelmän perusrakenteita eläke-etuineen ja vakuutettavine työsuhhteineen on muokattu vallitseviin olosuhteisiin sopivimmiksi.

Lähes kaksikymmentä vuotta jatkunut työeläkekilpailun lisäämiseen tähdännyt työ on tuottanut joitakin kilpailua edistäviä uudistuksia. Merkittävimmät näistä on TyEL-lain voimaantuminen, asiakashyvitysten rahasto-osuuden seuraaminen yhtiön vaihdossa kolmen vuoden ajan sekä asiakassiirron mahdollistaminen neljästi vuodessa. Asiakashyvityksillä kilpailu on kiristynyt, koska sijoitussäätelyn vapauttaminen mahdollistaa suuremman riskinoton sijoitustoiminnassa ja hoitokustannustehokkuus osaltaan vaikuttaa asiakashyvityksen tasoon.

Sosiaali- ja terveysministeriö päätti lopettaa vuonna 2009 työmarkkinaosapuolet kanssa käymien keskusteluiden jälkeen kilpailua lisäävien muutosten eteenpäin viemisen, koska ministeriö tuli tulokseen, että osapuolilla ei ole halukkuutta lisätä työeläkealan kilpailua. Myös Kilpailuvirasto toteaa, että se ei ole saanut mitään tärkeäksi kokemian muutoksia työeläkekehittäessä aikaiseksi. (Juuti 2011, 123). Tällaiset viestit voivat osaltaan heikentää eläkejärjestelmän hyväksyttävyyttä ja kannatusperustaa.

Huomioitavaa on, että kilpailun lisäämisen vastapuolena on esiintynyt yllätyksiä vallitsevilla kilpailukeinoilla kilpailtaessa. Kiinteistöjen ostaminen ylihintaan ja työhyvinvointipalveluihin panostetut rahavirrat eivät ole työeläkelain hengen mukaisia. Toisaalta myös eläkekassojen ja –säätiöiden suhteellista asemaa on vaikeutettu helpottamalla ehtoja niiden purkamiseen.

Mielenkiintoista onkin pohtia millaisia kilpailuvaikutuksia TyEL:n ja KuEL:n yhdistämisestä olisi. Asiaa voidaan verrata vuoden 2007 alussa voimaan tulleeseen TyEL:n lain vaikutuksiin. Silloin Eteran tulo kilpailullisille markkinoilla aiheutti selkeän kiinnostuksen lisääntymisen kilpailukeskusteluun ja lisäsi myös asiakassiirtoja eläkeyhtiöiden välillä. Eteran markkinaosuus vuonna 2007 oli 6,9 % Suomen yksityisen työeläkkeiden maksutulosta. (Etera, 2008). Sen sijaan KuEL:n osuus Kevan ja yksityisten alojen työeläkevakuutusmaksutulosta vuonna 2013 oli 28,2 %. (Työeläke, 2014). Tämän kokoluokan maksutulon vapautuminen kilpailulle saisi varmasti aikaan merkittäviä ponnistuksia asiakkaista kilpailtaessa verrattuna kokoluokaltaan pienen Eteran tuloon markkinoille.

⁴⁶ Kolmikannalla viitataan työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen sekä valtion muodostamaan kokonaisuuteen.

Tutkimuksessa esille tuotu hallintokulujen määrä vakuutettua kohden puoltaa skaalaetujen olemassaoloa. Järjestelmän riskianalyysissä korostetaan usein sijoitustoiminnan hajautuksen merkitystä rahoitusriskien eliminoinnissa. Vaikka tässä tutkimuksessa ei tarkastella sijoitustoiminnan tuloksellisuutta, voidaan kuitenkin tilinpäätöstiedoista nähdä, että eläkeyhtiöiden sijoitustoiminnan tuotot vaihtelevat yhtiöittäin (Työeläke, 2013).

Järjestelmän perusteita seikkaperäisesti selvittänyt Keith Ambachsteer (2013) nostaa selkeästi esille, että suomalainen eläkejärjestelmä hyötyisi, jos se toimisi nykyistä enemmän yhteistyöhakuisesti. Näkemys on äärimmäisen kiinnostava, koska kilpailun pakonomainen korostaminen on saanut keskusteluissa yliotteen muiden mahdollisten toimintalinjojen puna-roinnilta.

Työeläkejärjestelmän keskittäminen voitaisiin tehdä yhdistämällä itse järjestelmän ydintehtävä eli eläketurvan hoitaminen. Tässäkin tutkimuksessa esitetyt hallintokulut herättävät kysymyksen, kuinka suuria skaalaetuja suomalaisesta järjestelmän keskittämisellä voitaisiin saada. Sijoitusvarallisuuden irrottaminen keskittämistavoitteista voisi olla perustelua siihen liittyvän juridisen omistuskustelun ja matemaattisen riskianalyysin perusteella. Tällaista mallia kohti onkin siirrytty julkisen sektorin eläketurvan hoitamisen keskittyttyä laajalti Kevan hoidettavaksi.

Tätä taustaa vasten olisi hyvä pohtia mitä hyötyjä olisi saatavissa, jos eläkejärjestelmän muut palvelut niputettaisiin yhteen laitokseen lukuun ottamatta sijoitustoimintaa. Tällöin lakisääteisesti toimitettujen palveluiden yhdenvertaisuus asiakkaiden kesken toteutuisi mahdollisimman oikeudenmukaisesti. Järjestelyn avulla saataisiin maksimaaliset skaalaedut sekä säilytettäisiin edelleen järjestelmän kilpailuelementti sijoitustoiminnan kautta. Yrityksille eli eläkeyhtiöiden valitsijoille jäisi edelleen mahdollisuus itsenäiseen valintaan työeläkeyhtiötä valittaessa ja kilpailuelementiksi korostuisi sijoitustoiminnan tuloksellisuuden kautta määrittyvä lopullinen hinta eläkevakuutukselle.

Tämä tutkimus nostaa esille työeläkelaitosten viestinnän tavoiteasetannan ja samalla niiden viimesijaisen tarkoituksen. Työeläkeyhtiöt on perustettu hoitamaan suomalaista työeläketurvaa. Asiakaslehtien sisältöjen perusteella työelämän laatukysymykset ovat nousseet eläkelaitosten viestinnän keskeiseksi sisällöksi.

Työhyvinvointi on merkittävässä roolissa luodessaan aitoa kumppanuutta työeläkeyhtiöiden ja niiden asiakkaiden välillä. Työelämäkysymykset ovat myös kansantaloudellisessa mielessä erittäin olennaisia ratkaistaessa työurien pidentämiseen liittyviä kysymyksiä. Koska työeläkejärjestelmällä on olennainen merkitys suomalaisessa työhyvinvointitoiminnassa, ei ole

merkityksetöntä missä roolissa ja millaisilla resursseilla ne toimintaansa voivat tällä sektorilla harjoittaa.

Aiheesta voidaan kysyä onko työeläkejärjestelmän rajoitetut ja vinoutuneet kilpailuolosuhteet ajaneet yhtiöt siihen tilaan, että kaikilla on viestinnän pääsanomana työelämän laatu ja sen kehittäminen. Käytännössä työhyvinvointi on ainut asiakashyvityksien ulkopuolinen palvelu, jolla yritykset ja eläkeyhtiöt voivat kokea molemminpuolista riippuvuutta.

Työntekijöiden työkyvyn säilymisestä huolehtiminen on varautumista yhtä työeläkeyhtiöitä koskevaa riskiä kohtaan. Työhyvinvointitoimien tehokkuudesta yrityksissä on tutkittua tietoa. Nyt tarvittaisiin objektiivista arviota työeläkeyhtiöiden roolista ja merkityksestä yritysten työolojen parantajana. Työhyvinvoinnin järjestäminen työeläkejärjestelmän toimesta voidaan nähdä, ei pelkästään yhtiöiden intressinä varautua työkyvyttömyysriskin vähentämiseen, vaan myös tasavertaisuutta vakavasti uhkaavana toimintana.

Vakuutettujen palkkasummasta on hyväksyttyä osoittaa korvamerkittynä työkyvyttömyyden riskin hallintaan eli työhyvinvointipalveluihin alle kymmenen euroa vakuutettua kohden vuodessa.⁴⁷ On selvää, että työeläkeyhtiöt jakaessaan työhyvinvointirahaa oman harkintansa mukaan joutuvat jottelemaan asiakkaitaan eriarvoiseen asemaan. Lakisääteistä tehtävää hoitavalla instituutiolla tämä on vakava oikeudellinen pulma. Vastuu työntekijöiden työhyvinvoinnista on kuitenkin suomalaisilla työpaikoilla, joten eläkejärjestelmän roolia siinä tehtävässä pitäisi pohtia seikkaperäisesti.

Tämä tutkimus antaa näkökulman keskusteluun työeläkelaitosten roolista työeläkekilpailun lisäämisessä. Lisäksi tutkimuksessa tuodaan esille keskeisissä sanoma- ja aikakauslehdissä työeläkekilpailusta kirjoitettujen artikkeleiden näkökantoja. Tutkimuksessa tarkastellaan eri kilpailukeinojen suhteellisia osuuksia työeläkelaitosten asiakaslehdissä sekä esitetään mistä näkökulmasta eläkelaitosten lehdet asioista kirjoittavat. Tutkimus onnistuu tuomaan esille yhden viestintäkanavan eli asiakaslehtien lähestymisen eläkekilpailuun. Tutkimuksen tuloksia arvioitaessa merkittävä havainto on, että työhyvinvoinnin osuus artikkelien aiheista on korostunut. Lisäksi havainnot siitä, että asiakaslehdet eivät aktiivisesti korosta työeläkekilpailua, on hyvä ottaa huomioon mietittäessä työeläkeyhtiöiden omaa viestintää asiakkaisiinsa.

⁴⁷ Vuonna 2010 työkyvyttömyysriskin hallintaosa oli keskimäärin 0,03 % palkkasummasta. (Finanssivalvonta, 2010). TyEL-yhtiöiden vakuutettujen määrä oli 1 759 224 (Työeläke –lehti 2010:3, liite) ja TyEL-eläkelaitosten palkkasumma oli 48 373 M€ (Eläketurvakeskus, 2014c) vuonna 2010. Tämän mukaan työhyvinvoinnin ylläpitämiseksi käytettävissä oleva summa vakuutettua kohde on 7,8 €.

Tutkimus onnistuu vastaamaan kolmeen keskeiseen tutkimuskysymyseen selkeästi: eniten lehdet kirjoittavat työhyvinvoinnista yleisellä tasolla ja tärkeimmäksi kilpailukeinoksi osoittautuu työhyvinvointi artikkelien pituuksilla laskettaessa. Tutkimuksen luotettavuus perustuu tutkijan valitsemaan sisällönerittelyn määritelmään. On jossain määrin mahdollista, että artikkelien sijoittaminen omaan lohkoonsa ei aina ole täysin yksiselitteistä. Erityisesti näkökulman määrittely yleisen ja eläkeyhtiön näkökulman välillä on haasteellista. Tutkimuksen aineisto on kuitenkin laaja, joten määrittelyn haastavuus ei pääse vaikuttamaan tutkimuksen lopputulokseen. Aiheiden määrittelyn suhteen haastavuus on selkeästi pienempi. Ryhmäeläkeyhtiöiden lehtien muista poikkeava luonne pitää ottaa huomioon johtopäätöksiä arvioitaessa.

Jatkossa olisi hyvä tutkia mitä työeläkeyhtiöiden välinen kilpailu käytännössä tarkoittaa. Tutkimusaiheen keskiössä olisi tärkeää selvittää yritysten perusteluita eläkeyhtiövalinnalleen, yhtiöiden markkinointi- ja myyntityön resurssit ja keinot sekä kunkin palvelun merkittävyys eläkeyhtiöiden ja asiakkaiden mielestä. Eläkelaitosten virallista kantaa kilpailuun pystyisi tutkimaan perehtymällä niiden itsensä antamiin lausuntoihin koskien viranomaisten lausuntopyyntöjä. Sitä kautta saisi selville mitkä asiat koetaan kilpailua rajoittavina tai vääristävinä tekijöinä. Oma tutkimuskohteensa olisi Työeläkelehden sisällön analysointi. Sen avulla pystyttäisiin arvioimaan onko koko työeläkealaa edustavan tahon (eli ETK:n) asenne työeläkekilpailuun yhteneväinen alan laitosten kanssa.

Tarkastelujen asiakaslehtien sisältöjä tutkittaessa on huomioitava, että työeläkeyhtiöiden kilpailutekijöiden ja tuotteiden merkitystä ei voida arvioida perinteisin liiketaloudellisin periaattein. Eläkeyhtiöiden eri palveluille ei ole olemassa mitattavissa olevaa yhtenäistä hintaa, eikä eri palveluiden merkitystä yhtiöiden tulonmuodostuksesta ja liikevaihdosta voida yksiselitteisesti laskea. Näin ollen suora vertaus eri teemojen työeläkeyhtiöiden asiakaslehdissä saamien palstamillimetrien ja asian taloudellisen merkityksen kannalta ei onnistu.

Lähdeluettelo

Kirjallisuus ja lehdet

Ahtela, Jukka (2014): Selvitys kuntaeläkkeiden rahoituksesta. Valtiovarainministeriö, elokuu 2014. Helsinki.

Alkio, Mikko, Wik, Christian (2004): Kilpailuoikeus. Talentum. Helsinki.

Ambachtsheer, Keith (2013): The pension system in Finland. Institutional structure and governance. Evaluation of Finnish Pension System / Part 2. Eläketurvakeskus. Helsinki.

Barr, Nicholas (2012): Economics of the Welfare State. 5th Edition. Oxford University Press. Oxford.

Bikker, Jacob - Steenbeek, Onno - Torracchi, Federico (2010): The impact of scale, complexity and service quality on the administrative cost of pension funds: A cross-country comparison. DBN Working Paper No. 25/2010. De Nederlandsche Bank.

Diamond, Peter A (1996): Proposal to Restructure Social Security. Journal of Economic Perspectives-Volume 10, Number 3.

Etera (2008): Vuosikertomus 2007. Keskinäinen eläkevakuutusyhtiö Etera. Helsinki.

Fennia-ryhmä (2013): Toimintakertomus ja tilinpäätös 2012. Fennia-ryhmä. Helsinki.

Finassialan Keskusliitto (2013): Vakuutusyhtiöt Suomessa 2012. Finanssialan Keskusliitto. Helsinki.

Fors, Mikko - Kalimo, Esko - Purola, Tapani (2004): Vakuutuksen periaate sosiaaliturvassa. Teoksessa Hellsten, Katri – Helne, Tuula (toim.) (2004): Vakuuttava sosiaalivakuutus? Kelan tutkimusosasto. Helsinki.

Gale, William G. - Shoven, John B. - Warshawsky, Mark J. (2005): Evolving Pension System: Trends, Effects and Proposals for Reform. Brookings Institution Press, Washington DC.

Hannikainen Matti (2012a): Teollistuvan agraariyhteiskunnan sosiaaliturva. Teoksessa: Hannikainen, Matti - Vauhkonen, Jussi (2012): Ansioiden mukaan. Yksityisalojen työeläkkeiden historia. Suomalaisuuden Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Hannikainen Matti (2012b): Eläketurvan laajentuminen ja järjestelmäkilpa. Teoksessa: Hannikainen, Matti - Vauhkonen, Jussi (2012): Ansioiden mukaan. Yksityisalojen työeläkkeiden historia. Suomalaisuuden Kirjallisuuden Seura. Helsinki

Hannikainen Matti (2012c): Eläkeuudistukset 1995-2007. Teoksessa: Hannikainen, Matti - Vauhkonen, Jussi (2012): Ansioiden mukaan. Yksityisalojen työeläkkeiden historia. Suomalaisuuden Kirjallisuuden Seura. Helsinki

Hannikainen Matti (2012d): Kasvusta sopeutukseen. Teoksessa: Hannikainen, Matti - Vauhkonen, Jussi (2012): Ansioiden mukaan. Yksityisalojen työeläkkeiden historia. Suomalaisuuden Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Havakka, Pauliina (2012): Lakisäätainen tapaturmavakuutus. Teoksessa Havakka, Pauliina - Niemelä, Mikko - Uusitalo, Hannu (toim.) (2012): Sosiaalivakuutus. Finassi- ja vakuutuskustannus Oy. Helsinki.

Helsingin Sanomat (2013a): ”Kiinteistökauppa toi jättitilin HOK-Elännolle. Eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen tinki tuottovaatimuksistaan ostaessaan Viikin Prisman kiinteistön.” Helsingin Sanomat 1.6.2013.

Helsingin Sanomat (2013b): ”Pääkirjoitus: eläkekilpailua –vihdoinkin.” Helsingin Sanomat 5.6.2013.

Hiilamo, Heikki (1996). Eläkerahat markkinoiden valvontaan. Ydin. Helsinki.

Huhtanen, Raija (2012): Oikeudellinen näkökulma sosiaalivakuutukseen. Teoksessa Havakka, Pauliina - Niemelä, Mikko - Uusitalo, Hannu (toim.) (2012): Sosiaalivakuutus. Finassi- ja vakuutuskustannus Oy. Helsinki..

James, Estelle - Smalhout, James - Vittas, Dimitri (2001): Administrative Costs and the Organization of Individual Retirement Account Systems: A Comparative Perspective. Development Research Group. The World Bank, Washington.

Johanson, Jan-Erik - Sorsa, Ville-Pekka (2010): Yksityisen työeläkejärjestelmän kentällä. Yhteiskuntapolitiikka 75. 2010:2.

Johanson, Jan-Erik - Sorsa, Ville-Pekka - Oulasvirta, Lasse (2012): Työeläkejärjestelmä julkisyksityisenä kumppanuutena: vakiopaineita ja jatkuvuuden haasteita. Teoksessa Anttonen, Anneli, et al. (2012): Julkisen ja yksityisen rajalla: julkisen palvelun muutos. Tampere University Press. Tampere.

Jokelainen, Matti (2004): Sosiaalivakuutuksen käsitteestä ja järjestelmästä. Teoksessa Hellsten, Katri - Helne, Tuula (toim.) (2004): Vakuuttava sosiaalivakuutus? Kelan tutkimusosasto. Helsinki.

Juuti, Arttu (2011): Lakisääteinen työeläkejärjestelmä ja kilpailu. Teoksessa: Ahonen, Ari (toim.) (2011): Kilpailukatsaus 2: Viisas sääntely – toimivat markkinat. Kilpailuviraston selvityksiä 1/2011. Kilpailuvirasto. Helsinki.

Kangas, Olli - Niemelä, Mikko (2012): Riskit, vakuutus ja sosiaalivakuutus. Teoksessa: Havakka, Pauliina - Niemelä, Mikko - Uusitalo, Hannu (toim.) (2012): Sosiaalivakuutus. Finassi- ja vakuutuskustannus Oy. Helsinki.

Kallio, Ilari (2011): Omistajavalta työeläkeyhtiöissä. Teoksessa: Johanson, Jan-Erik - Lassila, Jukka - Niemelä, Heikki (toim.) (2011). Eläkevalta Suomessa. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA. Taloustieto Oy. Helsinki.

Kari, Matti - Laitinen-Kuikka, Sini - Markwort, Jari (2001): Sosiaaliturvajärjestelmät eri maissa. Suomen Vakuutusalan Koulutus ja Kustannus. Helsinki.

Kausto, Risto (1997): YEL-eläkemenojen tasaustarve korostuu. Teoksessa Varoma, Pekka (toim.) (1997): Eläkepolitiikka 2000-luvulle. Eläketurvakeskus. Työeläkelaitosten liitto. Helsinki.

Koivusalo, Lauri - Kammonen, Heikki - Lämsä, Simo (2004): Työeläke. Suomen Vakuutusalan Koulutus ja Kustannus Oy. Helsinki.

Koivusalo, Lauri - Wallin, Markku (1999): Lakisääteisen työeläkejärjestelmän kilpailuolosuhteiden selvittäminen. Selvitystehtävän loppuraportti. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Työryhmämuistioita 1999:21. Helsinki.

Korpiluoma, Riitta - Grönlund, Harri - Herrlin, Ove (ym.) (2011): Työeläke. Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy. Helsinki.

Louekoski, Matti (1996): Muistio työeläkeyhtiöistä. Työeläkevakuutusyhtiölainsäädännön kehittämistä koskeva selvitystehtävä. Sosiaali- ja terveysministeriö. Työryhmämuistio 1996:15. Helsinki.

Loueskoki, Matti (2005): Työeläkevakuutusyhtiölain uudistamistarpeet. Selvitysmiehen väliraportti. Sosiaali- ja terveysministeriö työryhmämuistioita 2005:15. Helsinki.

Lämsä, Simo (1997): Kunnallinen eläkejärjestelmä – sopeutumiskykyä muutoksiin. Teoksessa: Varoma, Pekka (toim.) (1997): Eläkepolitiikka 2000-luvulle. Eläketurvakeskus. Työeläkelaitosten liitto. Helsinki..

Lämsä, Simo - Pitkänen, Paavo - Pukkila, Tarmo (ym.) (1997): Eläkejärjestelmän kokonaisuus ja sen tulevaisuus. Teoksessa: Varoma, Pekka (toim.)

(1997): Eläkepolitiikka 2000-luvulle. Eläketurvakeskus. Työeläkelaitosten liitto. Helsinki.

Majapuro, Milla (2012): Suomen työeläkemarkkinat ja eläkelaitosten välinen kilpailu. Pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto, johtamiskorkeakoulu, vakuutustiede. Tampere.

Mielonen, Antti – Puuperä, Eeva - Ramberg, Hannu - Vidlund, Mika (2013): Lakisääteisten eläkkeiden ja työmarkkinaeläkkeiden hallintokulut esimerkkimaissa. Eläketurvakeskuksen selvityksiä. Eläketurvakeskus. Helsinki.

Mitchell, Olivia S (1996): Administrative Costs in Public and Private Retirement Systems. Working Paper No. 5734. National Bureau of Economic Research. Cambridge.

Mitchell, Olivia S (1999): Evaluating Administrative Costs in Mexico's AFORES Pension System. Pension Research Council WP 99-1. Wharton School, University of Pennsylvania.

Myllymäki, Arvo (2012): Eläketurvakeskusta koskevan sääntelyn uudistamistarpeiden selvittäminen. Selvityshenkilön raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:32. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

Mäkelä, Jukka (1991): Sunnuntaina sataa aina – Tutkimus tilastollisen ajattelun siirtymisestä osaksi empiiristä sosiaalitutkimusta. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. Rovaniemi.

Niemelä, Heikki (1994): Suomen kokoniseläkejärjestelmän muotoutuminen. Kansaneläkelaitoksen julkaisuja. Toinen painos. Helsinki.

Paatsila, Taisto (1997): Mela – maaseutuammattien monipalveluverkoksi. Teoksessa: Varoma, Pekka (toim.) (1997): Eläkepolitiikka 2000-luvulle. Eläketurvakeskus. Työeläkelaitosten liitto. Helsinki.

Pentikäinen, Teivo (1998): Muistelua ja kommentteja työeläkejärjestelmästä. Teoksessa: Valkonen, Tarmo - Lassila, Jukka (1998): Katsaus kansainväliseen eläkekirjallisuuteen. Keskusteluaiheita No. 657. Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, ETLA. Helsinki.

Pietilä, Veikko (1976): Sisällön erittely. Toinen korjattu painos, Oy Gaudemus Ab. Helsinki.

Pukkila, Tarmo (1995): Työeläkejärjestelmää koskeva selvitystehtävä. Selvitysmiesraportti. Sosiaali- ja terveysministeriö. Työryhmämuistio 1995:6. Helsinki.

Rajaniemi, Erkki (2007): Työeläkejärjestelmän kilpailuolosuhteet. Selvityshenkilön raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:79. Helsinki.

Rajaniemi, Erkki (2011): STM:n arviomuistio 17.12.2011. Työeläkejärjestelmäkilpailun toimivuus. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

Rantala, Jukka (2002): Ehdotukset työeläkelaitosten kilpailusta. Selvitysmiehen raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2002:17. Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2001). Lakisääteisen työeläkejärjestelmän kilpailutyöryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2001:35. Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2013): Eläkesäätiölain ja vakuutuskassalain kokonaisuudistus. Arviomuistio 8.2.2013. Helsinki.

SOU (2012:53): AP-fonderda i pensionssystemet – effektivare förvaltning av pensionsreserve. Betänkande av Buffertkapitalsutredningen. Statens offentliga utredningar.

Talouselämä (1999): "Kansalaiset, astukaa vapauteen". Talouselämä nro 42, 1999.

Talouselämä (2003): "Varma-Sampo rohmusi eläkkeitä". Talouselämä nro 34, 2003.

Talouselämä (2006): "Tappelu timpureiden eläkerahoista alkaa". Talouselämä nro 34, 2006.

Taloussanommat (2003): "Wahlroos sai vauhtia viranomaisiin". Taloussanommat 25.10.2003.

Toivonen, Timo (1999): Empiirinen sosiaalitutkimus. Filosofia ja metodologia. WSOY. Porvoo-Helsinki-Juva.

Tuomi, Jouni - Sarajärvi, Anneli (2009): Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Tuomikoski, Jaakko (2013): Eläkelaitosten vastuunkantokyky. Teoksessa: Tenhunen, Sanna, Vaittinen, Risto (toim.) (2013): Eläketalous. Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy. Helsinki.

Työeläke (1996a): "Vuosi 1995 työeläkevakuutusyhtiöille tyydyttävä". Työeläke nro 3, 1996. Eläketurvakeskuksen julkaisuja.

Työeläke (1996b): "Huomisen työkyky –projektin tavoitteena on vähentää eläkkeelle hakeutumista". Työeläke nro 4, 1996. Eläketurvakeskuksen julkaisuja.

Työeläke (1996c): "Ongelma ja sen ratkaisu". Työeläke nro 5, 1996. Eläketurvakeskuksen julkaisuja.

Työeläke (1997:5): "Wahlroosin TEL-kritiikki nostatti keskustelun. Finanssimarkkinoiden valvonta kuntoon." Työeläke nro 5, 1997. Eläketurvakeskuksen julkaisuja.

Työeläke (2006a): "Työkyvyttömyysmaksu kannustaa työhyvinvointiin. Riski maksaa." Työeläke nro 2, 2006. Eläketurvakeskuksen julkaisuja.

Työeläke (2006b): "Näin on, jos siltä näyttää. Työeläkeala ei osaa vastata kritiikkiin." Työeläke nro 3, 2006. Eläketurvakeskuksen julkaisuja.

Työeläke (2006c): "Sosiaalivakuutuksen vastuu on pitkä." Työeläke nro 4, 2006. Eläketurvakeskuksen julkaisuja.

Työeläke (2007): "Käytännönläheinen Harri. Ison ääni saa kuulua". Eläketurvakeskuksen julkaisuja. Työeläke nro 2, 2007. Eläketurvakeskuksen julkaisuja.

Työeläke (2010): "Säätiöt ja kassat vaikeassa kilpailutilanteessa." Työeläke nro 4, 2010. Eläketurvakeskuksen julkaisuja.

Työeläke (2011): "Selkeää kilpailua." Työeläke nro 3, 2011. Eläketurvakeskuksen julkaisuja.

Työeläke (2013a): "Työeläkeyhtiöiden tilinpäätöstiedot 2012". Työeläke nro 3 liite, 2013. Eläketurvakeskuksen julkaisuja.

Työeläke (2013b): "Miten sopeutua eliniän kasvuun?". Työeläke nro 5, 2013. Eläketurvakeskuksen julkaisuja.

Työeläke (2014a): "Uusi Elo tuo vipinää kenttään." Työeläke nro 1, 2014. Eläketurvakeskuksen julkaisuja.

Työeläke (2014b): "Liite: Työeläkelaitosten tilinpäätöstiedot 2013". Työeläke nro 3 liite, 2014. Eläketurvakeskuksen julkaisuja.

Uusitalo, Hannu: Eläkevakuutus. Teoksessa: Havakka, Pauliina, Niemelä, Mikko, Uusitalo, Hannu (toim.) (2012): Sosiaalivakuutus. Finassi- ja vakuutuskustannus Oy. Helsinki.

Valkonen, Tarmo, Lassila, Jukka (1998): Katsaus kansainväliseen eläkeuudistuskirjallisuuteen. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos (ETLA). Keskusteluaiheita; no. 657. Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, ETLA. Helsinki.

Vanne, Reijo (2012): Sosiaalivakuutuksen talous. Teoksessa: Havakka, Pauliina, Niemelä, Mikko, Uusitalo, Hannu (toim.) (2012): Sosiaalivakuutus. Finassi- ja vakuutuskustannus Oy. Helsinki.

Vauhonen, Jussi (2012a): Kansaneläkeuudistus ja työeläkelain synty. Teoksessa: Hannikainen, Matti, Vauhkonen, Jussi (2012): Ansioiden mukaan. Yksityisalojen työeläkkeiden historia. Suomalaisuuden Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Vauhonen, Jussi (2012b): Yhteistyö ja kilpailu. Teoksessa: Hannikainen, Matti, Vauhkonen, Jussi (2012): Ansioiden mukaan. Yksityisalojen työeläkkeiden historia. Suomalaisuuden Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Vidlund, Mika (2013): "Suomalainen työeläketurva on tehokas ja edullinen". Helsingin Sanomat 20.12.2013. Sanoma Oy. Helsinki.

Whitehouse, Edward (2000): Administrative Charges for funded Pensions: An International Comparison and Assessment. Social Protection Discussion Paper Series. Social Protection Unit. Human Development Network. The World Bank, Washington.

Wuolijoki, Jukka (1997): Parempaan infrastruktuuriin eläkejärjestelmän koamisella. Teoksessa: Varoma, Pekka (toim.) (1997): Eläkepolitiikka 2000-luvulle. Eläketurvakeskus. Työeläkelaitosten liitto. Helsinki.

Internet-lähteet:

Eläketurvakeskus (2013): Työurien pidentäminen. 25.3.2013. http://www.etk.fi/fi/service/el%C3%A4kej%C3%A4rjestelm%C3%A4_muutoksessa/299/lis%C3%A4%C3%A4_ty%C3%B6urista. Luettu 17.9.2014.

Eläketurvakeskus (2014a): EU:n suositukset. 8.7.2014. <http://www.etk.fi/fi/service/eu%20/1618/eu>. Luettu 24.9.2014.

Eläketurvakeskus työeläkelakipalvelu (2014b). Soveltamisohjeet. http://tyoelakelakipalvelu.etk.fi/fi/soveltamisohje/?asiakirjanumero=5920&_navi=ohjeisto&_avaa_koko_ohjeisto=5920. Luettu 14.2.2014.

Eläketurvakeskus (2014c): Yksityisen sektorin työeläkevakuuttamiseen liittyviä aikasarjoja 11.9.2014. http://www.etk.fi/fi/service/el%C3%A4kkeiden_rahoytys/692/el%C3%A4kkeiden_rahoytys. Luettu 24.9.2014.

Finanssivalvonta (2009): Vakuutustoiminta. Eläkevakuutus. Tunnuslukujen selitteet.

http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tilastot/Vakuutustoiminta/Elakevakuutus/Pages/Tunnuslukujen_selitteet.aspx. Luettu 20.6.2014.

Finanssivalvonta (2010): Valvottavatiedote 53/2010. Työeläkeyhtiöiden rahoittamat työhyvinvointihankkeet – Finanssivalvonnan selvityspyyntö ja sen pohjalta tehdyt ehdotukset säädösten selkeyttämiseksi ja toiminnan läpinäkyvyyden edistämiseksi. http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tiedotteet/Valvottavatiedotteet/2010/Pages/53_2010.aspx. Luettu 20.3.2014.

HE (1995/118): Hallituksen esitys Eduskunnalle yksityisalojen työeläkejärjestelmän uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1995/19950118>. Luettu 2.10.2014.

HE (1996/241): Hallituksen esitys Eduskunnalle eläkelaitosten vakavaraisuussäännösten uudistamisesta. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1996/19960241?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=ty%C3%B6el%C3%A4keyhti%C3%B6t>. Luettu 2.10.2014.

LähiTapiola (2013): Vuosikertomus 2012. <http://www.vuosiraportti2012.lahitapiola.fi/fi/Taloudellinen-katsaus/Yhtioiden-vuosi-lyhyesti/Taloudelliset-luvut>. Luettu 8.4.2014.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2012): Eläkeneuvotteluryhmän väliraportti 17.2.2012. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=4987634&name=DLFE-18203.pdf. Luettu 17.9.2014.

Talouselämä (2014): "Työeläkeyhtiöiden toimintaan liittyy paljon lieveilmiöitä" - KS: Varman väitetään tietäneen ylihinnasta. <http://www.talouselama.fi/uutiset/tyoelakeyhtioiden+toimintaan+liittyy+paljon+lieveilmioita++ks+varman+vaitetaan+tietaneen+ylihinnasta/a2228446>. Talouselämä 27.1.2014. Luettu 3.10.2014.

Tela (2013a): Aikasarjakuvia työeläkealan suomalaisista pörssiomistuksista. Koko työeläkealan ja työeläkeyhtiöiden suomalaisten noteerattujen osakkaiden omistus ja kaupankäynti 2004-2012. http://www.tela.fi/tyoelaketalous/sijoitustilastot_ja_analyysit/aikasarjakuvia_porssiomistuksista. Luettu 10.4.2014.

Tela (2013b): Kysymyksiä ja vastauksia suomalaisen työeläkejärjestelmän rakenteesta kansainvälisessä vertailussa 7.10.2013. http://www.tela.fi/kansainvalinen_vertailu. Luettu 2.10.2014.

Tela (2013c): Siirtoliikennetilastot. www.tela.fi -> työeläketalous -> siirtoliikennetilastot 2005-2013. Luettu 14.3.2014.

Verkkouutinen (2012): ”Työeläkeyhtiöt suhtautuvat myönteisesti kilpailun kehittämiseen”. <http://www.stm.fi/tiedotteet/verkkouutinen/-/view/1582837#fi>. Verkkouutinen 2.3.2012. Luettu 17.9.2014.

VN 2011 (2011): Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelma. www.valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma. Luettu 12.2.2014.

Aineistolähteet:

Albatrossi. Merimieseläkekassan asiakaslehti: Vuosikerta 2013: (1/2013, 2-3/2013, 4/2013).

Albatrossi. Merimieseläkekassan asiakaslehti: Vuosikerta 2012: (1/2012, 2-3/2012, 4/2012).

Albatrossi. Merimieseläkekassan tiedotuslehti. Vuosikerta 2006: (1/2006, 2/2006, 3/2006).

Etera. Eläkevakuutusyhtiö Eteran asiakaslehti. Vuosikerta 2006: (1/2006, 2/2006, 3/2006, 4/2006).

Etera. Eläkevakuutusyhtiö Eteran asiakaslehti. Vuosikerta 2012: (1/2012, 2/2012, 3/2012, 4/2012).

Etera. Eläkevakuutusyhtiö Eteran asiakaslehti. Vuosikerta 2013: (1/2013, 2/2013, 3/2013, 4/2013).

Fennia. Fennia-ryhmän asiakaslehti. Vuosikerta 2006: (1/2006, 2/2006, 3/2006, 4/2006).

Fennia. Fennia-ryhmän asiakaslehti. Vuosikerta 2012: (1/2012, 2/2012, 3/2012, 4/2012).

Fennia. Fennia-ryhmän asiakaslehti. Vuosikerta 2013: (1/2013, 2/2013, 3/2013, 4/2013).

Ilmarinen. Eläkevakuutusyhtiö Ilmarisen asiakaslehti. Vuosikerta 1996: (1/1996, 2/1996, 3/1996).

Ilmarinen. Eläkevakuutusyhtiö Ilmarisen asiakaslehti. Vuosikerta 2006: (1/2006, 2/2006, 3/2006, 4/2006).

Ilmarinen. Eläkevakuutusyhtiö Ilmarisen asiakaslehti. Vuosikerta 2012: (1/2012, 2/2012, 3/2012, 4/2012).

Ilmarinen. Eläkevakuutusyhtiö Ilmarisen asiakaslehti. Vuosikerta 2013: (1/2013, 2/2013, 3/2013, 4/2013).

Eläkeompassi. Eläke-Varman, Eläkepalvelu ja Novan asiakaslehti. 1996: (1/1996, 2/1996, 3/1996, 4/1996).

Kuntien eläkevakuutus. Vuosikerta 1996: (1/1996, 2/1996, 3/1996, 4/1996).

Keva. Kuntien eläkevakuutuksen lehti. Vuosikerta 2006: (1/2006, 2/2006, 3/2006, 4/2006).

Keva. Kuntien eläkevakuutuksen lehti. Vuosikerta 2012: (1/2012, 2/2012, 3/2012, 4/2012).

Keva. Kuntien eläkevakuutuksen lehti. Vuosikerta 2013: (1/2013, 2/2013, 3/2013, 4/2013).

LEL-Uutiset. LEL työeläkekassan asiakastiedote. Vuosikerta 1997: (1/1997, 2/1997, 3/1997).

Omatalous. Tapiola-ryhmän asiakaslehti. Vuosikerta 2011: (1/2011, 2/2011).

Tapsa. Tapiola-yhtiöiden äänenkannattaja. Vuosikerta 1996: (1/1996, 2/1996, 3/1996, 4/1996, 5/1996, 6/1996).

Varma. Työeläkevakuutusyhtiö Varman asiakaslehti yrityksille ja sidosryhmille. Vuosikerta 2006: (1/2006, 2/2006, 3/2006, 4/2006).

Varma. Työeläkevakuutusyhtiö Varman asiakaslehti yrityksille ja sidosryhmille. Vuosikerta 2012: (1/2012, 2/2012, 3/2012).

Varma. Työeläkevakuutusyhtiö Varman asiakaslehti yrityksille ja sidosryhmille. Vuosikerta 2013: (1/2013, 2/2013, 3/2013).

Yritystalous. Tapiola-ryhmän asiakaslehti. Lehti Tapiolan yritysasiakkaille. Vuosikerta 2006: (1/2006, 3/2006).